

THOMÆ MORI
U T O P I A,
SIVE
DE OPTIMO REIPUBLICÆ
STATU.
LIBRI DUO.

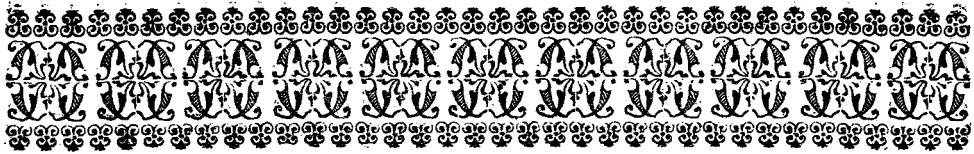
FRANCOFURTI AD MOENUM,
Ex Officina Christiani Genschii.

DES. ERASMUS ROTERODAMUS
JOHANNI FROBENIO,
Compatri suo carissimo
S. D.

Um antehac omnia Mori mei mihi supra modum semper placuerint, tamen ipse meo iudicio nonnihil diffidebam, ob arctissimam inter nos amicitiam. Cæterum ubi video, doctos uno ore omnes meo subscribere suffragio, an vehementius etiam divinum hominis ingenium suspicere, non quod plus ament, sed quòd plus cernant: serìò plaudo meæ sententiæ, nec verebor posthac, quod sentio, palàm eloqui. Quid tandem non præstitisset admirabilis ista naturæ felicitas, si hoc ingenium instituisset Italia? si totum Musarum sacris vacasset, si ad justam frugem ac velut autumnum suum maturuisset? Epigrammata lusit adolescens admodum, ac pleraque puer. Britanniam suam nunquam egressus est, nisi semel atque iterum, Principis sui nomine legatione fungens apud Flandros. Præter rem uxoriam, præter curas domesticas, præter publici muneris functionem, & causarum undas, tot tantisque regni negotiis distrahitur, ut mireris esse otium vel cogitandi de libris. Proinde missimus ad te Progymnasmata illius, & Utopiam, ut si videtur, tuis excusa typis orbi posteritatiq; commendentur: quando ea est tuæ officinæ autoritas, ut liber vel hoc nomine placeat eruditis, si cognitum sit, è Frobenianis adibus prodiiisse. Bene vale cum optimo Socero, Coniuge suavissima, ac mellitissimis liberis. Erasmus filiolum mihi tecum communem, inter literas natum, fac optimis literis instituendum cures. Lovanii VIII. Cal. Septembr. Anno M D XV II.

THOMAS

THOMAS MORUS

PETRO ÆGIDIO

S. D.

Udet me propemodum, carissime Petre Ægidi, libellum hunc de Utopiana Republica, post annum fermè ad te mittere, quem te non dubito intra sesquimenssem expectasse. Quippe quum scires mihi demptum in hoc opere inveniendi laborem, neque de dispositione quicquam fuisse cogitandum, cui tantum erant ea recitanda, quæ tecum unà pariter audiui narrantem Raphaelem. Quare nec erat quod in eloquendo laboraretur, quando nec illius sermo potuit exquisitus esse, quum esset primum subitarius atque extemporalis, deinde hominis, ut scis, non perinde Latine docti quam Græcè: & mea oratio quanto accederet propius ad illius neglectam simplicitatem, tanto futura sit propior veritati, cui hac in re soli curam & debeo & habeo. Fateor, mi Petre, mihi adeo multum laboris his rebus paratis detractum, ut penè nihil fuërit relictum: alioquin hujus rei vel excogitatio, vel œconomia potuisset ab ingenio neque infimo, neque prorsus indocto, postulare, tum temporis non nihil, tum studii. Quod si exigeretur, ut disertè etiam res, non tantum verè, scriberetur, id verò à me præstari, nullo tempore, nullo studio potuisset. Nunc verò quum ablatis curis his, in quibus tantum fuit sudoris exhaustiendum, restiterit tantum hoc, uti sic simpliciter scriberentur audita, nihil erat negotii. Sed huic tamen tam nihili negotio peragendo, cætera negotia mea minus ferè quàm nihil temporis reliquerunt: dum causas forenses assiduè alias ago, alias audio, alias arbiter finio, alias judex dirimo: dum hic officii causâ visitur, ille negotii: dum foris totum fermè diem aliis impertior, reliquum meis, relinquo mihi, hoc est literis, nihil. Nempe reverso domum cum uxore fabulandum est, garriendum cum liberis, colloquendum cum ministris. Quæ ego omnia inter negotia numero, quando fieri necesse est, (necesse est autem, nisi velis esse domi tuæ peregrinus) & danda omnino opera est, ut quos vitæ tuæ comites aut natura providit, aut fecit casus, aut ipse delegisti, his ut te quam jucundissimum compares, modò ut ne comitate corumpas, aut indulgentia ex ministris Dominos reddas. Inter hæc, quæ dixi, elabitur dies, mensis, annus. Quando ergo scribimus? Nec interim de somno quicquam sum loquutus, ut nec de cibo quidem, qui multis non minus absumit temporis, quam somnus ipse, qui vitæ absumit fermè dimidium. At mihi hoc solum temporis acquirō, quod somno ciboque suffuror: quod quoniam parcum est, lentè, quia tamen aliquid, aliquando perfeci; atque ad te, mi Petre, transmisi Utopiam, ut legeres, & si quid effugisset nos, uti tu admoneres. Quamquam enim non hac parte penitus diffido mihi (qui utinam sic ingenio atque doctrina aliquid essem, ut memoria non usquequaque destituor) non usque adeo tamen confido, ut credam nihil mihi potuisse excidere. Nam & Johannes Clemens, puer meus, qui adfuit, ut scis, unà, ut quem à nullo patior sermone abesse, in quo aliquid esse fructus potest, quoniam ab hac herba, qua & Latinis literis & Græcis cœpit evirescere, egregiam aliquando frugem spero, in magnam me coniecit dubitationem. Siquidem quum, quantum ego recordor, Hythlodæus narraverit Amauroticum illum pontem, quo fluvius Anydrus insternitur, quingentos habere passus in longum, Johannes meus ait, detrahendos esse ducentos, latitudinem fluminis haud supra trecentos ibi continere. Ego te rogo, rem ut revoces in memoriam. Nam si tu cum illo sentis, ego quoque assentiar, & me lapsū credam: sin ipse non recolis, scribam, ut feci, quod ipse recordari videor mihi. Nam ut maxime curabo, ne quid sit in libro falsi, ita si quid sit in ambiguo, potius mendacium

dicam, quam mentiar: quod malim bonus esse, quam prudens. Quamquam facile fuerit huic mederi morbo, si ex Raphaële ipso aut præsens scisciteris, aut per literas. Quod necesse est, facias, vel ob alium scrupulum, qui nobis incidit, nescio meane culpa magis, an tua, an Raphaelis ipsius. Nam neque nobis in mentem venit quærere, neque illi dicere, qua in parte novi illius orbis Utopia sita sit. Quod non fuisse prætermisum sic, vellem profectò mediocri pecunia mea redemptum: vel quod subpudet me nescire, quo in mari sit insula, de qua tam multa recenseam: vel quod sunt apud nos unus & alter, sed unus maximè, vir pius & professione Theologus, qui miro flagrat desiderio adeundæ Utopiæ, non inani & curiosa libidine collustrandi nova, sed uti Religionem nostram, feliciter ibi cœptam, foveat atque adaugeat. Quod quo faciat ritè, decrevit ante curare, ut mittatur à Pontifice, atque adeò ut creetur Utopiensibus Episcopus, nihil eo scrupulo retardatus, quod hoc antistitium sit illi precibus impetrandum. Quippe sanctum ducit ambitum, quem non honoris aut quæstus ratio, sed pietatis respectus pepererit. Quamobrem te oro, mi Petre, uti aut præsens, si potes commodè, aut absens per Epistolam, compelles Hythlodæum, atque efficias, ne quicquam huic operi meo aut in sit falsi, aut veri desideretur. Atque haud scio, an præstet ipsum eilibrum ostendi. Nam neque alius æquè sufficit, si quid est erratum, corrigere: neque is ipse aliter hoc præstare potest, quam si quæ sunt à me scripta, perlegerit. Ad hæc, fiet ut hoc pacto intelligas, accipiatne libenter, an gravatim ferat, hoc operis à me conscribi. Nempe si suos labores decrevit ipse mandare literis, nolit fortasse me, neque ego certè velim, Utopiensium per me vulgata Republica, florem illi gratiamque novitatis historiæ suæ præripere. Quamquam, ut verè dicam, nec ipse mecum satis adhuc constitui, an sim omnino editurus. Etenim tam varia sunt palata mortalium, tam morosa quorundam ingenia, tam ingrati animi, tam absurda judicia, ut cum his haud paulo felicius agi videatur, qui jucundi atque hilares genio indulgent suo, quam qui semet macerant curis, ut edant aliquid, quod aliis aut fastidientibus, aut ingratis, vel utilitati possit esse, vel voluptati. Plurimi literas nesciunt, multi contemnunt: barbarus ut durum rejicit, quicquid non est plane barbarum: scioli aspernantur ut triviale, quicquid obsoletis verbis non scatet: quibusdam solum placent vetera, plerisque tantum sua: hic tam tetricus est, ut non admittat jocos: hic tam insulsus, ut non ferat sales: tam limi quidam sunt, ut nasum omnem, velut aquam ab rabido morsus cane reformident: adeò mobiles alii sunt, ut aliud sedentes probent, aliud stantes. Hi sedent in tabernis, & inter pocula de Scriptorum judicant ingeniis, magna que cum autoritate condemnant, ut cunque lubitum est, suis quemque scriptis, veluti capillitio vellantes, ipsi interim tuti, & quod dici solet *ἔγω βέλτερος*: quippe tam leves & abradi undique, ut ne pilum quidem habeant boni viri, quo possint apprehendi. Sunt præterea quidam tam ingrati, ut quum impensè delectentur opere, nihilo tamen magis ament autorem: non absumiles inhumanis hospitibus, qui quum opiparo convivio prolixè sint excepti, saturi demum discedunt domum, nullis habitis gratiis ei, à quo sunt invitati. I nunc, & hominibus tam delicati palati, tam varii gustus, animi præterea tam memoris & grati, tuis impensis epulum instrue. Sed tamen, mi Petre, tu illud age, quod dixi, cum Hythlodæo: postea tamen integrum erit hac de re consultare denuò. Quamquam si id ipsius voluntate fiat: quandoquidem scribendi labore defunctus, nunc serò sapio. Quod reliquum est, de edendo, sequar amicorum consilium, atque in primis tuum. Vale, dulcissime Petre Ægidi, cum optima Coniuge: ac me, ut soles, ama, quando ego te amo, etiam plus quàm soleo.

SERMONIS, QUEM RAPHAEL HYTHLODÆUS, VIR EXIMIUS,

De optimo Reipublicæ statu habuit,

LIBER PRIMUS:

Per illustrem Virum

THOMAM MORUM,
Inclytæ Britanniarum urbis Londini & Civem,
& Vicecomitem.

Uum non exigui momenti negotia quædam invictissimus Angliæ Rex HENRICUS, ejus nominis OCTAVUS, omnibus egregii Principis artibus ornatissimus, cum serenissimo Castellæ Principe CAROLO controversa nuper habuisset, ad ea tractanda, componendaque Oratorem me legavit in Flandriam, Comitem & collegam viri incomparabilis Cuthberti Tunstalli, quem sacris scriniis nuper ingenti omnium gratulatione præfecit. De cujus sane laudibus nihil à me dicitur, non quod verear ne parum sinceræ fidei testis habenda sit amicitia, sed quod virtus ejus ac doctrina major est, quam ut à me prædicari possit, tum notior ubique, atque illustrior, quam ut debeat, nisi videri velim Solem lucerna, quod ajunt, ostendere. Occurrerunt nobis Brugis (sic enim convenerat) hi quibus à Principe negotium demandabatur, egregii viri omnes. In his præfectus Brugenfis, vir Magnus, Princeps & caput erat: cæterum os & pectus Georgius Temiscius Cassiletanus Præpositus, non arte solum, verum etiam natura facundus, ad hæc Jureconsultissimus, tractandi verò negotii cum ingenio, tum assiduo rerum usu eximius artifex. Ubi semel atque iterum congressi, quibusdam de rebus non satis consentiremus, illi, in aliquot dies vale nobis dicto, Bruxellas profecti sunt, Principis oraculum sciscitaturi. Ego me interim (sic enim teserebat) Antverpiam conféro. Ibi dum versor, sæpe me inter alios, sed quo non alius gratior, invisit Petrus Ægidius Antverpiæ natus, magna fide, & loco apud suos honesto, dignus honestissimo, quippe juvenis haud scio doctior ne, an moratior. Est enim & optimus & literatissimus, ad hæc animo in omnes candido, in amicos vero tam propenso pectore, amore, fide, affectu tam sincero, ut vix unum aut alterum usquam invenias, quem illi sentias omnibus amicitiae numeris esse conferendum. Rara illi modestia, nemini longius abest fucus, nulli simplicitas inest prudentior. Porro sermone tam lepidus, & tam innoxie facetus, ut patriæ desiderium, aclaris domestici, uxoris & liberorum, quorum studio revivendorum nimis

quàm anxie tenebar, (jam tum enim plus quatuor mensibus abfueram domo) magna ex parte mihi dulcissima consuetudine sua, & melitissima confabulatione levaverit. Hunc quum die quadam in templo divæ Mariæ, quod & opere pulcherrimum, & populo celeberrimum est, rei divinæ interfuissem, atque peracto sacro pararem inde in hospitium redire, fortè colloquentem video cum hospite quodam, vergentis ad senium ætatis, vultu adusto, promissa barba, penula neglectim ab humero dependente, qui mihi ex vultu atque habitu nauclerus esse videbatur. At Petrus ubi me conspexit, adit ac salutat. Respondere conantem seducit paululum: & Vides inquit hunc? (simul designabat eum cum quo loquentem videbam) eum, inquit, jam hinc ad te recta parabam ducere. Venisset, inquam, pergratus mihi tua causa. Imò, inquit ille, si nosset hominem, sua. Nam nemo vivit hodie mortalium omnium, qui tantam tibi hominum terrarumque incognitarum narrare possit historiam, quarum rerum audiendarum scio avidissimum esse te. Ergo, inquam, non pessimè conjectavi. Nam primo aspectu protinus sensi, hominem esse nauclerum. Atqui, inquit, aberrasti longissimè: navigavit quidem non ut Palinurus, sed ut Ulysses, imò velut Plato. Nempe Raphael iste, sic enim vocatur gentilitio nomine Hythlodæus, & Latinæ linguæ non indoctus, & Græcæ doctissimus (cujus ideo studiosior quàm Romanæ fuit, quoniam totum se addixerat Philosophiæ: qua in re nihil quod alicujus momenti sit, præter Senecæ quædam ac Ciceronis, extare Latinè cognovit) relicto fratribus patrimonio, quod ei domi fuerat (est enim Lusitanus) orbis terrarum contemplandi studio, Americo Vespucio se adjunxit, atque in tribus posterioribus illarum quatuor navigationum, quæ passim jam leguntur, perpetuus ejus comes fuit, nisi quod in ultima cum eo non rediit. Curavit enim, atque aded extorsit ab Americo, ut ipse in his viginti quatuor esset, qui ad fines postremæ navigationis in Castello relinquebantur. Itaque relictus est, uti obtemperaretur animo ejus, peregrinationis magis, quàm sepulchri curioso: quippe cui hæc allicue sunt in ore, *Caro regitur, qui non habet urnam:*

& Un-

& , Undiq; ad Superos tantundem esse via. Quæ mens ejus, nisi Deus ei propitius adfuisset, nimio fuerat illi constituta. Cæterum postquam digresso Vespucio multas regiones cum quinque Castellanorum Comitibus emensus est, mirabili tandem fortuna Taprobanen delatus inde pervenit in Caliquit : ubi repertis commodè Lusitanorum navibus, in patriam denique præter spem revehitur. Hæc ubi narravit Petrus, actis ei gratius, quod tam officiosus in me fuisset, ut ejus viri colloquium mihi gratum speraret, ejus uti sermone fruerer, tantam rationem habuisset, ad Raphaëlem me converto. Tum ubi nos mutuo salutassemus, atque illa communia dixissemus, quæ dici in primo hospitem congressu solent, inde domum meam digredimur : ibique in hortu confidentes, in scamno cespitibus herbeis constrato, confabulamur. Narravit ergo nobis, quo pacto posteaquam Vespucius abierat, ipse sociique ejus, qui in Castello remanserant, conveniendo atque blandiendo cœperint se paulatim ejus terræ gentibus insinuare : jamque non innoxie modò apud eas, sed etiam familiariter versari, tum Principi cuidam (cujus & patria mihi & nomen excidit) grati, charique esse. Ejus liberalitate narrabat comitatum atque viaticum ipsi & quinque ejus Comitibus affatim fuisse suppeditatum, cum itineris (quod per aquam ratibus, per terram curru peragebant) fidelissimo Duce, qui eos ad alios Principes, quos diligenter commendari petebant, adduceret. Nam post multorum itinera dierum, oppida atque urbes aiebat reperisse, ac non pessimè institutas, magna populorum frequentia, Respublicas : nempe sub Æquatoris linea tum hinc atque inde ab utroque latere, quantum ferè spatii Solis orbita complectitur, vastas objacere solitudines perpetuo fervore torridas. Squalor undique, & tristis rerum facies, horrida atque inculta omnia, feris habitata serpentibusque, aut denique hominibus neque minus effertis quàm sint beluæ, neque minus noxiis. Cæterum ubi longius evectus sis, paulatim omnia mansuescere, cælum minus asperum, solum virore blandum, mitiora animantium ingenia, tandem aperiri populos, urbes, oppida, in his assidua non inter se modò ac finitimos, sed procul etiam distitas gentes, terra marique commercia. Inde sibi natam facultatem, multas ultrò citroque terras invadendi, quòd nulla navis ad iter quodlibet instruebatur, in quam non ille, Comitesque ejus libentissimè admittebantur. Naves quas primis regionibus conspexerunt, carina plana fuisse narrabat. Vela consutis papyris aut viminibus intendebantur, alibi coriacea. Post verò acuminatas carinas, cannabea vela repererunt. Omnia denique nostris similia, navis maris ac cœli non imperiti. Sed miram se narrabat iniisse gratiam, tradito Magneris usu, cujus antea penitus erant ignari. Idcircoque timidè pelago consuevisse sese, neque

alias temerè, quàm ætate credere. Nunc verò ejus fiducia lapidis contemnunt hyemem, securi magis quàm tuti, ut periculum sit, ne quæ res magno eis bono futura putabatur, eadem per imprudentiam magnorum causa maiorum fiat. Quid quoque in loco se vidisse narravit, & longum fuerit explicare, neque hujus est operis institutum, & alio fortasse loco dicitur à nobis, præsertim quicquid ex usu fuerit non ignorari : qualia sunt inprimis ea, quæ apud populos usquam civiliter conniventes animadvertit, rectè prudenterque provisæ. His enim de rebus & nos avidissimè rogabamus, & ille libentissimè differebat, omissa interim inquisitione monstrorum, quibus nihil est minus novum. Nam Scyllas & Celenos rapaces, & Lestrigonas populivoros, atque ejusmodi immania portenta, nusquam ferè non invenias, at sanè ac sapienter institutos cives haud reperias ubilibet. Cæterum ut multa apud novos illos populos adnotavit perperam consulta, sic haud pauca recensuit, unde possint exempla sumi corrigendis harum urbium, nationum, gentium, ac regnorum erroribus idonea, alio, ut dixi, loco à me commemoranda. Nunc ea tantum referre animus est, quæ de moribus atque institutis narrabat Utopiensium, præmissis tamen eo sermone, quo velut tractu quodam ad ejus mentionem Reipublicæ deventum est. Nam quum Raphael prudentissimè recensuisset, alia hinc, alia illic errata, utrobique certè plurima; tum quæ apud nos, quæ vè item sunt apud illos cauta sapientius; quum uniuscujusque populi mores atque instituta sic teneret, tanquam in quemcunque locum divertisset, totam ibi vitam vixisse videretur. Admiratus hominem Petrus : Miror profecto mi Raphael, inquit, cur te Regi coipiam non adjungas, quorum neminem esse, satis scio, cui tu non sis futurus vehementer gratus, utpote quem hac doctrina, atque hac locorum hominumque peritia non oblectare solum, sed exemplis quoque instruere, atque adjuvare consilio sis idoneus, simul hoc pacto & tuis rebus egregiè consulueris, & tuorum omnium commodis magno esse adjumento possis. Quod ad meos attinet, inquit ille, non valde commoveor, nempe in quos mediocriter opinor me officii mei partes implevisse. Nam quibus rebus alii non nisi senes & ægri cedunt, imò tum quoque ægrè cedunt, quum amplius retinere non possunt, eas res ego non sanus modò ac vegetus, sed juvenis quoque cognatis amicisque dispersivi : quos debere puto hac mea esse benignitate contentos, neque id exigere atque expectare præterea, ut memet eorum causa regibus in servitium dedam. Bona verba, inquit Petrus, mihi visum est non ut servias Regibus, sed ut intersias. Hoc est, inquit ille, una syllaba plus quàm servias. At ego sic centeo, inquit Petrus, quoquo tu nomine rem appelles, eam tamen ipsam esse viam, qua

qua non aliis modo & privatim & publice possis conducere, sed tuam quoque ipsius conditionem reddere feliciorē. Feliciorē nē, inquit Raphael, ea via facerem, à qua abhorret animus? Atqui nunc sic vivo ut volo, quod ego certē suspicor paucissimis Purpuratorum contingere. Quin satis est eorum, qui potentum amicitias ambiunt; ne magnam purtes jacturam fieri, si meatque uno aut altero mei similibus sint carituri. Tum ego: Perspicuum est, inquam, te mi Raphael, neque opum esse, neque potentiae cupidum: atque ego profectō hujus tuæ mentis hominem non minus veneror ac suspicio, quàm eorum quemvis, qui maximè rerum sunt potentes. Cæterum videberis planè rem te atque isthoc animo tuo tam generoso, tam verè Philosopho dignam facturum, si reita compares, ut vel cum aliquo privatim incommodo ingenium tuum atque industriam publicis rebus accommodes, quod nunquam tanto cum fructu queas, quanto si à consiliis fueris magno alicui Principi, eique (quod refacturum certè scio) recta atque honesta persuaseris. Nempe à Principe bonorum malorumque omnium torrens in totum populum, velut à perenni quodam fonte, promanat. In te verò tam absoluta doctrina est, ut vel citra magnū rerum usum, porrò tanta rerum peritia, ut sine ulla doctrina, egregium Consiliarium cuiusvis Regum sis præstaturus. Bis erras, inquit ille, mi More, primum in me, deinde in re ipsa. Nam neque mihi ea est facultas, quam tu tribuis, & si maximè esset, tamen quum otio meo negotium facerem, publicam rem nihil promoveam. Primum enim Principes ipsi plerique omnes militaribus studiis (quorum ego neque peritiam habeo, neque desiderio) libentius occupantur, quàm bonis pacis artibus: majusque multo studium est, quibus modis per fas ac nefas nova sibi regna pariant, quàm uti parva bene administrant. Præterea quicunque Regibus à consilio sunt, eorum nemo est, qui non aut verè tantum sapit, ut non eget, aut tantum sibi sapere videtur, ut non libeat alterius probare consilium, nisi quoddā absurdissimis quibusque dictis assentiuntur & supparasitantur eorum, quos ut maximæ apud Principem gratiæ, student assentatione demereri sibi. Et certè sic est natura comparatum, ut sua cuique inventa blandiantur. Sic & corvo suus arridet pullus, & suus finis ætulus placet. Quod si quis in illo cœtu vel alienis invidentium, vel præferentium sua, aliquid afferat, quod aut aliis temporibus factum legit, aut aliis fieri locis vidit: ibi qui audiunt, perinde agunt, ac si tota sapientiæ suæ periclitaretur opinio, & post illa pro stultis planè sint habendi, nisi aliquid sufficiant invenire, quod in aliorum inventis vertant vitio. Si cætera destituant, tum huc confugiunt; Hæc nostris, inquit, placere majoribus: quorum prudentiam utinam nos æquaremus. Itaque hoc dicto,

veluti egregiè perorata re, confidunt, tanquam magnum sit periculum, si quis ulla in re deprehendatur majoribus suis sapientior; à quibus tamen ut quicquid optimè consultum est, ita æquissimo animo valere sinimus: at si qua de re potuit consuli prudentius, eam protinus aniam cupidè arreptam mordicus retinemus. Itaque in hæc superba, absurda, ac morosa judicia, cum saepe alibi, tum semel in Angliā quoque incidi. Obsecro, inquam, fuisti apud nos? Fui, inquit, atque aliquot menses ibi sum versatus non multo post eam cladem, qua Anglorum occidentalium civile adversus Regem bellum, miserranda ipsorum strage compressum est. Interea multum debui Reverendissimo Patri Johanni Morono, Cantuariensi Archiepiscopo & Cardinali, ac tum quoque Angliæ Cancellario, viro, mi Petre (nam Moro cognita sum narraturus) non auctoritate magis quàm prudentia ac virtute venerabili. Etenim statura ei mediocris erat, nec ætati quanquam sææ cedens: vultus quem reverere, non horreas: in congressu non difficilis, serius tamen & gravis. Libido erat, asperius interdum compellando supplicantes experiri, sed sine noxa, quid ingeniū, quam animi præsentiam quisque præ se ferret, qua velut cognata sibi virtute, modò abesset impudentia, delectabatur, & ut idoneam ad res gerendas amplectebatur. Sermo politus & efficax, juris magna peritia, ingenium incomparabile, memoria ad prodigium usque excellens. Hæc enim natura egregia discendo atque exercendo provexit. Hujus consilii Rex plurimum fidere, multum Respublica niti (quum ego aderam) videbatur: quippe qui ab prima ferè juvenia protinus à schola conjectus in aulam, maximis in negotiis per omnem versatus ætatem, ac variis fortunæ æstibus assidue jactatus, prudentiam rerum (quæ sic recepta non facile elabatur) multis magnisque cum periculis didicerat. Fortè fortuna quum die quodam in ejus mensa essem, Laicus quidam legum vestrarum peritus aderat, is nescio unde nactus occasionem, cœpit accuratè laudare rigidam illam justitiam, quæ tum illic exercebatur in fures, quos passim narrabat nonnunquam suspendi viginti in una cruce, atque eo vehementius dicebat semitari, cum tam pauci elaberentur supplicio: quo malo fato fieret, uti tam multi tamen ubique grassarentur. Tum ego (ausus enim sum liberè apud Cardinalem loqui) Nihil mireris, inquam: nam hæc punitio furum & supra justum est, & non ex usu publico: est enim ad vindicanda furta nimis atrox, nec tamen ad refræanda sufficiens. Quippe neque furtum simplex tam ingens facinus est, ut capite debeat plecti, neque ulla pœna est tanta, ut ab latrociniis cohibeat eos, qui nullam aliam artem quærendi victus habent. Itaque hac in re non vos modo, sed bona pars hujus orbis imitari videtur malos Præceptores, qui discipulos verberant libentius, quàm docent. Decernuntur

nuntur enim furanti gravia atque horrenda supplicia, cum potius multo fuerit providendum, ut aliquis esset proventus vitæ, ne cuiquam tam dira sit furandi primum, dehinc pereundi necessitas. Est, inquit ille, fatis hoc provisum: sunt artes mechanicæ, est agricolatio: ex his tueri vitam liceat, ni sponte mali esse mallent. At non sic evades, inquam. Nam primum omittamus eos, qui sæpe vel ab externis belis, vel civilibus mutili redeunt domum, ut nuper apud vos è Cornubiensi prælio, & non ita pridem è Gallico, qui vel Reipublicæ impendunt membra, vel Regi, quos neque pristinas artes exercere debilitas parit, neque ætas novam discere. Hos inquam omittamus, quando bella per intermissas vices commeant: ea contemplerur, quæ nullo die non accidunt. Tantus est ergo nobilium numerus, qui non ipsi modò degant otiosi, tanquam fuci, laboribus aliorum, quos puta suorum prædiorum colonos augendis redditibus ad vivum usque radunt. Nam eam solam frugalitatem novere, homines alioquin ad mendicitatem usque prodigi: verum immentam quoque otiosorum stipatorum turbam circumferunt, qui nullam unquam quærendi victus artem didicere. Hi simulatque herus obierit, aut ipsi ægrotaverint, ejiciuntur illico: nam & otiosos libentius quam ægrotos alunt, & sæpe morientis hæres non protinus alendæ sufficit paternæ familiæ. Interim illi esuriunt strenuè, nisi strenuè latrocinentur. Nam quid faciunt? Siquidem ubi errando paululum vestes ac valetudinem attrivere, morbo jam squalidos, atque oblitos pannis, neque generosi dignantur accipere, neque audent rustici: non ignari eum, qui mollior educatus in otio ac deliciis, solitus sit ac cinctus acinace ac cætra, totam viciniam vultu nebulonico despicere, & contemnere omnes præ se, haudquaquam idoneum fore, qui cum ligone ac matra, maligna mercede, ac victu parco, fideliter intersit pauperi. Ad hæc ille: Atqui nobis, inquit, hoc hominum genus in primis fovendum est. In his enim, utpote hominibus animi magis excelsi ac generosioris, quam sunt opifices aut agricolæ, consistunt vires ac robur exercitus, si quando sit configendum bello. Profectò, inquam ego, eadem opera dicas licet, belli gratia fovendos esse fures, quibus haud dubiè nunquam carebitis, dum habebitis hos. Quin neque latrones sunt instrenui milites, neque milites ignavissimi latronum, adeo inter has artes bellè convenit. At hoc vitium tamen frequens est vobis, non proprium, est enim omnium ferè gentium commune. Nam Gallias infestat alia præterea pestis pestilentior. Tota patria stipendiariis in pace quoque (si illa pax est) oppleta atque oblecta militibus, eadem persuasione inductis, qua vos otiosos hic ministris alendos esse censuistis: nempe quod Morosophis visum est, in eo sitam esse publicam salutem, si in promptu semper adsit validum firmumque præsidium, maximè vetera-

notum. Neque enim confidunt in exercitibus quicquam: ut vel ideo quærendum eis bellum sit, ne imperitis habeant milites, & homines jugulandi gnaros, ne (ut habet faceret Salustius) manus aut animus incipiat per otium torpescere. At quàm sit perniciosum hujusmodi beluas alere, & Gallia suo malo didicit, & Romanorum, Carthagenensium, ac Syrorum, tum multarum gentium exempla declarant, quorum omnium non imperium modò, sed agros quoque, atque adeò urbes ipsas parati ipsorum exercitus aliis atque aliis occasionibus everterunt. Quàm verò non magnò pere necessarium, vel hinc elucescit, quod ne Galli quidem milites, armis ab unguiculis exercitissimi, cum evocatis comparati vestris, admodum sæpe gloriantur, superiores sese discessisse, ut ne quid dicam amplius, ne præsentibus videar ad blandiri vobis. Sed nec vestri illi vel opifices urbici, vel rudes atque agrestes agricolæ, otiosos generosorum stipatores creduntur valde pertimescere: nisi aut hi quibus ad vires atque audaciam corpus contigit ineptius, aut quorum animi vis inopia rei familiaris infringitur, adeò periculum nullum est, ne quorum valida & robusta corpora (neque enim si selectos dignantur generosi corrumpere) nunc vel elanguescant otio, vel negotiis propriè muliebribus emolliantur, iidem bonis artibus instructi ad vitam, & virilibus exercitati laboribus effœminentur. Certè utcunque sese hæc habeat res, illud mihi nequaquam videtur publicæ rei conducere, in eventum belli, quod nunquam habetis nisi quum vultis, infinitam ejus generis turbam alere, quod infestat pacem, cujus tanto major haberi ratio, quàm belli debeat. Neque hæc tamen sola est furandi necessitas: est alia magis, quantum credo, peculiaris vobis. Quænam est ea? inquit Cardinalis. Oves inquam vestras, quæ tam mites esse, tamque exiguo solent ali, nunc (uti fertur) tam edaces atque indomitæ esse cœperunt, ut homines devorent ipsos, agros, domos, oppida vastent ac depopulentur. Nempe quibuscunque regni partibus nascitur lana tenuior, atque ideo pretiosior, ibi nobiles & generosi, atque adeo Abbates aliquot sancti viri, non bis contendi redditibus fructibusque annuis, qui majoribus suis solebant ex prædiis crescere: ne habentes satis, quòd otiosè ac lautè viventes, nihil in publicum profint, nisi etiam obfint, arvo nihil relinquunt, omnia claudunt paciscis, demoliuntur domos, diruunt oppida, templo duntaxat stabulandis ovibus relicto: & tanquam parum soli perderent apud vos, ferarum saltus ac vivaria, illi boni viri habitationes omnes, & quicquid usquam est culti, vertunt in solitudinem. Ego ut unus helleo inexplibilis ac dira pestis patriæ, continuatis agris, aliquot millia jugerum uno circundet sepro, ejiciuntur coloni quidam, suis etiam aut circumscripti fraude, aut vi oppressi exuuntur, aut fatigati injuriis, adiguntur ad vendi-

venditionem. Itaque quoquo pacto emigrant miseri, viri, mulieres, mariti, uxores, orbi, viduæ, parentes cum parvis liberis, & numerosa magis quàm divite familia, ut multis opus habet manibus res rustica: emigrant, inquam, è notis atque assuetis laribus, nec inveniunt quò se recipiant: supellestem omnem haud magno vendibilem, etiamsi manere possit emptorem, quum extrudi necesse est, minimo venundant. Id quum brevi errando insumpserint, quid restat aliud denique, quàm uti furerentur, & pendeant justè scilicet, aut vagentur atque mendicent? quanquam tunc quoque velut errones conjiciuntur in carcerem, quòd otiosi obambulent, quorum operam nemo est qui conducatur, quàm illi cupidissimè offerant. Nam rusticæ rei cui assueverunt, nihil est quod agatur, ubi nihil feritur. Siquidem unus opilio atque bubulcus sufficit ei terræ depascendæ pecoribus, in cujus cultum, ut sementi faciendæ sufficeret, multæ poscebantur manus. Atque ratione fit, ut multis in locis annona multo sit carior. Quin lanarum quoque ad eò increvit pretium, ut à tenuioribus, qui pannos inde solent apud vos conficere, prorsus emi non possint: atque ea ratione plures ab opere ablegantur in otium. Nam post aucta pascua infinitam ovium vim absumpsit tabes: velut eorum cupiditatem ulciscente Deo, immissa in oves lue, quam in ipsorum capita contortam esse fuerat justius. Quòd si maximè increseat ovium numerus, pretio nihil decrescit tamen. Quod earum si monopolium appellari non potest quod non unus vendit, certè oligopolium est. Reciderunt enim ferè in manus paucorum, eorundemque divitum, quos nulla necessitas urget antè vendendi quamlibet, nec antè libet quàm liceat quanti libet. Jam cætera quoque pecorum genera, ut æquè cara sint, eadem ratio est: atque hoc etiam amplius, quòd dituris villis, atque imminuta rerustica, non sint qui sceturam curent. Neque enim divites illi, ut ovium, sic etiam armentorum fœtus educant: sed aliunde macra empta vili, posteaquam suis pascuis pingueverint, magno revendunt. Ideoq; sicuti reor, nondum sentitur totum hujus rei incommodum. Nempe adhuc his modò locis reddunt cara, ubi vendunt. Cæterum ubi aliquandiu celerius extulerint illinc, quàm nasci possint, tum demum ibi quoque paulatim decresciente copia, ubi coëmuntur, necesse est hic insigni laboretur inopia. Ita qua re vel maximè felix hæc vestra videbatur insula, jam ipsam paucorum improba cupiditas vertit in perniciem. Nam hæc annonæ caritas in causa est, cur quisquè quàm possit plurimos è familia dimittat, quòd quæso nisi mendicatum, aut, quod generosis animis persuadeas facilius, latrocinatum? Quid quòd ad miseram hanc egestatem atque inopiam adjungitur importuna luxuries? Nam & ministris nobilium, & opificibus, & ipsis propemodum rusticis, & omnibus denique

ordinibus, multum est insolentis apparatus in vestibus, nimius in victu luxus. Jam ganea, lustra, lupanar, & aliud lupanar tabernæ vinarie, cerevisiariæ: postremò tot improbi ludi, alea, charta, fritillus, pila, sphaera, discus: an non hæc celeriter exhausta pecunia, recta suos mystas mittunt aliquo latrocinatum? Has perniciosas pestes ejicite: statuete, ut villas atque oppida rustica, aut hi restituant qui diruerunt, aut ea cedant reposituris atque ædificare volentibus: refræneate coëmptiones istas divitum, ac velut monopolii exercendi licentiam: pauciores alantur otio: reddatur agricolatio: lanificium instauretur, ut sit honestum negotium, quo se utiliter exerceat otiosa ista turba, vel quos hæc inopia fures fecit, vel qui nunc errones, aut otiosi sunt ministri, fures nimirum utrique futuri. Certè nisi his malis medemini, frustra jactetis exercitam in vindicanda furta justitiam, nempe speciosam magis, quàm aut justam aut utilem. Siquidem quum pessimè finitis educari, & mores paulatim ab teneris annis corrumpi, puniendos videlicet tum demum, quum ea flagitia viri designent, quorum spem de se perpetuam à pueritia usque præbuerant: quid aliud quæso quàm facitis fures, & iidem plectitis? Jam me hæc loquente juris ille consultus interim se ad dicendum composuerat, ac statuerat secum, modo illo solenni disputantium uti, qui diligentius reperunt quàm respondent: ad eò bonam partem laudis ponunt in memoria. Bellè, inquit, dixisti profectò, quum sis videlicet hospes, qui magis audire his de rebus aliquid potueris, quàm exactè quicquam cognoscere: id quod ego paucis efficiam perspicuum. Nam primum ordine recensebo, quæ tu dixisti: Deinde ostendam, quibus in rebus imposuit tibi nostrarum rerum ignoratio: Postremò rationes tuas omnes diluam atque dissolvam. Igitur ut à primo, quod sum pollicitus, exordiar, quatuor mihi visus es. Tace, inquit Cardinalis, nam haud responsurus paucis videris, qui sic incipias. Quamobrem levabimus in præsentem te hac respondendi molestia, servaturi tamen integrum id munus tibi in proximum congressum vestrum: quem (nisi quid impediatur, aut te, aut Raphaëlem hunc) crastinus dies velim referat. Sed interim abs te mi Raphaël, perquam libenter audierim, quare tu furtum putes ultimo supplicio non puniendum, quamvè aliam poenam ipse statuas, quæ magis conducat in publicum: nam tolerandum ne tu quidem sentis. At si nunc per mortem quoque, tamen in furtum ruitur, proposita semel vitæ securitate, quæ vis, quis metus posset abstergere maleficos: qui mitigatione supplicii, velut præmio quodam ad maleficium se invitatos interpretarentur? Omnino mihi videtur, inquam, Pater benignissime, homini vitam eripi propter ereptam pecuniam, prorsus iniquum esse. Siquidem cum humana vita ne omnibus quidem

dem fortunæ possessionibus paria fieri posse arbitror. Quod si læsam iustitiam, si leges violatas, hac rependi pœna dicant, haud pecuniam: quidni meritò summum illud jus, summa vocetur injuria? Nam neque legum probanda sunt tam Manliana imperia, ut sicubi in levissimis parum obtemperetur, illicò stringant gladium: neque tam Stoica scita, ut omnia peccata adeò existiment paria, uti nihil judicent interesse, occidatne aliquis hominem, an nummum ei surripiat: inter quæ (si quicquam æquitas valet) nihil omnino simile aut affine. Deus vetuit occidi quenquam: & nos tam facilè occidimus ob ademptam pecuniolam? Quod si quis interpretetur, illo Dei jussu interdiciam necis potestatem, nisi quatenus humana lex declaret occidendum: quid obstat quò minus homines eodem modo constituent inter se, quatenus stuprum admittendum sit, adulterandum, pejerandum? Siquidem quum Deus non alienæ modò, verum etiam suæ cuique mortis jus ademerit, si hominum inter se consensus, de mutua cæde certis placitis consentientium, adeò debet valere, ut illius præcepti vinculis eximat suos satellites, qui sine ullo exemplo Dei eos interemerint, quos humana sanctio jussit occidi: an non hoc pacto præceptum illud Dei tantum juris est habiturum, quantum humana jura permiserint? ac fiet nimirum, ut ad eundem modum omnibus in rebus statuam homines, quatenus divina mandata conveniat observari. Denique lex Mosæica, quanquam inclemens & aspera, nempe in servos, & quidem obstinatos lata: tamen pecunia furtum, haud morte multavit. Nec putemus Deum in nova lege clementiæ, qua pater imperat filiis, majorem indulgisse nobis invicem saviendi licentiam. Hęc sunt, cur non licere putem. Quàm verò sit absurdum, atque etiam perniciosum Reipublicæ furem atque homicidam ex æquo puniri, nemo est, opinor, qui nesciat. Nempe quum latro conspiciat non minus imminere discriminis duntaxat furti damnato, quàm si præterea convincatur homicidii, hac una cogitatione impellitur in cædem ejus, quem alioqui fuerat tantum spoliaturus: quippe præterquam quòd deprehenso nihil sit plus periculi, est etiam in cæde securitas major, & major cælandi spes sublato facinoris indice. Itaque dum fures nimis atrociter studemus perterrefacere, in bonorum incitamus perniciem. Jam quod quæri solet, quæ punitio possit esse commodior: hoc meo judicio haud paulo facilius est repertum, quàm quæ possit esse deterior. Cur enim dubitemus, eam viam utilem esse castigandis sceleribus, quàm scimus olim tam diu placuisse Romanis, administrandæ Reipublicæ peritissimis? Nempe hi magnorum facinorum convictos in lapidicinas, atque fodienda metalla damnabant, perpetuis adservandos vinculis. Quanquàm ego, quod ad hanc rem attinet, nullius institutum

gentis magis probo, quàm id quòd interea dum peregrinabar, in Perside observatum apud vulgò dictos Polyleritas, adnotavi, populum neque exiguum, neque imprudenter institutum, & nisi quod tributum quotannis Persarum pendit Regi, cætera liberum ac suis permixtum legibus. Cæterum quoniam longè ab mari, montibus ferè circumdati, & suæ terræ nulla in re malignæ contenti fructibus, neque adeunt alios sæpe, neque adeuntur: tamen ex vetusto more gentis, neque fines prorogare student, & quos habent ab omni facilè injuria, ut montes tuentur, & pensio quam rerum potienti persolvunt, immunes prorsus ab militia, haud perinde splendide, atque commodè, felicesque magis quàm nobiles, aut clari degunt. Quippe ne nomine quidem opinor, præterquam conterminis admodum satis noti. Ergo apud hos furti qui peraguntur, quod sustulere Domino reddunt, non, quod alibi fieri solet, Principi: utpote cui tantum juris esse centent in rem furtivam, quantum ipsi furti. Sin res perierit, pretio ex bonis furum confecto ac perfoluto, tum reliquo uxoribus eorum atque liberis integro, ipsi damnantur in opera: ac nisi atrociter commissum furtum est, neque clauduntur ergastulo, neque gestant compedes, sed liberi ac soluti in publicis occupantur operibus. Detrectantes ac languidius gerentes sese, non tam vinculis coercerent, quàm excitant verberibus. Strenuam navantes operam absumunt à contumeliis, noctu tantum nominatum censiti cubiculis includuntur. Præter assiduam laborem nihil incommodi est in vita. Aluntur enim haud duriter qui publicæ rei serviunt, è publico alibi aliter. Siquidem alicubi, quod impenditur in eos, ex eleemosyna colligitur, atque ea via quanquam incerta, tamen ut est ille populus misericors, nulla reperitur uberior. Alibi redditus quidam publici ad id destinantur. Est ubi certum in eos ulus tributum virium conferunt. Quia aliquot in locis nullum publicum opus faciunt, sed ut privatus quisque eget mercenariis, ita illorum cujuscumque in eum diem operam, stata mercede conducit apud forum, paulo minoris quàm quanti liberam fuerat conducturus: præterea fas est seivilem ignaviam flagris corripere. Sic fit, uti nunquam opere careant: & præter victum aliquid quoque die ab singulis publico inferatur ærario. Uno quodam colore vestiuntur & omnes & soli, capillo non abrafo, verum paulo supra auriculas atronso, è quarum altera paululum præscinditur. Cibus cuique ab amicis dari, potumque ac sui coloris vestem, licet, pecuniam datam esse, danti pariter atque accipienti capitale: neque minus periculosum etiam homini libero quacunque de causa nummum à damnato recepisse, & servos item (sic enim damnatos vocant) arma contingere. Suos quæque regio propria distinguit nota, quam abjecisse capitale

capitale est : ut vel extra suos conspici fines, vel cum alterius regionis servo quicquam esse collocutum. At neque tutior fugæ meditatio, quàm ipsa est fuga. Quin conscium talis fuisse consilii, in servo nex est, ia libero servitus. Contra indici præmia decreta sunt, libero pecunia, servo libertas, utrique verò venia atque impunitas conscientiæ : ne quando persequi malum consilium quàm pœnitere sit tutius. Hujus rei hæc lex atque hic ordo est, quem dixi, qui quantum habeat humanitatis & commodi, facile patet : quando sic irascitur, ut vitia perimat servatis hominibus, atque ita tractatis, ut bonos esse necesse sit : & quantum antè damni dederunt, tantum reliqua vita refarciant. Porro ne ad pristinos relabantur mores, adeò nullus est metus, ut viatores quoque quibus iter aliquò institutum est, non aliis viæ ducibus sese tutiores arbitrentur, quàm servis illis ad quamque regionem subinde commutatis. Nempe ad perperrandum latrocinium nihil habent usquam non importunum : manus inermes : pecunia tantum sceleris index : deprehensio parata vindicta, neque spes ulla prorsus fugiendi quocquam.

Quo enim pacto falleret ac regeret fugam, homo nulla vestium parte populo similis : nisi abeat nudus ? quin sic quoque fugientem proderet auricula. At ne inito saltem consilio conjurent in Rempublicam, id demum scilicet periculum est, quasi in tantam venire spem ulla possit vicinia, non tentatis ac sollicitatis antè multarum regionum servitiis, quæ tantum absunt à facultate conspirandi, ut ne convenire quidem & colloqui aut salutare se mutuo liceat : ut credantur interim id consilium intrepidè credituri suis, quod reticentibus periculosum, proidentibus maximo esse bono sciant. Quum contrà nemo sit prorsus exspes, obediendo ac perferendo, bonamque de se præbendo spem emendationis in posterum vitæ, posse his modis fieri, ut libertatem aliquando recuperet, quippe nullo non anno restitutus aliquot, commendatione patientiæ. Hæc quum dixissem, atque adjecissem, nihil mihi videri causæ, quare non hic modus haberi vel in Anglia possit, multo majore cum fructu, quàm illa justitia, quam juris ille peritus tantopere laudaverat ; sub hæc ille, nempe Jureconsultus : Nunquam, inquit, istud sic stabiliri queat in Anglia, ut non in summum discrimen adducat Rempublicam ; & simul hæc dicens, commovit caput, ac distorsit labrum, atque ita conticuit. Et omnes qui aderant, pedibus in ejus ibant sententiam. Tum Cardinalis : Non est, inquit, proclive divinare, commodenè an secus res cessura sit, nullo prorsus facto periculo. Verùm si pronuntiata mortis sententia differri executionem jubeat Princeps, atque hunc experiatur morem, cohibitis asyloꝝ privile-

giis : tum verò si res comprobetur eventum esse utilis, rectum fuerit eam stabiliri : alioqui tunc quoque afficere supplicio eos, qui sunt antè damuati, neque minus è Republica fuerit, neque magis injustum, quàm si nunc idem fieret, nec ullum interea nasci ex ea re potest periculum.

Quin mihi certè videntur erronee quoque ad eum in posse modum non pessimè tractari, in quos inactenus tam multis editis legibus, nihil promovimus tamen. Hæc ubi dixit Cardinalis, quæ me narrante contemplant omnes, eadem nemo non certatim laudibus est prosequutus, maximè tamen illud de erroneis, quoniam hoc ab ipso adjectum est. Nescio, an quæ sunt secuta, silere præstiterit ; Erant enim ridicula : sed narrabo tamen, nam non erant mala, & aliquid ad hanc rem pertinebant. Adstabat forte parasitus quidam, qui videri volebat imitari morionem, sed ita simulabat, ut propior vero esset, tam frigidis dictis captans risum, ut ipse læpius, quàm dicta sua, rideretur. Excidebant homini tamen interdum quædam, adeò non absurda, ut fidem adagio facerent, Crebro jactu jaci aliquando Venerem. Isergo, dicente quodam è convivis : Jam meo sermone bene provisum esse furibus, atque à Cardinale etiam cautum de erroneis, restare uti his præterea consuleretur publicitus, quos ad egestatem morbus aut senectus impulisset, atque ad labores unde vivi possit, reddidisset impotes. Sine, inquit, me. Nam ego & hoc rectè ut fiat, videro. Etenim hoc genus hominum miserè cupio aliquo è conspectu amoliri meo : ita me malè vexarunt sæpe, cum querulis illis explorationibus flagitarent pecuniam, quas nunquam tamen tam commodè potuerunt occinere, ut nummum à me extorquerent. Quippe semper alterum evenit, ut aut non libeat dare, aut ne liceat quidem, quando nihil est, quod detur. Itaque nunc cœperunt sapere. Nam ne perdant operam, ubi me præterire vident, prætermittunt taciti : ita nihil à me sperant amplius, non herculè magis, quàm si essem Sacerdos. Sed illos ego mendicos omnes lata lege distribui ac dispartiri jubeo in Benedictinorum cœnobis, & fieri Laicos, ut vocant, monachos : mulieres moniales esse impero. Subrisit Cardinalis & approbat joco, cæteri etiam seridè. Cæterùm Theologus quidam frater hoc dicto in Sacerdotes ac Monachos adeo est exhilaratus, ut jam ipse quoque cœperit ludere, homo alioqui propriè ad torvitatem gravis. At ne sic quidem, inquit, extricaberis à mendicis, nisi nobis quoque prospexeris fratribus. Atqui, inquit parasitus, hoc jam curatum est. Nam Cardinalis egregiè prospexit vobis, cum statueret de coercendis atque opere exercendis erroneis. Nam vos estis erronee maximi. Hoc quoque dictum, quum coniectis in Cardinalem oculis, eum viderent non abnuere, cœperunt omnes non illibenter

arripere, excepto fratre. Nam is (neque equidem miror) tali perfusus aceto, sic indignatus est, atque incanduit, ut nec à conviciis quidem potuerit temperare: hominem vocavit nebulonem, detractorem, susurronem, & filium perditionis, minas interim terribiles citans è Scriptura sacra. Jam scurra seriò scurrari cœpit, & erat planè in sua palæstra. Noli, inquit, irasci bone frater. Scriptum est; In patientia vestra possidebitis animas vestras. Rursum frater (referam enim ipsius verba) Non irascor, inquit, furcifer, vel saltem non pecco. Nam Psalmista dicit; Irascimini, & nolite peccare. Admonitus deinde frater à Cardinale suaviter, ut suos affectus compesceret: Non Domine, inquit, ego loquor nisi ex bono zelo, sicut debeo. Nam viri sancti habuerunt bonum zelum. Unde dicitur; Zelus domus tuæ comedit me. Et canitur in Ecclesiis; Irrisiores Helizai, dum conscendit domum Dei, zelus calvi sentiunt: sicut fortasse sentiet iste derisor, scurra, ribaldus. Facis, inquit Cardinalis, bono fortassis affectu, sed mihi videris facturus, nescio an sanctius, certè sapientius, si te ita compares, ne cum homine stulto & ridiculo ridiculum tibi certamen instituas. Non Domine, inquit, non facerem sapientius. Nam Salomon ipse sapientissimus dicit: Responde stulto secundum stultitiam ejus. Sicut ego nunc facio, & demonstro ei foveam, in quam cadet, nisi bene præcaveat. Nam si multi irrisesores Helizai, qui erat tantum unus calvus, fenserunt zelus calvi: Quanto magis sentiet unus derisor multorum fratrum, in quibus sunt multi calvi? & etiam habemus bullam Papalem, per quam omnes qui derident nos, sunt excommunicati. Cardinalis, ubi vidit nullum fieri finem, nunc a legato parasito, ac aliam in rem commodum verso sermone, paulo post surgit è mensa, atque audiendis clientum negotiis dedit se, nosque dimisit. En mi More, quàm longo te sermone oneravi: quod tam diu facere planè puduisset me, nisi tu & cupidè flagitasses, & sic videris audire, tanquam nolles quicquam ejus confabulationis omitti. Quæ quanquam aliquanto perstrictius, narranda tamen mihi fuit omnino, propter eorum judicium, qui quæ me dicente spreverant; eadem rursus evestigio non improbante Cardinale, etiam ipsi comprobant, usque adeò assentantes ei, ut parasiti quoque ejus invenis, quæ Dominus per jocum non aspernabatur, adblandirentur, & seriò propemodum admitterent: ut hinc possis æstimare, quanti me ac mea consilia aulici forent æstimaturi. Profectò, mi Raphael, inquam, magna me affecisti voluptate, ita sunt abs te dicta prudenter simul & lepidè omnia: præterea visus mihi interim sum non solum in patria versari, verum etiam repuerascere quodammodo jucunda recordatione Cardinalis illius, in cujus aula puer sum educatus: cujus viri memoriæ quòd tu tam impensè faves, non credas mi Raphael, quanto

mihi sis effectus hoc nomine charior, cum esses alioqui charissimus. Cæterum non possum adhuc ullo pacto meam demutare sententiam, quin planè putem, si animum inducas tuum, uti ne ab aulis Principum abhorreas, in publicum posse te tuis consiliis plurimum boni conferre: quare nihil magis incumbit tuo, hoc est, boni viri officio. Siquidem cum tuus censeat Plato, Respublicas ita demum futuras esse felices, si aut regnent Philosophi, aut Reges philosophentur: quàm procul aberit felicitas, si Philosophi regibus nec dignentur saltem suum impertiri consilium? Non sunt, inquit ille, tam ingrati, quin id libenter facerent, imò multi libris editis jam fecerunt, si hi qui rerum potiuntur, essent parati bene consultis parere. Sed bene haud dubiè prævidit Plato, nisi Reges philosophentur ipsi, nunquam futurum, ut perversis opinionibus à pueris imbuti atque infecti, penitus philosophantium comprovent consilia: quod ipse quoque experiebatur apud Dionysium. An non me putas, si apud aliquem Regum decreta sana proponerem, & perniciosà malorum semina conarer illi evellere, protinus aut ejiciendum, aut habendum ludibrio? Age finge, me apud Regem Gallorum esse, atque in ejus confidete consilio, dum in secretissimo secessu præsidente Rege ipso in corona prudentissimorum hominum magnis agitur studiis, quibus artibus ac machinamentis Mediolanum retineat, ac fugitivam illam Neapolim ad se retrahat: Postea verò evertat Venetos, ac totam Italiam subjiciat sibi: Deinde Flandros, Brabantos, totam postremò Burgundiam suæ faciat ditionis, atque alias præterea gentes, quarum regnum jam olim animo invasit. Hic dum alius suadet, feriendum cum Venetis fœdus tantisper duraturum, dum ipsis fuerit commodum, cum illis communicandum consilium: quin deponendam quoque apud eosdem aliquam prædæ partem, quam rebus ex sententia peractis repetat. Dum alius consultit conducendos Germanos, alius pecunia demulcendos Helvetios, alius adversum numen Imperatoris Majestatis auro, velut anathemate, propitiandum. Dum alii videtur, cum Aragonum Rege componendas esse res, & alieno Navarra regno, velut pacis autamento cedendum; alius interim censet, Castellæ Principem aliqua spe affinitatis irretiendum, atque aulicos nobiles aliquot in suam factionem certa pensione esse pertrahendos. Dum maximus omnium nodus occurrit, quid statuendum interim de Anglia sit: cæterum de pace tractandum tamen, & constringenda firmissimis vinculis semper infirma societas: amici vocentur, suspiciantur ut inimici, habendos igitur paratos, velut in statione, Scotos, ad omnem intentos occasionem: si quid se commoveant Angli, protinus impmittendos. Ad hæc fovendum exulem nobilem aliquem occultè (nam-

(namque id apertè ne fiat, prohibent fœdera) qui id regnum sibi deberi contendat, ut ea velut ansa contineat suspectum sibi Principem. Hic, inquam, in tanto rerum molimine, tot egregiis viris ad bellum sua certatim consilia conferentibus, si ego homuncio surgam, ac verti jubeam vela, omittendam Italiam censeam, & domi dicam esse manendum: unum Galliarum regnum ferè majus esse, quàm ut commodè possit ab uno administrari, ne sibi putet Rex, de aliis adjiciendis esse cogitandum. Tum si illis proponerem decreta Achoriorum populi, Utopiensium insulæ ad Eronoton oppositi, qui quum olim bellum gessissent, ut Regi suo aliud obtinerent regnum, quod affinitatis antiquæ causâ sibi contendebat hereditate deberi: consecuti tandem id, ubi viderunt nihilo sibi minus esse molestiæ in retinendo, quàm in quærendo, pertulerunt: verùm assidua pullulare semina, vel internæ rebellionis, vel externæ incursionis in deditos, ita semper aut pro illis, aut contra pugnandum, nunquam dari facultatem dimittendi exercitus: compilari interim se, efferrî foras pecuniam, alienæ gloriolæ suum impendi sanguinem, pacem nihilo tutiorem, domi corruptos bello mores, imbibitam latrocinandi libidinem, confirmatam cædibus audaciam, leges esse contemptui, quòd Rex in duorum curam regnorum distractus, minus in utrumvis animum posset intendere. Quum viderent aliqui tantis malis nullum finem fore, inito tandem consilio, Regi suo humanissimè fecerunt optionem retinendi utriusque regni vellet. Nam utriusque non fore potestatem; se plures esse quàm qui à dimidiato possint Rege gubernari: quum nemo sit libenter admissurus mulionem sibi cum alio communem. Ita coactus est ille bonus Princeps, novo regno cuiuspiam amicis relicto (qui brevi etiam post ejectus est) antiquo esse contentus. Præterea si ostenderem, omnes hos conatus bellorum, quibus tot nationes ejus causâ tumultuarentur, quum thesauros ejus exhaustissent, ac destruxissent populum, aliqua tandem fortuna, frustra cessuros tamen: proinde avitum regnum coleret, ornaret quantum posset, & faceret quàm florentissimum: amet suos, & ametur à suis: cum his una vivat, imperetque suaviter, atque alia regna valere sinat, quando id quod nunc ei contigisset, satis amplum superque esset. Hanc orationem quibus auribus, mi More, putas excipiendam? Profectò non valde pronis, inquam. Pergamus ergo, inquit. Si Consiliariis cum Rege quopiam tractantibus, & comminiscantibus, quibus technis ei queant coacervare thesauros, dum unus intendendam consulit æstimationem monetæ, quum ipsi sit eroganda pecunia: deijciendam rursus infra justum, quum fuerit corroganda: uti & multum æris parvo dissolvat, & pro parvo multum recipiat. Dum alius suadet, ut bellum simulet, atque eo prætextu coacta pecunia, cum visum erit, faciat

pacem sanctis ceremoniis, quo plebeculæ oculis fiat præstigium, miseratus videlicet humanum sanguinem Princeps pius. Dum alius ei suggerit in mentem, antiquas quasdam & tincis ad eas leges, longa desuetudine antiquatas, quas quod nemo latas meminisset, omnes sint transgressi, earum ergo multas jubeat exigi, nullum uberiores proventus esse, nullum magis honorificum, utpote qui justitiæ præ se personam ferat. Dum ab alio admonetur, uti sub magnis multis multa prohibeat, maximè talia, quæ ne fiant, in rem sit populi, post pecunia cum illis dispenset, quorum commodis obstat interdictum: sic & à populo gratiam iniri, & duplex ad ferri compendium, vel dum hi mulctantur, quos quæstus cupiditas pellexit in casses, vel dum aliis vendit privilegia tanto plus, quanto scilicet fuerit melior Princeps, utpote qui gravatim quicquam contra populi commodum privatim cuiquam indulgeat, & ob id non nisi magno pretio. Dum alius ei persuadet, obstringendos sibi iudices, qui quavis in re pro regio jure disceptent, accersendos præterea in palatium, atque invitandos uti coram se de suis rebus differant, ita nullam causam ejus tam apertè iniquam fore, in qua non aliquis eorum vel contradicendi studio, vel pudore dicendi eadem, vel quo gratiam ineant, apud eum aliquam reperiunt rimam, qua possit intendi calumnia. Sic dum iudicibus diversa sentientibus res per se clarissima disputatur, & veritas in quæstionem venit, ansam commodum Regi dari, pro suo commodo jus interpretandi: cæteros aut pudore accessuros, aut metu: sic intrepidè fertur postea pro Tribunali sententia. Neque enim deesse prætextus potest pronuncianti pro Principe. Nempe cui satis est, aut æquitatem à sua parte esse, aut verba legis, aut contortum scripti sensum, aut, quæ legibus denique omnibus præponderat apud religiosos iudices, Principis indisputabilem prærogativam. Dum omnes in Crassiano illo consentiunt atque conspirant; Nullam aut vim satis esse Principi, cui sit alendus exercitus: Præterea nihil injustè Regem facere, ut maximè etiam velit, posse. Quippe omnia omnium ejus esse, ut homines etiam ipsos: tantum verò cuique esse proprium, quantum Regis benignitas ei non ademerit. Quod ipsum ut quàm minimum sit, Principis multum referre, ut cuius tutamentum in eo situm sit, ne populus divitiis ac libertate lasciviat: quòd hæc res minus patienter ferant dura atque injusta imperia, quum contrà egestas atque inopia retundat animos, ac patientes reddat, adimatque pressis generosos rebellandi spiritus. Hic si ego rursus adsurgens contendam, hæc consilia omnia Regi & inhonesta esse, & perniciofa, cujus non honor modò, sed securitas quoque in populi magis opibus sita sit, quàm suis. Quos si ostendam, Regem sibi deligere sua causa, non Regis, videlicet uti ejus labore ac studio ipsi commodè vivant, tutique ab

ab injuriis, eoque magis ad Principem eam pertinere curam, ut populo bene sit suo, quam ut sibi: non aliter ac pastoris officium est, oves potius quam semet pascere, quatenus opilio est. Nam quod populi egestatem censeant pacis præsidium esse, longissimè aberrare eos, ipsa res docet. Nempe ubi plus rixarum comperias, quam inter mendicos? Quis intentius mutationi rerum studet, quam cui minimè placet præsens vitæ status? Aut cui denique audacior impeturas ad conturbanda omnia, spe aliquande lucrandi, quam cui jam nihil est quod possit perdere? Quod si Rex aliquis adeo aut contemptus esset, aut invisus suis, ut aliter eos continere in officio non possit, nisi contumelias, compilatione, & sectione grassetur, eosque redigat ad mendicitatem: præstiterit illi profecto regno abdicare, quam his retinere artibus, quibus quanquam imperii nomen retineat, certè amittit majestatem. Neque enim regis dignitatis est, imperitum in mendicos exercere, sed in opulentos potius atque felices. Quod ipsum sensit certè vir erecti ac sublimis animi Fabricius, cum responderet; Malle se imperare divitibus, quam divitem esse. Et profecto unum aliquem voluptate ac deliciis fluere, gementibus undique ac lamentantibus aliis, hoc non est regni, sed carceris esse custodem. Denique ut imperitissimus Medicus est, qui morbum nescit nisi morbo curare: ita qui vitam civium non novit alia via corrigere, quam adeptis vitæ commodis, is se nescire fateatur imperare liberis, quin aut inertiam potius mutet suam, aut superbiam. Nam his ferè vitiis accidit, ut populus eum vel contemnat, vel habeat odio. Vivat innocuus de suo, sumptus ad reditus accomodet, refrænet maleficia, & recta institutione suorum præveniat potius, quam sinat incrementum, quæ deinde puniat leges abrogatas consuetudine, haud temerè revocat, præsertim quæ diu desit, nunquam desiderata sunt. Neque unquam commissi nomine ejusmodi quicquam capiat, quale privatum quempiam iudex, velut iniquum ac vafrum non pateretur accipere. Hic si proponerem illis Macarensium legem, qui & ipsi non longè admodum absunt ab Utopia, quorum Rex, quo primùm die auspicatur imperium, magnis adhibitis sacrificiis, iurijurando astringitur, nunquam se uno tempore supra mille auri pondo in thesauris habiturum, aut argenti, quantum ejus auri pretium æquet. Hanc legem ferunt ab optimo quodam Rege institutam, cui majori curæ fuit patriæ commodum, quam divitiarum suarum, velut obicem acervandæ pecuniæ tantæ, quanta faceret inopiam ejus in populo. Nempe eum thesaurum videbat suffecturum, si ve Regi adversus rebelles, si ve regno adversus hostium incursiones, esset conflegendum: cæterum minorem esse, quam ut animos faciat invadendi aliena, quæ potissima condendæ legis causa fuit proxima, quod sic prospectum putavit, ne desit pecunia, quæ in quotidiana civium commutatione versetur:

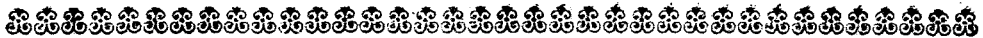
& quum Regi necesse est erogare, quicquid thesauro supra legitimum accreverit modum, non quaesitum censuit occasiones injuriarum. Talis Rex & malis erit formidini, & à bonis amabitur. Hæc ergo atque hujusmodi si ingererem apud homines, in contrariam partem vehementer inclinatos, quam surdis essem narraturus fabulam? Surdissimis, inquam, haud dubie. Neque Hercule miror, neque mihi videntur (ut merè dicam) hujusmodi sermones ingerendi, aut talia danda consilia, quæ certus sis, nunquam admissum iri. Quid enim prodesse possit, aut quomodo in illorum pectus influere sermo tam insolens, quorum præoccupavit animos, atque insedit penitus diversa persuasio? Apud amiculos in familiari colloquio non insuavis est hæc Philosophia scholastica: cæterum in consiliis Principum, ubi res magnæ magna autoritate aguntur, non est his rebus locus. Hoc est, inquit ille, quod dicebam, non esse apud Principes locum Philosophiæ. Imò, inquam, est, verum non huic Scholasticæ, quæ quidvis putet ubivis convenire: sed est alia Philosophia civilior, quæ suam novit scenam, eique sese accommodans, in ea fabula quæ in manibus est, suas partes concinnè & cum decoro tutatur: hac utendum est tibi. Alioquin dum agitur quæpiam Plauti comœdia, nugantibus inter se vernulis, si tu in proscenium prodeas habitu Philosophico, & recenseas ex Octavia locum, in quo Seneca disputat cum Nerone: nonne præstiterit egisse mutatam personam, quam aliena recitando talem fecisse Tragicomœdiam? Corrueris enim perverterisquæ præsentem fabulam, dum diversa permisceas, etiam si ea quæ tu affers, meliora fuerint. Quæcunque fabula in manu est, eam age quam potes optimè: neque ideo totam perturbes, quod tibi in mentem venit alterius, quæ sit lepidior. Sic est in Republica, sic in consultationibus Principum. Si radicibus evelli non possint opiniones prævæ, nec receptis usu vitiis mederi queas ex animi tui sententia: non ideo tamen deferenda Respublica, & in tempestate navis destituenda est, quoniam ventos inhibere non possis. At neque insuetus & insolens sermo inculcandus, quem scias apud diversa persuasos pondus non habiturum: sed obliquo ductu conandum est atque adnendum tibi, uti pro tua virili omnia trahes commodè, & quod in bonum nequis vertere, efficias saltem, ut sit quam minimè malum. Nam ut omnia bene sint, fieri non potest, nisi omnes boni sint: quod ad aliquot abhinc annos adhuc non expecto. Hac, inquit, arte nihil fieret aliud, quam ne dum aliorum furori mederi studeo, ipse cum illis insaniam. Nam si vera loqui volo, talia loquar necesse est. Cæterum falsa loqui, sitne Philosophi, nescio: certè non est meum. Quanquam ille meus sermo ut fuerit fortasse ingratus illis atque molestus, ita non video, cur videri debeat usque ad ineptias insolens. Quod si aut ea dicerem, quæ fingit Plato in sua Republica, aut ea quæ faciunt Utopi-

Utopienſes in ſua: hæc quanquam eſſent (ut certe ſunt) meliora, tamen aliena videri poſſint, quòd hic ſingulorum privata ſunt poſſeſſiones, illic omnia ſunt communia. Meus verò ſermo, niſi quod ad eos qui ſtatuiffent ſecum, ruere diverſa via præcipites, jucundus eſſe non poteſt, qui revocet ac præmonſtret pericula: alioqui quid habuit, quod non ubivis dici vel conveniat, vel oporteat? Equidem ſi omittenda ſunt omnia tanquam inſolentia atque abſurda, quæcunque perverſi mores hominum fecerunt, ut videri poſſint aliena: diſſimulemus oportet apud Chriſtianos pleraque omnia, quæ Chriſtus docuit, ac diſſimulari uſque adeò vetuit, ut ea quoque, quæ ipſe in aures inſuſtraſſet ſuis, palàm in tectis juſſerit prædicari: quorum maxima pars ab iſtis moribus longè eſt alienior, quàm mea fuit oratio. Niſi quòd nonnulli Concionatores, homines callidi, tuum illud conſilium ſecuti putò, quando mores ſuos homines ad Chriſti normam gravium patenterentur aptari, doctrinam ejus velut regulam plumbeam accommodaverunt ad mores, ut aliquo ſaltem pacto conjungerentur ſcilicet; Quare nihil video, quid profecerint, niſi ut ſecutius liceat eſſe malos. Atque ipſe proſectò tantòdem proficiam in conſiliis Principum. Nam aut diverſa ſentiam, quod perinde fuerit, ac ſi nihil ſentiam: aut eadem, & ipſorum adjutor ſim, ut inquit Mitio Terentianus, inſanix. Nam obliquus ille ductus tuus non video quid ſibi velit, quo cenſes adnitendum, ſi non poſſint omnia reddi bona, tamen ut tractentur commodè, ſiantque, quoad licet, quàm minimè mala. Quippe non eſt ibi diſſimulandi locus, nec licet connivere: approbanda ſunt aperte peſſima conſilia, & decretis peſtilentiſſimis ſubſcribendum eſt. Speculatoris vice fuerit, ac penè proditoris, etiam qui improbè conſulta malignè laudaverit. Potrò nihil occurrit, in quo prodeſſe quicquam poſſis, in eos delatus collègas, qui vel optimum virum facilius corruerint, quàm ipſi corrigantur: quorum perverſa conſuetudine vel depravaberis, vel ipſe integer atque innocens, alienæ malitiæ ſtultitiæque prætexeris, tantum abeſt, ut aliquid poſſis in melius obliquo illo ductu convertere. Quam ob rem pulcherrima ſimilitudine declarat Plato, cur meritò ſapientes abſtineant à capeſſenda Republica. Quippe quum populum videant in plateas effuſum aſſiduus imbris perfundi, nec perſuadere queant illis ut ſe ſubducant pluviz, tecta que ſubeant: gnari nihil profuturos ſe ſe ſi exeat, quàm ut una compluantur, ſemet intra tecta continent, habentes ſatis, quando alienæ ſtultitiæ non poſſunt mederi, ſi ipſi ſaltem ſint in tuto. Quanquam proſectò, mi More, (ut ea verè dicam, quæ meus animus fert) mihi videret, ubicunque privata ſunt poſſeſſiones, ubi omnes omnia pecuniis metiuntur, ibi vix unquam poſſe fieri, ut cum Republica aut juſtè agatur, aut proſperè: niſi vel ibi ſentias agi juſtè, ubi optima quæque per-

veniunt ad peſſimos: vel ibi feliciter, ubi omnia dividuntur in pauciſſimos, nec illos habitos undecunque commodè, cæteris verò planè miſeris. Quam ob rem quum apud animum meum reputo prudentiſſima atque ſanctiſſima inſtituta Utopienſium, apud quos tam paucis legibus, tam commodè res adminiſtrantur, ut & virtuti præcium ſit, & tamen æquatis rebus omnia abundant omnibus: tum ubi hiſe eorum moribus exadverſo comparo tot nationes, alias ſemper ordinantes, nec ullam ſatis ordinatam unquam earum omnium, in quibus quod quiſque naſtus fuerit, ſuum vocat privatum, quorum tam multæ indies conditæ leges non ſufficiunt, vel ut conſequatur quiſquam, vel ut tueatur, vel ut ſatis internoſcat ab alieno illud quod ſuum invicem quiſque privatum nominat: id quod facile indicant infinita illa tam aſſiduè naſcentia, quàm nunquam finienda litigia. Hæc, inquam, dum apud me conſidero, æquior Platoni ſio, minusque demiror, dedignatum illis leges ferre ullas, qui recuſabant eas, quibus ex æquo omnes omnia partirentur commoda. Siquidem facile prævidit homo prudentiſſimus, unam atque unicam illam eſſe viam ad ſalutem publicam, ſi rerum inducatur æqualitas: quæ neſcio an unquam poſſit obſervari, ubi ſua ſunt ſingulorum propria. Nam quum certis titulis quiſque quantum poteſt ad ſe convertit, quantacunque fuerit rerum copia, eam omnem pauci inter ſe partiti, reliquis relinquunt inopiam, fereque accidit, ut alteri ſint alterorum ſorte digniſſimi, quum illi ſint rapaces, improbi, atque inutiles: contra ii modeſti viri, ac ſimplices, & quotidiana induſtria in publicum, quàm in ſemet benigniores. Adeò mihi certè perſuadeo, res æquabili ac juſta aliqua ratione diſtribui, aut feliciter agi cum rebus mortalium, niſi ſublata prout ſus proprietate, non poſſe: ſed manente illa, manſuram ſemper apud multo maximam multoque optimam hominum partem, egeſtatis & ærumnarum anxiam atque inevitabilem ſarcinam: quam ut fateor levare aliquantulum poſſe, ſic tolli planè contendo non poſſe. Nempe ſi ſtatuatur, ne quis ſupra certum agri modum poſſideat, & uti ſit legitimus cuique cenſus pecuniæ; ſi fuerit legibus quibusdam cautum, ut neque ſit Princeps nimium potens, neque populus nimis inſolens: tum magiſtratus ne ambiantur, ne dentur venum, aut ſumptus in illis fieri ſit neceſſe: alioquin & occaſio datur per fraudem ac rapinas ſarciendæ pecuniæ, & ſit neceſſitas eis muneribus præficiendi divites, quæ potius fuerant adminiſtranda prudentibus. Talibus inquam legibus, quemadmodum ægra aſſiduus ſolent fomentis fulciri corpora deplorata valetudinis, ita hæc quoque mala leniri queant, ac mitigari: ut ſanentur verò, atque in bonum redeant habitum, nulla omnino ſpes eſt, dum ſua cuique ſunt propria. Quin dum unius partis curæ ſtudes, aliarum vulnus exaſperaveris, ita mutuo naſcitur ex alterius medela alterius

morbus, quando nihil sic adjici cuiquam potest, ut non idem adimatur alii. At mihi, inquam, contra videtur, ibi nunquam commodè vivi posse, ubi omnia sint communia. Nam quo pacto suppetat copia rerum, unoquoque ab labore subducente se? utpote quem neque sui quæstus urget ratio, & alienæ industriæ fiducia reddit segnem. At quum & stimulentur inopia, neque quod quisquam fuerit nactus, id pro suo tueri ulla possit lege: an non necesse est perpetua cæde ac seditione laboretur? sublata præsertim autoritate ac reverentia magistratuum, cui quis esse locus possit apud homines tales, quos inter nullum discrimen est, ne comminisci quidem queo. Non miror, inquit, sic videri tibi, quippe cui ejus imago rei aut nulla succurrit, aut falsa. Verum si in Utopia fuisses mecum, moresque eorum atque instituta vidisses præfens, ut ego feci, qui plus annis quinque ibi vixi, neque unquam voluisses inde discedere, nisi ut novum illum orbem proderem: tam plane faterere, populum rectè institutum nusquam alibi te vidisse, quam illic. Atqui profecto, inquit Petrus Ægidius, ægrè persuadeas mihi, melius institutum populum in novo illo, quam in hoc noto nobis orbere periri, ut in quo neque deteriora ingenia, & vetustiores opinor esse, quam in illo Respublicas & in quibus plurima ad vitam commoda longus invenit usus: ut ne adjiciam, apud nos casu reperta quædam, quibus excogitandis nullum potuisset ingenium sufficere. Quod ad vetustatem, inquit ille, rerum attinet publicarum, tum pronuntiare posses rectius, si historias illius orbis perlegisses, quibus si fides haberi debet, prius apud eos erant urbes, quam homines apud nos: jam verò quicquid hactenus vel ingenium invenit, vel casus reperit, hoc utrobique potuit exitisse. Cæterum ego cerè puto, ut illis præstemus ingenio, studio tamen atque industria longè à tergo relinquimur. Nam (ut ipsorum habent annales) ante appulsum illuc nostrum, de rebus nostris (quos illi vocant Ultraæquinoctiales) nihil unquam

quicquam audierant, nisi quòd olim annis abhinc ducentis supra mille, navis quædam apud insulam Utopiam naufragio periit, quam tempestas eo detulerat. Ejecti sunt in littus Romani quidam atque Ægyptii, qui postea nunquam inde discessere. Hanc unam occasionem vide quàm commodam illis sua fecit industria. Nihil artis erat intra Romanum imperium, unde possit aliquis esse usus, quod non illi aut ab expositis hospitibus didicerint, aut acceptis quærendi feminibus adinvenerint. Tanto bono fuit illis aliquos hinc semel illos esse delatos. At si qua similis fortuna quempiam antehac illinc huc perpulerit, tam penitus hoc oblitteratum est, quam istud quoque forsitan excidet posteris, me aliquando illic fuisse. Et ut illi uno statim congressu, quicquid à nobis commodè inventum est, fecerunt suum: sic diu futurum puto, priusquam nos accipiamus quicquam, quod apud illos melius quàm nobis est institutum. Quod unum maxime esse reor in causa, cur quum neque ingenio, neque opibus inferiores simus eis, ipsorum tamen res, quam nostra prudentius administretur, & felicius efflorescat. Ergo mi Raphael, inquam, quæso te atque obsecro, describe nobis insulam: nec velis esse brevis, sed explices ordine agros, fluvios, urbes, homines, mores, instituta, leges, ac denique omnia, quæ nos putes velle cognoscere: putabis autem velle, quicquid adhuc nescimus. Nihil, inquit, faciam libentius: nam hæc in promptu habeo, sed res oriuntur poscit. Eamus ergo, inquam, intro pransum, mox tempus nostro arbitratu sumemus. Fiat, inquit. Ita ingressi prandemus. Pransi, in eundem conversi locum, in eodem sedili confedimus: ac jussis ministris, ne quis interpellaret, ego ac Petrus Ægidius hortamur Raphaëlem, ut præster, quod erat pollicitus. Is ergo, ubi nos vidit intentos atque avidos audiendi, quum paulisper tacitus & cogitabundus assedisset, hunc in modum exorsus est.

U T O P I Æ ,

S I V E

SERMONIS, QUEM RAPHAEL HYTHLODÆUS

De optimo Reipublicæ Statu habuit,

LIBER SECUNDUS.

UTOPIENSIUM Insula in media sui parte (nam hac latissima est) millia passuum ducenta porrigitur, magnumque per insulæ spatium non multo angustior, fines versus paulatim utrinque tenuatur. Hi velut circumducti circino, quingentorum ambitu millium insulam totam

in lunæ speciem renascentis effigiant: cujus cornua fretum interfluens, millibus passuum plus minus undecim dirimit, ac per ingens inane diffusum, circumjectu undique terræ prohibitis ventis, vasti in morem lacus stagnans magis quàm lævians, omnem propè ejus terræ alvum pro portu facit: magnoque hominum usu naves qua-

quaquaversus transmittit. Fauces hinc vadis, inde saxis formidolosæ. In medio fermè interstitio una rupes eminet, eoque innoxia, cui inædificatam turrim præsidio tenent, cæteræ latentes & insidiosæ. Canales solis ipsis noti, atque ideo non temerè accidit, uti exteris quiscumque hunc in sinum, nisi Utopiano duce, penetraret, ut in quem vix ipsis tutus ingressus est, nisi signis quibusdam è litore viam regentibus: his in diversa translatis loca, hostium quamlibet numerosam classem faciliè in perniciem traherent. Ab altera parte non infrequentes portus. At ubique descensus in terram ita natura munitis, aut arte, ut ingentes copiarum paucis inde queant propugnatoribus arceri. Cæterùm uti fertur, utique ipsa loci facies præ se fert, ea tellus olim non ambiebatur mari: sed Utopus, cujus utpote victoris nomen refert insula (nam ante id temporis Abraxa dicebatur) quique rudem atque agrestem turbam ad id, quo nunc cæteros propè mortales antecellit, cultus humanitatisque perduxit: Primo protinus apulso victoris portitus, passuum millia quindecim, qua parte tellus continenti adhæsit, excindendum curavit, ac mare circum terram duxit. Quumque ad id operis non incolæ modo cœgisset (ne contumeliæ loco laborem ducerent) sed lupos præterea milites omnes adjungeret, in tantam hominum multitudinem opere distributo, incredibili celeritate res perfecta, ut finitimos, qui initio vanitatem incepti riserant, admiratione successus ac terrore perculerit. Insula civitates habet quatuor & quinquaginta, spatiosas omnes ac magnificas, lingua, moribus, institutis, legibus prorsus iisdem: idem situs omnium, eadem ubique, quatenus per locum licet, rerum facies. Harum quæ proximæ intersunt, millia quatuor ac viginti separant. Nulla rursus est tam deserta, è qua non ad aliam urbem pedibus queat unius itinere diei perveniri. Cives quaque ex urbe terni senes ac rerum periti, tractatum de rebus insulæ communibus, quotannis conveniunt Amaurotum. Nam ea urbs, quod tanquam in umbilico terræ sita maximè jacet, omnium partium legatis opportuna, prima Princepsque habetur. Agri ita commodè civitatibus assignati sunt, ut ab nulla parte minus soli, quam viginti passuum millia unaquævis habeat, ab aliqua multo etiam amplius, videlicet qua parte longius urbes inter se disjunguntur. Nulli urbi cupido promovendorum finium: quippe quos habent, agricolæ magis eorum se, quam dominos putant. Habent ruri per omnes agros commodè dispositas domos, rusticis instrumentis instructas. Hæ habitantur civibus per vices eo commigrantibus. Nulla familia rustica in viris mulieribusque pauciores habet, quam quadraginta, præter duos ascriptitos servos, quibus pater materque familiæ graves ac maturi præficiuntur, & singulis tricenis familiis phylarchus unus. E quaque familia viginti quotannis in urbem remigrant hi, qui biennium ruri complevere. In horum locum totidem recen-

tes ex urbe subrogantur, ut ab his, qui annum ibi fuere, atque ideo rusticarum peritiores rerum, instituantur, alios anno sequente docturi: ne si pariter omnes ibi novi, agricolationisque rudes essent, aliquid in annonâ per imperitiam peccaretur. Is innovandorum agrorum mos etsi solennis sit, ne quisquam invitus asperiores vitam cogatur continuare diutius: multi tamen, quos rusticæ rei studium natura delectat, plures sibi annos impetrant. Agricolaæ terram colunt, nutriunt animalia, ligna comparant, atque in urbem qua commodum est, terra marive convehunt. Pullorum infinitam educant multitudinem, mirabili artificio: neque enim incubant ova gallinæ, sed magnum eorum numerum calore quodam æquabili foventes animant, educantque: hi simulatque è testa prodire, homines vice matrum comitantur, & agnoscunt. Equos alunt perquam paucos, nec nisi ferocientes, neque alium in usum, quam exercendæ rebus equestribus juventuri. Nam omnem seu colendi seu vehendi laborem boves obeunt, quos, ut fagentur, equis impetu cedere, sic patientia vincere, nec tot obnoxios morbis putant: ad hæc minore impendio & operæ & sumptus ali, ac denique laboribus emeritos, in cibum tandem usui esse. Semente in solum panem utuntur. Nam aut uvæ vinum bibunt, aut pomorum, pyrorumve, aut denique aquam nonnunquam meram, sæpe etiam qua mel aut glycyrrizam incoxerint, cujus haud exiguam habent copiam. Quum exploratum habeant (habent enim certissimum) quantum annonæ consummat urbs, & circumjectus urbi conventus, tamen multo amplius & sementis faciunt, & pecudum educant, quam quod in suos usus sufficiat, reliquum imperturi finitimis. Quibuscunque rebus opus est, quæ res ruri non habentur, eam supellectilem omnem ab urbe petunt, & sine ulla rerum commutatione, à Magistratibus urbanis nullo negotio consequuntur. Nam illo singulo quoque mense plerique ad festum diem conveniunt. Quum frumentandi dies instat, Magistratibus urbanis agrorum phylarchi denuntiant, quantum civium numerum ad se mitti conveniat: quæ multitudo frumentorum, quum ad ipsum diem opportunè adsit, uno propè sereno die tota frumentatione defunguntur.

DE URBIBUS, AC NOMINATIM DE AMAUROTO.

URBIUM qui unam norit, omnes noverit, ita sunt inter se (quatenus loci natura non obstat) omnino similes. Depingam igitur unam quampiam: neque enim admodum refert quam. Sed quam potius, quam Amaurotum? qua nec ulla dignior est, quippe cui Senatus gratia reliquæ deferunt, nec ulla mihi notior, ut in qua annos quinque perpetuo vixerim. Situm est igitur Amaurotum in leni dejectu montis, figura ferè quadrata. Nam latitudo ejus paulo infra collis incepta verticem, millibus passuum

duobus ad flumen Anydrium pertinet, secundum ripam aliquanto longior. Oritur Anydrius millibus octoginta supra Amaurotum, modico fonte, sed aliorum occurfu fluminum, atque in his duorum etiam mediocrium auctus, ante urbem ipsam quingentis in latum passus extenditur: mox adhuc amplior, sexaginta millia prolapsus, excipitur Oceano. Hoc toto spacio, quod urbem ac mare interiacet, ac supra urbem quoque aliquot millia, sex horas perpetuas influens æstus ac refluxus alternat celeri flumine: quum sese pelagus infert, triginta in longum millia, totum Anydri alveum suis occupat undis, profligato retrorsum fluvio. Tum aliquanto ultra liquorem ejus salugine corrumpit, dehinc paulatim dulcescens amnis, sincerus urbem perlabitur, ac refugientem vicissim purus & incorruptus, ad ipsas prope fauces infertur. Urbs adversæ fluminis ripæ, non pilis ac sublicibus ligneis, sed ex opere lapideo, egregiè arcuato ponte, commissa est ab ea parte, quæ longissimè distat à mari, quo naves totum id latus urbis possint inoffensæ prætervehi. Habent alium præterea fluvium, haud magnum quidem illum, sed perquam placidum ac jucundum. Nam ex eodem scaturiens monte, in quo civitas collocatur, mediam illam per devexa perfluens, Anydro miscetur. Ejus fluvii caput fontemque, quod paulo extra urbem nascitur, munimentis amplexi Amaurotani junxerunt oppido: ne si qua vis hostium ingruat, intercipiaturque averti aqua, neve corrumpi queat. Inde canalibus coëtilibus diversim ad inferiores urbis partes aqua derivatur: id sicubi locus fieri vetat, cisternis capacibus collecta pluvia tantundem usus adfert. Murus altus ac latus oppidum cingit, turribus ac propugnaculis frequens: arida fossa, sed alta, lataque ac veptium sepibus impedita, tribus ab lateribus circumdat mœnia, quarto flumen ipsum pro fossa est. Plateæ cum ad vesturam, tum adversus ventos descriptæ commodè: ædificia reuquam sordida, quorum longa & totum per vicum perpetua series, adversa domorum fronte conspicitur. Has vicorum frontes via distinguit, pedes viginti lata. Posterioribus ædina partibus, quanta est vici longitudo, hortus adjacet latus, & vicorum tergis undique circumseptus. Nulla domus est, quæ non, ut ostium in plateam, ita posticum in hortum habeat. Quin bifores quoque facili tractu manus apertiles, ac dein sua sponte coëuntes, quemvis intromittunt: ita nihil usquam privati est. Nam domos ipsas unoquoque decennio forte commutant. Hos hortos magnificiunt. In his vineas, fructus, herbas, flores habent: tanto nitore cultuque, ut nihil fructuosius usquam viderim, nihil elegantius. Quam in re studium eorum, non ipsa voluptas modò, sed vicorum quoque invicem de suo cuiusque horti cultu certamen accendit. Et certè non aliud quicquam temerè urbe tota reperias, sive ad usum civium, sive ad voluptatem commodius: eoque nullius rei, quàm hujusmodi hor-

torum, majorem habuisse curam videtur is qui condidit. Nam totam hanc urbis figuram, jam inde ab initio descriptam ab ipso Utopo ferunt. Sed ornatum, cæterumque cultum, quibus unius ætatem hominis haud suffeceram vidit, posteris adjiciendum reliquit. Itaque scriptum in annalibus habent, quos ab capta usque insula, mille septingentorum ac sexaginta annorum complectentes historiam, diligenter & religiosè perscriptos adservant: ædes initio humiles, ac veluti casae & tuguria fuisse, è quolibet ligno temerè factas, parietes luto obductos, culmina in aciem fastigiata stramentis operuerant. At nunc omnis domus visenda forma tabulatorum trium, parietum facies aut silice aut cæmentis aut latere coëtili constructæ, in alvum introitus congesto rudere. Tectæ in planum subductæ, quæ intritis quibusdam insternunt, nullius impendii, sed ea temperatura, quæ nec igni obnoxia sit, & tolerandis tempestatum injuriis plumbum superet. Ventos è fenestris vitro (nam ejus ibi creberrimus usus est) expellunt. Interim etiam lino tenui, quod perlucido oleo, aut succino perlinunt, gemino nimirum commodo. Siquidem ad eum modum fit, ut & plus lucis transmittat, & ventorum minus admittat.

DE MAGISTRATIBUS.

Triginta quæque familiæ Magistratum sibi quotannis eligunt, quem sua prisca lingua Syphograntum vocant, recentiore Phylarchum. Syphograntis decem cum suis familiis Traniborus olim, nunc Protophylarchus dictus præficitur. Demum Syphogranti omnes qui sunt ducenti, jurati lecturos sese, quem maximè censent utilem, suffragiis occultis renuntiant Principem, unum videlicet ex quatuor, quos eis populus nominavit. Nam à quaque urbis quarta parte, selectus unus commendatur Senatui. Principis Magistratus perpetuus est in omnem illius vitam, nisi tyrannidis affectatæ suspicio impediatur. Traniboros quotannis eligunt, cæterum haud temerè commutant. Reliqui Magistratus omnes annui. Tranibori tertio quoque die, interdum, si res postulat, sæpius in consilium cum Principe veniunt. De Republica consultant, controversias privatorum, si quæ sunt, quæ perquam paucae sunt, maturè dirimunt. Syphograntos semper in Senatum duos adsciscunt, atque omni die diversos, cautumque ut ne quid ratum sit, quod ad Rempublicam pertineat, de quo non tribus in Senatu diebus antè agitur, quàm decretum sit. Extra Senatum aut Comititia publica, de rebus communibus mire consilia, capitale habetur. Hæc eo ferunt instituta, ne proclive esset conjuratione Principis ac Tranibororum, oppresso per tyrannidem populo, statum Reipublicæ mutare. Atque ideo quicquid magni momenti judicatur, ad Syphograntorum comitia deferretur, qui cum suis familiis communicata re, post inter se consul-

consultant, ac suum consilium renunciant Senatui. Interdum ad totius insulæ consilium res deferunt. Quin id quoque moris habet Senatus, ut nihil quo die primum proponitur, eodem disputeretur, sed in sequentem Senatum differatur: ne quis ubi quod in buccam primum venerit, temerè effutierit, ea potius excogitet postea, quibus decreta tueatur sua, quam quæ ex Reipublicæ usu sint: malitque salutis publicæ, quam opinionis de se iacturam facere, perverso quodam ac præpostero pudore, ne initio parum prospexisse videatur. Cui prospiciendum initio fuit, ut consulto potius, quam citò loqueretur.

DE ARTIFICIIS.

ARS una est omnibus viris mulieribusque, a promiscua agricultura, cujus nemo est expertus. Hac à pueritia erudiuntur omnes, partim in schola traditis præceptis, partim in agros viciniore urbi, quasi per ludumeducti, non intuentes modò, sed per exercitandi corporis occasionem tractantes etiam. Præter agriculturam (quæ est omnibus, ut dixi, communis) quilibet unam quampiam, tanquam suam docetur. Ea est ferè aut lanificium, aut operandi lini studium, aut cæmentariorum, aut fabri, seu ferrarii, seu materiarii artificium. Neque enim aliud est opificium ullum, quod numerum aliquem dictu dignum occupet illic. Nam vestes, quarum (nisi quòd habitu sexus discernitur, & cœlibatus à conjugio) una per totam insulam forma est, eademque per omne ævum perpetua, nec ad oculum indecora, & ad corporis motum habilis, tum ad frigoris æstusque rationem appositæ: eas, inquam, quæque sibi familia conficit. Sed ex aliis illis artibus unusquisque aliquam discit, nec viri modò, sed mulieres etiam. Cæterum hæc velut imbecilliores leviora tractant, lanam ferè linumque operantur, viris artes reliquæ magis laboriosæ mandantur. Maxima ex parte quisque in patriis artibus educatur: nam eò plerique natura feruntur. Quòd si quem animus aliò trahat, in ejus opificii, cujus capitur studio, familiam quampiam adoptione traducitur: cura non à patre modò ejus, sed Magistratibus etiam præstita, ut gravi atque honesto patrifamiliæ mancipetur. Quin si quis unam perdoctus artem, aliam præterea cupiverit, eodem modo permittitur. Utramque nactus, utram velit, exercet, nisi alterutra civitas magis egeat. Syphograntorum præcipuum ac propè unicum negotium est curare ac prospicere, ne quisquam desideret otiosus, sed uti suæ quisque arti sedulò incumbat, nec ab summo maneat tamen, ad multam usque noctem perpetuo labore, velut jumenta, fatigatus. Nam ea plus quam servilis ærumna est: quæ tamen ubique ferè opificum vita est, exceptis Utopiensibus, qui cum in horas vigintiquatuor æquales diem connumerata nocte dividant, sex duntaxat operi deputant, tres ante meridiem, à quibus prandium

ineunt, atque à prandio duas pomeridianas horas, quum interquieverint, tres deinde rursus labori datas cœna claudunt. Quum primam horam ab meridie numerent, sub octavam cubitum eunt. Horas octo somnus vendicat. Quicquid inter operis horas ac somni cibique medium esset, sed suo cujusque arbitrio permittitur: non quo per luxum aut segnitiam abutatur, sed quod ab opificio suo liberum, ex animi sententia in aliud quippiam studii bene collocet. Has intercapedines plerique impendunt literis. Solenne est enim publicas quotidie lectiones haberi antelucanis horis: quibus ut intersint, ii duntaxat adiguntur, qui ad literas nominatim selecti sunt. Cæterum ex omni ordine, mares simul ac fœminæ, multitudo maxima ad audiendas lectiones, alii alias, prout cujusque fert natura, confluit. Hoc ipsum tempus tamen si quis arti suæ malit insumere, quod multis uluvenit, quorum animus in nullius contemplatione disciplinæ consurgit, haud prohibetur, quin laudatur quoque ut utilis Reipublicæ. Super cœnam, tum unam horam ludendo producunt, æstate in hortis, hyeme in aulis illis communibus, in quibus comedunt. Ibi aut Musicam exercent, aut se sermone recreant. Aleam, atque id genus ineptos ac perniciosos ludos, ne cognoscunt quidem: cæterum duos habent in usu ludos, larrunculorum ludo non dissimiles. Alterum numerorum pugnam, in qua numerus numerum prædatur: alterum in quo collata acie cum virtutibus vitia confligunt. Quo in ludo perquam scitè ostenditur & vitiorum inter se dissidium, & adversus virtutes concordia: Item, quæ vitia quibus se virtutibus opponant, quibus viribus aperte oppugnent, quibus machinamentis ab aliquo adoriantur, quo præsidio virtutes vitiorum vires infringant, quibus artibus eorum conatus eludant, quibus denique modis alterutra pars victoriæ compos fiat. Sed hoc loco ne quid ertetis, quiddam pressius intuendum est. Etenim quòd sex duntaxat horas in opere sunt, fieri fortasse potest, ut inopiam aliquam putes necessariorum rerum sequi. Quod tam longè abest ut accadat, ut id temporis ad omnium rerum copiam, quæ quidem ad vitæ vel necessitatem requirantur vel commoditatem, non sufficiat modò, sed super sit etiam: id quod vos quoque intelligetis, si vobiscum reputetis, apud alias gentes quàm magna populi pars iners degit. Primum mulieres ferè omnes, totius summx dimidium, aut sicubi mulieres negotiosæ sunt, ibi ut plurimum earum vice viri stent. Ad hæc Sacerdotum ac Religiosorum, quos vocant, quanta quamque otiosa turba? Adjice divites omnes, maxime prædiorum Dominos, quos vulgò generosos appellant, ac nobiles. His adnumera ipsorum famulitium, totam videlicet illam cetratorum nebulonum colluviem. Robustos denique ac valentes mendicos adjuuge, morbum quempiam prætexentes inertix: multo certè pauciores esse, quàm

putaras, invenies eos, quorum labore constant hæc omnia, quibus mortales utuntur. Expende nunc tecum, ex his ipsis quàm pauci in necessariis opificiis versantur. Siquidem ubi omnia pecuniis metimur, multas artes necesse est exerceri inanes prorsus ac superfluas, luxus tantum ac libidinis ministras. Nam hæc ipsa multitudo quæ nunc operatur, si pariretur in tam paucas artes, quam paucas commodus naturæ usus postulat, in tanta rerum abundantia, quantam nunc esse necesse sit, pretia nimirum viliora forent, quam ut artifices inde vitam tueri suam possent. At si isti omnes, quos nunc inertes artes distringunt, ac tota insuper otio ac desidiosa languescens turba: quorum unus quisvis earum rerum, quæ aliorum laboribus suppeditantur, quantum duo earundem operatores, consumit: in opera universi atque eadem utilia collocarentur, faciliè animadvertis, quantulum temporis ad suppeditanda omnia, quæ vel necessitatis ratio, vel commoditatis efflagitet (adde voluptatis etiam, quæ quidem vera sit ac naturalis) abundè satis superque foret. Atque id ipsum in Utopia res ipsa perspicuum facit. Nam illic in tota urbe cum adjacente vicinia, vix homines quingenti, quibus ex omni virorum ac mulierum numero, quorum ætas ac robur operi sufficit, vacatio permittitur. In his Syphogranti (quanquam leges eos labore solverunt) ipsi tamen sese non eximunt, quo facilius exemplo suo reliquos ad labores invitent. Eadem immunitate gaudent hi, quibus commendatione Sacerdotum persuasus populus occultis Syphogratorum suffragiis ad perdiscendas disciplinas perpetuam vacationem indulgent: quorum si quis conceptam de se spem fefellerit, ad opifices retruditur: contraque non rarenter usu venit, ut mechanicus quispiam, succursivas illas horas tam guaviter impendat literis, tantum diligentia proficiat, ut opificio suo exemptus, in literatorum classem provehatur. Ex hoc Literatorum ordine Legati, Sacerdotes, Tranibori, ac ipse denique deligitur Princeps, quem illi prisca ipsorum lingua Barzanem, recentiore Ademum appellant. Reliqua ferè multitudo omnis, quum neque otiosa sit, nec inutilibus opificiis occupata, proclivis æstimatio est, quàm paucae horæ quantum boni operis pariant ad ea quæ commemoravi. Hoc præterea facilitatis accedit, quòd in necessariis plerisque artibus minora opera, quàm aliæ gentes opus habent. Nam primum ædificiorum aut structura aut resectio ideo tam multorum assiduam ubique requirit operam, quòd quæ pater ædificavit, hæres parum frugi paulatim dilabimur, ita quod minimo tueri potuit, successor ejus de integro impendio magno cogitur instaurare. Quin frequenter etiam, quæ domus alii ingenti sumptu steterit, hanc alius delicato animo contemnit: eaque neglecta, atque ideo brevi collapsa, aliam alibi impensis non minoribus extruit. At apud Utopientes compositis rebus omnibus, & constituta Republica rarissimè accedit, uti nova collocandis

ædibus area deligatur: & non modò remedium celeriter præsentibus vitis adhibetur, sed etiam imminentibus occurritur. Ita fit, ut minimo labore diutissimè perdurent ædificia, & id genus opifices vix habeant interdum quod agant, nisi quòd materiam dolare domi, & lapides interim quadrare atque aptare jubentur, quo, si quod opus incidat, maturius possit exurgere. Jam in vestibus vide, quàm paucis operis egeant. Primum dum in opere sunt, corio neglectum aut pellibus amiciuntur, quæ in septennium durent. Quum procedunt in publicum, superinduunt chlamydem vestem, quæ rudiores illas vestes contegat: ejus per totam insulam unus color est, atque is natus. Itaque lanei panni non modò multo minus quàm usquam alibi sufficit, verum is ipse quoque multo minoris impendii est. At lini minor est labor, eoque usus crebrior: sed in lineo solus candor, in laneo sola mundities conspicitur, nullum tenuioris filii pretium est. Itaque fit, ut quum alibi nusquam uni homini quatuor aut quinque togæ laneæ diversis coloribus, ac totidem sericeæ tunicæ sufficiant, delicatioribus paulo ne decem quidem: ibi una quisque contentus sit plerumque in biennium. Quippe nec causa est ulla, cur plures affectet, quas consecutus, neque adversus frigus esse munitior, neque vestitu videretur vel pilo cultior. Quamobrem quum & omnes utilibus sese artibus exerceant, & ipsarum etiam opera pauciora sufficiant, fit nimirum ut abundante rerum omnium copia, interdum in reficiendas (si quæ detrita sunt) vias publicas immensam multitudinem educant, persæpe etiam quum nec talis cujuscumque operis usus occurrat, pauciores horas operandi publice denuntient. Neque enim supervacaneo labore cives invitos exercent Magistratus, quandoquidem ejus Reipublicæ institutio hunc unum scopum inprimis respicit, ut, quoad per publicas necessitates licet, quamplurimum temporis ab servitio corporis ad animi libertatem cultumque civibus universis asseratur. In eo enim sitam vitæ felicitatem putant.

DE COMMERCII MUTUI.

Sed jam quo pacto sese mutuo cives utantur, quæ populi inter se commercia, quæque sit distribuendarum rerum forma, videtur explicandum. Quum igitur ex familiis constet civitas, familias ut plurimum cognationes efficiunt. Nam scæminæ ubi maturuerint, collocatæ maritis in ipsorum domicilia concedunt. At masculi filii, ac deinceps nepotes, in familia permanent, & parentum antiquissimo parent, nisi præ senectâ mente parum valuerit. Tunc enim ætate proximus ei sufficitur. Verum ne civitas aut fieri infrequentior, aut ultra modum possit incrementum, caveretur, ne ulla familia, quarum millia sex quæque civitas, excepto conventu, complectitur, pauciores quàm decem, pluresve quàm sexdecim pu-
beres

bères habeat. Impuberum enim nullus præfiniri numerus potest. Hic modus facillè servatur, transcriptis his in rariores familias, qui in plenioribus excrescunt. At si quando in totum plus justo abundaverit, aliarum urbium suarum infrequentiam sarciant. Quod si fortè per totam insulam plus æquo moles intumuerit, tum ex qualibet urbe descriptis civibus in continente præximo, ubicunque indigenis agri multum superest & cultu vacat, coloniam suis ipsorum legibus propagant, ascitis unà terræ indigenis, si convenire secum velint. Cum volentibus conjuncti in idem vitæ institutum eosdemque mores facillè coalescunt: idque utriusque populi bono. Efficiunt enim suis institutis, ut ea terra utrisque abunda sit, quæ alteris aut parca ac maligna videbatur. Renuentes ipsorum legibus vivere, propellunt his finibus, quos sibi ipsi describunt. Adversus repugnantes bello configunt. Nam eam justissimam belli causam ducunt, quum populus quispiam ejus soli, quo non ipse utitur, sed velut inane ac vacuum possidet, aliis tamen, qui ex naturæ præscripto inde nutrirī debeant, ulum ac possessionem interdicat. Si quando ullas ex suis urbibus aliquis casus eo usque imminuerit, ut ex aliis insulæ partibus, servato suo ejusque urbis modo, rescarciri non possint (quos bis duntaxat ab omni ævo, pestis grassante sævitia fertur contrigisse) remigrantibus è colonia civibus replentur. Perire enim colonias potius patiuntur, quàm ullam ex insulanis urbibus imminui. Sed ad convictum civium revertor. Antiquissimus (ut dixi) præest familiæ. Ministri sunt uxores maritis, & liberi parentibus, atque in summa minores natu majoribus. Civitas omnis in quatuor æquales partes dividitur. In medio cujusque partis forum est omnium rerum. Eò in certas domos opera cujusque familiæ convehuntur, atque in horrea singulæ seorsum species distributæ sunt. Ab his quilibet paterfamiliæ quibus ipse sui que opus habent, petit, ac sine pecunia, sine omni prorsus hostimento quicquid petierit, aufert. Quare enim negetur quicquam? quum & omnium rerum abundè satis sit, nec timor ullus subsit, ne quisquam plus quàm sit opus, flagitare velit. Nam cur supervacua petiturus putetur is, qui certum habeat, nihil sibi unquam defuturum? Nempe avidum ac rapacem, aut timor carendi facit in omni animantium genere, aut in homine sola reddit superbia, quæ gloriæ sibi ducit, superflua rerum ostentatione cæteros antecellere: quod vitii genus in Utopiensium institutis nullum omnino locum habet. Adjuncta sunt foris (quæ commemoravi) fora cibaria, in quæ non olera modò, arborumque fructus & panes comportantur, sed pisces præterea, quadrupedumque & avium quicquid et culentum est, extra urbem locis appositis, ubi fluento tabum ac fordes eluantur. Hinc deportant pecudes occisas, depuratasque manibus famulorum. Nam neque suos cives patiuntur

assuescere laniatu animalium, cujus usu clementiam, humanissimum naturæ nostræ affectum, paulatim deperire putant: neque sordidum quicquam atque immundum, cujus putredine corruptus aer morbum posset invehere, perferri in urbem sinunt. Habet præterea quilibet vicus aulas quasdam capaces, æquali ab sese invicem intervallo distantes, nomine quamque suo cognitatas. Has colunt Syphogranti, quarum unicuique triginta familiæ, videlicet ab utroque latere quindecim sunt adscriptæ, cibum ibi sumpturæ. Obsonatores cujusque aulæ certa hora conveniunt in forum, ac relato suorum numero cibum petunt. Sed primæ ratio ægrotorum habetur, qui in publicis hospitibus curantur. Nam quatuor habent in ambitu civitatis hospitia paulo extra muros, tam capacia, ut totidem oppidulis æquari possint: tum ut neque ægrotorum numerus quamlibet magnus angustè collocaretur, & per hoc incommodè: tum quo hi qui tali morbo tenerentur, cujus contagio solet ab alio ad alium serpere, longius ab aliorum cœtu semoveri possint. Hæc hospitia ita sunt instructa, atque omnibus rebus quæ ad salutem conferant, referta, tum tam tenera ac sedula cura adhibetur, tam assidua medicorum peritissimorum præsentia, ut cum illuc nemo mittatur invitus, nemo tamen ferè in tota urbe sit, qui adversa valetudine laborans, non ibi decumbere, quàm domi suæ præferat. Quum ægrotorum obsonator cibos ex Medicorum præscripto receperit, deinceps optima quæque inter aulas æquabiliter pro suo cujusque numero distribuuntur: nisi quòd Principis, Pontificis, & Tranibororum respectus habetur, ac legatorum etiam, & exterorum omnium si qui sunt, (qui pauci ac rarè sunt) sed his quoque cum adiunt, domicilia certa atque instructa parantur. Ad has aulas prandii cœnæque statim horis tota Syphograntia convenit, æneæ tubæ clangore commonefacta, nisi qui aut in hospitibus, aut domi decumbunt: quanquam nemo prohibetur, postquam aulis est satisfactum, è foro domum cibum petere: sciunt enim neminem id temerè facere. Nam etsi domi prandere nulli vetitum sit, nemo tamen hoc libenter facit, cum neque honestum habeatur, & stultum sit, deterioris parandi prandii sumere laborem, cum lautum atque opiparum præstò apud aulam tam propinquam sit. In hac aula ministeria omnia, in quibus paulo plus sordis aut laboris est, obeunt servi. Cæterum coquendi, parandique cibi officium, & totius denique instruendi convivii, solæ mulieres exercent, cujusque videlicet familiæ per vices. Tribus pluribusve mensis pro numero convivarum discumbitur. Viri ad parietem, fœminæ exterius collocantur, ut si quid his subiti oboriatur mali (quod uterum gerentibus interdum solet accidere) imperturbatis ordinibus exurgant, atque inde ad nutrices abeant. Sedent illæ quidem seorsum cum lactentibus in cœnaculo quodam, ad id destinato, nun-

nunquam sine foco atque aqua munda, nec absque cunis interim: ut & declinare liceat infantulos, & ad ignem cum velint exemptos fasciis liberare, ac ludo reficere. Sux quæque soboli nutritrix est, nisi aut mors aut morbus impediatur. Id cum accidit, uxores Syphograntorum properè nutritricem quærunt: nec id difficile est. Nam quæ id præstare possunt, nulli officio sese offerunt libentius, quoniam & omnes eam misericordiam laude prosequuntur: & qui educatur, nutritricem parentis agnoscit loco. In antro nutritricum confidunt pueri omnes, qui primum lustrum non explevere. Cæteri impuberes (quo in numero ducunt quicumque sexus alterius utrius intra nobiles annos sunt) aut ministrant discumbentibus, aut qui per ætatem nondum valent. Adstant tamen, atque id summo cum silentio. Utrique quod à sedentibus porrigitur, eo vescuntur, nec aliud discretum prandendi tempus habent. In medio primæ mensæ (qui summus locus est) & cui (nam ea mensa suprema in parte cœnaculi transversa est) totus conventus conspicitur, Syphograntus cum uxore confidet. His adiunguntur duo ex natu maximis. Sedent enim per omnes mensas quaterni. At si templum in ea Syphograntia situm est, Sacerdos ejusque uxor cum Syphogranto sedent, ut præsideant. Ab utraque parte collocantur juniores, post senes rursus: atque hoc pacto per totam domum & æquales inter se junguntur, & dissimilibus tamen immiscentur: quod ideo ferunt institutum, ut senum gravitas ac reverentia (quum nihil ita in menta fieri dicivè potest, ut eos ab omni parte vicinos effugiat) juniores ab improba verborum gestuumque licentia cohibeat. Ciborum fercula non à primo loco deinceps apponuntur, sed senioribus primùm omnibus (quorum insignes loci sunt) optimus quisque cibus infertur, deinde reliquis æqualiter ministratur. At senes lautitias suas (quarum non tanta erat copia, ut posset totam per domum affatim distribui) pro suo arbitratu circumfidentibus impertiuntur. Sic & majoribus natu suis servatur honos, & commodi tantundem tamen ad omnes pervenit. Omne prandium cœnamque ab aliqua lectione auspicantur, quæ ad mores faciat, sed brevi tamen, ne fastidio sit. Ab hac seniores honestos sermones, sed neque tristes ac infacetos ingerunt. At nec longis logis totum occupant prandium, quin audiunt libenter juvenes quoque, atque adeò de industria provocant, quo & indolis cujusque & ingenii per convivii libertatem prodeus sese, capiant experimentum. Prandia breviuscula sunt, cœnæ largiores: quòd labor illa, has somnus & nocturna quies excipit, quam illi ad salubrem concoctionem magis efficacem putant. Nulla cœna sine Musica transigitur: nec ullis caret secunda mensa bellariis. Odores incendunt, & unguenta spargunt, nihilque non faciunt, quod exhilarare convivas possit. Sunt enim hanc in partem aliquanto procliviores, ut nullum voluptatis

genus, ex quo nihil sequatur incommodi, cerià seant interdictum. Hoc pacto igitur in urbe convivunt: at ruri, qui longius ab sese distici sunt, omnes domi quisque suæ comedunt. Nulli enim familiæ quicquam ad victum deest, quippe à quibus id totum venit, quo vescantur urbici.

DE PEREGRINATIONE UTOPIENSIIUM.

AT si quos aut amicorum alia in urbem commorantium, aut ipsius etiam videndi loci desiderium cœperit, à Syphograntis ac Traniboris suis veniam facillè impetrant, nisi si quis usus impediatur. Mittitur ergo simul numerus aliquis cum epistola Principis, quæ & datam peregrinandi copiam testatur, & reditus diem præscribit. Vehiculum datur cum servo publico, qui agat boves, & curet. Cæterum nisi mulieres in cœtu habeant, vehiculum velut onus & impedimentum remittitur. Toto itinere cum nihil secum efferant, nihil desit tamen: ubique enim domi sunt. Si quos in loco diutius uno die commorentur, suam ibi quisque artem exercet, atque ab artis ejusdem opificibus humanissimè tractantur. Si semet Autorem quisquam extra suos fines vageatur, deprehensus sine Principis diplomate contumeliose habitus, pro fugitivo reducitur, castigatus acriter. Idem ausus denuò, servitute plectitur. Quòd si quem libido incessat per suæ civitatis agros palandi, venia patris & consentiente conjuge, non prohibetur: sed in quodcunque rus pervenerit, nullus antè cibum datur, quàm antemeridianum operis pensum, aut quantum ante cœnam ibi laborari solet, absolverit. Hac lege quovis intra suæ urbis fines ire licet. Erit enim non minus utilis urbi, quàm si in urbe esset. Jam videris quàm nulla sit usquam otiiandi licentia, nullus inertiae prætextus, nulla taberna vinaria, nulla cerevisiaria, nusquam lupanar, nulla corruptelæ occasio, nullæ latebræ, conciliabulum nullum: sed omnium præsentis oculi necessitatem aut consueti laboris, aut otii non inhonesti faciunt. Quem populi morem necesse est omnium rerum copiam sequi. Atque ea quum æquabiliter ad omnes perveniat, fit nimirum, ut inops esse nemo aut mendicus possit. In senatu Amaurotico (quem, uti dixi, terni quotannis omni ex urbe frequentant) ubi primum constiterit, quæ res quoque loco abundet, rursus cujus alicubi malignior proventus fuerit, alterius inopiam, alterius protinus ubertas explet: atque id gratuito faciunt, nihil vicissim ab his recipientes, quibus donant. Sed quæ de suis rebus unicuique urbi dederint, nihil ab ea repetentes: ab alia, cui nihil impenderunt, quibus egent, accipiunt. Ita tota insula velut una familia est. At postquam satis provisum ipsis est (quod non antea factum censent, quàm in biennium propter anni sequentis eventum pro-

prospexerint) tum ex his quæ superflunt, magam vim fruementi, mellis, lanæ, lini, cocci, & conchyliorum, vellerum, ceræ, sevi, corii, ad hæc animalium quoque in alias regiones exportant: quarum rerum omnium septimam partem inopibus ejus regionis dono dant, reliquam pretio mediocri venditant. Quo ex commercio non eas modò merces, quibus domi egent (nam id ferè nihil est præter ferrum) sed argenti atque auri præterea magnam vim in patriam reportant. Cujus rei diutina consuetudine, suprâ quam credi possit, ubique jam earum rerum copia abundant. Itaque nunc parum pensi habent, præsentem ne pecunia an in diem vendant, multoque maximam partem habeant in nominibus: in quibus tamen faciendis non privatorum unquam, sed confectis ex more instrumentis, publicam urbis fidem sequuntur. Civitas ubi solutionis dies advenit, à privatis debitoribus exigit creditum, atque in ærarium redigit, ejusque pecuniæ, quoad ab Utopiensibus repetatur, usura fruitur. Illi maximam partem nunquam repetunt. Nam quæ res apud se nullum habet ulum, eam ab his auferri, quibus uti est, haud æquum censent. Cæterum si res ita poscat, ut ejus aliquam partem alii populo mutuam daturi sint, tum demum poscunt: aut quum bellum gerendum est: Quam in rem unam totum illum thesaurum quem habent, domi servant, uti aut extremis in periculis, aut in subitis præsidio sit: potissimum quo milites externos (quos libentius quàm suos cives obiciunt discrimini) immodico stipendio conducant: gnari multitudine pecuniæ hostes ipsos plerumque mercabiles, & vel prodicione vel infestis etiam signis inter se committi. Hanc ob causam inæstimabilem thesaurum servant, at non ut thesaurum tamen, sed ita habent, quomodo me narrare profectò deterret pudor, metuentem ne fidem oratio non sit habitura: quod eo justius vereor, quo magis mihi sum conscius, nisi vidissem præsens, quàm ægrè potuissem ipse perducere ut alteri idem recensenti crederem. Necessè est enim ferè, quàm quicquam est ab eorum qui audiunt moribus alienum, tam idem procul illis abesse à fide. Quamquam prudens rerum æstimator minus fortasse mirabitur, quum reliqua eorum instituta tam longè ab nostris differant, si argenti quoque atque auri usus ad ipsorum potius, quàm ad nostri moris rationem accommodetur. Nempe quum pecunia non utantur ipsi, sed in eum servant eventum, qui ut potest usu venire, ita fieri potest, ut nunquam incidat. Interim aurum argentumque (unde ea sit) sic apud se habent, ut ab nullo pluri æstimentur, quàm rerum ipsarum natura meretur: qua quis non videt, quàm longè infra ferrum sunt? ut sine quo non herculè magis, quàm absque igni atque aqua vivere mortales queant, quum interim auro argentoque nullum usum, quo non faciliè careamus, natura tribuerit, nisi hominum stultitia præritium raritati fecisset: quin contrâ, velut pa-

rens indulgentissima, optima quæque in propatulo poluerit, ut aërem, aquam, ac tellurem ipsam, longissimè verò vana ac nihil profutura semoverit. Ergo hæc metalla, si apud eos in tutrim aliquam abstiuerentur, princeps ac senatus in suspensionem venire posset (ut est vulgi stulta tolerantia) ne deluso per technam populo, ipsi aliquo inde commòdo fruerentur. Porro si phialas inde, aliaque id genus opera fabre excusa conficerent, si quando incidisset occasio, ut conflanda sint rursus, atque in militum eroganda stipendium, vident nimirum fore, ut ægrè patiantur avelli, quæ semel in deliciis habere cœpissent. His rebus uti occurrant, excogitare quandam rationem, ut reliquis ipsorum institutis consentaneam, ita ab nostris (apud quos aurum tanti fit, ac tam diligenter conditur) longissimè abhorrentem, eoque nisi peritis non credibilem. Nam cum in fictilibus è terra vitroque, elegantissimis quidem illis, sed vilibus tamen, edant bibantque, ex auro atque argento, non in communibus aulis modò, sed in privatis etiam domibus matellas passim, ac torridissima quæque vasa conficiunt: ad hæc catenas & crassas compedes, quibus coercerent servos, iidem ex metallis operantur: postremò quoscunque aliquod crimen infames facit, ab horum auribus annulli dependent aurei, digitos aurum cingit, aurea torques ambit collum, & caput denique auro vincitur. Ita omnibus curant modis, uti apud se aurum argentumque in ignominia sint: atque hoc pacto fit, ut hæc metalla, quæ cæteræ gentes non minus ferè dolenter ac viscera sua distrahi patiuntur, apud Utopienses, si semel omnia res postularet efferrì, nemo sibi jacturam unius fecisse assis videretur. Margaritas præterea legunt in littoribus, quin in rupibus quibusdam adamantes, ac pyropos quoque: neque tamen quærunt, sed oblaros casu perpoliunt. His ornant infantulos, qui ut primis pueritiæ annis, talibus ornamentis gloriantur ac superbiunt, sic ubi plusculum accrevit ætatis, cum animadvertunt ejusmodi nugis non nisi pueros uti, nullo parentum monitu, sed suomet ipsorum pudore deponunt. Non aliter ac nostri pueri, quum grandescunt, nuces, bullas, & pupas abjiciunt. Itaque hæc tam diversa ab reliquis gentibus instituta, quàm diversas itidem animorum affectiones pariant, nunquam æquè mihi atque in Anemoliorum Legatis inclaruit. Venerunt hi Amaurotum dum ego aderam: & quoniam magnis de rebus tractatum veniebant, adventum eorum terni illi cives ex qualibet urbe prævenerant: sed omnes finitimarum gentium legati, qui eò antè appulerant, quibus Utopiensium perspecti mores erant, apud quos sumptuoso vestitui nihil honoris haberi intelligebant, sericum contemptui esse, aurum etiam infame sciebant, cultu quàm poterant modestissimo venire consueverant. At Anemolii, quod longius aberant, ac minus cum illis commercii habuerant, quum accepissent, eodem omnes, eoque

rudi corporis cultu esse, persuasi non habere eos quo non utebantur, ipsi etiam superbi magis quam sapientes, decreverunt apparatus elegantiam deos quosdam representare, & miserorum oculis Utopiensium ornatus sui splendore præstringere. Itaque ingressi sunt Legati tres cum comitibus centum, omnes vestitu versicolori, plerique serico: legati ipsi (nam domi nobiles erant) amictu aureo, magnis torquibus & inauribus aureis, ad hæc annulis aureis in manibus, monilibus insuper appensis in pileo, quæ margaritis ac gemmis affulgebant, omnibus postremo rebus ornati, quæ apud Utopienses aut servorum supplicia, aut infamum dedecora, aut puerorum nugamenta fuere. Itaque operæ pretium erat videre, quo pacto cristas crexerint, ubi summi ornati cum Utopiensium vestitu (nam in plateis sese populus effuderat) contulere: contraque non minus erat voluptatis considerare, quam longè sua eos spes expectatioque fefellerat, quamque longè ab ea existimatione aberant, quam se consecuturos putaverant. Nempe Utopiensium oculis omnium, exceptis perquam paucis, qui alias gentes aliqua idonea de causa inviserant, totus ille splendor apparatus pudendus videbatur, & infimum quemque pro dominis reverenter salutantes, Legatos ipsos ex aurearum usu catenarum pro servis habitos, sine ullo prorsus honore prætermiserunt. Quin pueros quoque vidisses, qui gemmas ac margaritas abjecerant, ubi in legatorum pileis affixas conspexerunt, compellere matrem ac latus fodere: En mater, quam magnus nebulo margaritis adhuc & gemmulis utitur, ac si esset parvulus? At parens serio etiam illa, Tace, inquit, fili, est opinor quispiam è morionibus Legatorum. Alii catenas illas aut eas reprehendere, utpote nullius usus, quippetam graciles, ut eas facile servus infringere: tam laxas rursus, uti quum fuerit libitum, possit excutere, & solutus ac liber quovis aufugere. Verùm Legati, postquam ibi unum atque alterum diem versati, tantam auri vim in tanta vilitate conspexerunt, nec in minore contumelia, quam apud te honore habitam vidissent, ad hæc in unius fugitivi servi catenas compedesque plus auri atque argenti congestum, quam totus ipsorum trium apparatus constiterat: subsidentibus pennis omnem illum cultum, quo sese tam arroganter extulerant, pudefacti seposuerunt. Maximè verò postquam familiarius cum Utopiensibus colloqui, mores eorum atque opiniones didicere. Mirantur illi siquidem quenquam esse mortalium, quem exigua gemmula aut lapilli dubius oblectet fulgor, cui quidem stellam aliquid, atque ipsum denique solem liceat intueri: aut quenquam tam insanum esse, ut nobilior ipse sibi ob tenuioris lanæ filum videatur: siquidem hanc ipsam (quantumvis tenui filo sit) ovis olim gestavit, nec aliud tamen interit quam ovis fuit. Mirantur item aurum suapte natura tam inutile, nunc ubique gentium æstimari tantè, ut homo ipse, per quem, at-

que adeò in cuius usum id pretii obtinuit, minoris multo quam aurum ipsum æstimeretur; ulque adeò, ut plumbeus quispiam, & cui non plus ingenii sit quam stipiti, nec minus etiam improbus quam stultus, multos tamen & sapientes & bonos viros in servitute habeat, ob id duntaxat, quòd ei magnus contigit aureorum numismatum cumulus: quem si qua fortuna, aut aliqua legum strophæ (quæ nihil minus ac fortuna ipsa lummis ima permiscet) ab hero illo ad abjectissimum totius familiæ suæ nebulonem transtulerit, sit nimirum paulo pòst, ut in famuli sui famulitium concedat, velut appendix additamentumque numismatum. Cæterùm multo magis eorum mirantur ac detestantur insaniam, qui divitibus illis, quibus neque debent quicquam, neque sunt obnoxii, nullo alio respectu, quam quòd divites sunt, honores tantum non divinos impendunt: idque cum eos tam sordidos atque avaros cognoscunt, ut habeant certo certius, ex tanto nummorum cumulo, viventibus illis, ne unum quidem nummulum unquam ad se venturum. Has atque huiusmodi opiniones partim ex educatione conceperunt, in ea educi republica cuius instituta longissimè ab his stultitiæ generibus absunt, partim ex doctrina & literis. Nam etsi haud multi cuiusque urbis sunt, qui cæteris exonerati laboribus soli disciplinæ deputantur, hi videlicet, in quibus à pueritia egregiam indolem, eximium ingenium, atque animum ad bonas artes propensum deprehendere: tamen omnes pueri literis imbuuntur, & populi bona pars, viri feminæque, per totam vitam horas illas quas ab operibus liberas esse diximus, in literis collocant. Disciplinas ipsorum lingua perdiscunt. Est enim neque verborum inops, nec inuavis auditu, nec ulla fidelior animi interpretis est. Eadem ferè (nisi quod ubique corruptior, alibi aliter) magnam ejus orbis plagam pervagatur. Ex omnibus his Philosophis, quorum nomina sunt in hoc noto nobis orbe celebria, ante nostrum adventum ne fama quidem cuiusquam eò pervenerat, & tamen in Musica Dialecticaque, ac numerandi & metiendi scientia, eadem ferè, quæ nostri illi Veteres, invenere. Cæterùm ut antiquos omnibus propè rebus exæquant, ita nuperorum inventis Dialecticorum longè sunt impares. Nam ne ullam quidem regulam invenerunt earum, quas de restrictionibus, amplificationibus, ac suppositionibus acutissimè excogitatis in parvis Logicalibus, passim hic ediscunt pueri. Porro secundas intentiones tam longè abest ut investigare suffecerint, ut nec hominem ipsum in communi, quem vocant, quanquam (ut scitis) planè colossæ, & quovis gigante majorem, tum à nobis præterea digito demonstratum, nemo tamen eorum videre potuerit. At sunt in astrorum cursu, & cælestium orbium motu peritissimi. Quin instrumenta quoque diversis figuris solenter excogitarunt, quibus solis ac lunæ, & cæterorum item astrorum, quæ in ipsorum horizonte vi-

suntur,

suntur, motiones ac situs exactissimè comprehensos habent. Cæterum amicitias atque errantium dissidia siderum, ac totam denique illam ex astris divinandi imposturam ne somniant quidem. Imbres, ventos, ac cæteras tempestatum vicissitudines, signis quibusdam longo perspectis usu præsentunt. Sed de causis earum rerum omnium, & de fluxu maris ejusque falsitate, & in summa de cæli mundique origine ac natura, partim eadem quæ veteres Philosophi nostri disserunt, partim ut illi inter se dissident, ita hi quoque dum novas rerum rationes afferunt, ab omnibus illis dissentiunt, nec inter se tamen usquequaque conveniunt. In ea Philosophiæ parte, quæ de moribus agitur, eadem illis disputantur, quæ nobis: de Bonis animi quærunt, & corporis, & externis: tum utrum boni nomen omnibus his, an solis animi dotibus conveniat. De virtute differunt ac voluptate: sed omnium prima est ac princeps controversia, quam in re, una pluribusve sitam hominis felicitatem putent. At hac in re propensiores æquo videntur in factionem voluptatis assertricem, ut quæ vel totam, vel potissimam felicitatis humanæ partem definiant. Et quo magis mireris, ab religione quoque (quæ gravis & severa est, fereque tristis & rigida) petunt tamen sententiæ tam delicatæ patrocinium. Neque enim de felicitate disceptant unquam, quin principia quædam ex religione deprompta, tum Philosophia, quæ rationibus utitur, conjungant, sine quibus ad veræ felicitatis investigationem, mancā atque imbecillam per se rationem putant. Ea principia sunt hujusmodi. Animam esse immortalem, ac Dei beneficentia ad felicitatem natam: virtutibus ac benefactis nostris præmia post hanc vitam, flagitiis destinata supplicia. Hæc, tametsi religionis sint, ratione tamen censeant ad ea credenda & concedenda perducī: quibus è medio sublaris, sine ulla cunctatione pronuntiant, neminem esse tam stupidum, qui non sentiat, petendam sibi per fas ac nefas voluptatem, hoc tantum caveret, ne minor voluptas obsteret majori, aut eam persequatur, quam invicem retaliat dolor. Nam virtutem asperam ac difficilem sequi, ac non abigere modò suavitatem vitæ, sed dolorem etiam sponte perpeti, cujus nullum expectes fructum (quis enim potest esse fructus, si post mortem nihil assequeris, quum hanc vitam totam insuaviter, hoc est, miserè traduxeris) id verò dementissimum ferunt. Nunc verò non in omni voluptate felicitatem, sed in bona atque honesta, sitam putant. Adeam enim, velut ad summum bonum, naturam nostram ab ipsa virtute pertrahi, cui sola adversa factio felicitatem tribuit. Nempe virtutem definiunt, secundum naturam vivere: ad id liquidem à Deo institutos esse nos. Eum verò naturæ ductum sequi, quisquis in appetendis fugiendisque rebus obtemperat rationi. Rationem porrò mortales primum omnium in amorem ac venerationem Divinæ

Majestatis incendere, cui debemus & quòd sumus, & quòd compotes esse felicitatis possumus: secundum id commonet atque excitat nos, ut vitam quàm licet minimè anxiam, ac maximè lætam ducamus ipsi, cæterisque omnibus ad idem obtinendum adjutores nos pro naturæ societate præbeamus. Neque enim quisquam unquam fuit tam tristis ac rigidus affecla virtutis, & osor voluptatis, qui ita labores, vigilias, & squalores indicat tibi, ut non idem aliorum inopiam atque incommoda legare te pro tua virili jubeat, & id laudandum humanitatis nomine censeat, hominē homini saluti ac solatio esse: si humanum est, maximè (quæ virtute nulla est homini magis propria) aliorum mitigare molestiā, & sublata tristitia vitæ jucunditati, hoc est, voluptati reddere. Quid ni natura quemque instiget, ut sibi met idem præstet? Nam aut mala est vita jucunda, id est, voluptuaria: quod si est, non solum neminem ad eam debes adjutare, sed omnibus, utpote noxiam ac mortiferam, quantum potes adimere: aut si conciliare aliis eam, ut bonam, non licet modò, sed etiam debes, cur non tibi inprimis ipsi? cui non minus propitium esse te, quàm aliis decet. Neque enim quum te natura moneat, uti in alios bonus sis, eadem te rursus jubet, in temet sævum atque inclementem esse. Vitam ergo jucundam, inquit, id est, voluptatem, tanquam operationum omnium finem, ipsa nobis natura præscribit: ex cujus præscripto vivere, virtutem definiunt. At quum natura mortales invitet ad hilarioris vitæ mutuum subsidium, (quod certè meritò facit: neque enim tam supra generis humani sortem quisquam est, ut solus naturæ curæ sit, quæ universos ex æquo fovet, quos ejusdem formæ communionem complectitur) eadem te nimirum jubet etiam atque etiam observare, ne sic tuis commodis obsecundes, ut aliorum procures incommoda. Servanda igitur censeant non inita solum inter privatos pacta, sed publicas etiam leges, quas aut bonus princeps justè promulgavit, aut populus nec oppressus tyrannide, nec dolo circumscriptus, de partiendis vitæ comodis, hoc est, materia voluptatis, communi consensu sanxit. His inoffensis legibus tuum curare commodum, prudentia est: publicum præterea, pietatis. Sed alienam voluptatem præreptum ire, dum consequare tuam, ea verò injuria est: contrà tibi aliquid ipsi demere, quod addas aliis, id demum est humanitatis ac benignitatis officium: quod ipsum nunquam tantum aufert commodi, quantum refert. Nam & beneficiorum vicissitudine pensatur, & ipsa benefacti conscientia, ac recordatio charitatis eorum & benevolentia, quibus benefeceris, plus voluptatis affert animo, quàm fuisset illa corporis qua abstinuisti. Postremò (quod facile persuadet animo libenter assentiendi religio) brevis & exigua voluptatis vicem, ingenti ac nunquam interituro gaudio reppendit Deus. Itaque hoc pacto censeant, & excussa sedulo & perpensa re, omnes actiones no-

stras, atque in his virtutes etiam ipsas, voluptatem tandem velut finem felicitatemque respiceret. Voluptatem appellant omnem corporis animive motum statumque, in quo versari natura duce delectet. Appetitionem naturæ non temerè addunt. Nam ut quicquid natura jucundum est, ad quod neque per injuriam tenditur, nec jucundius aliud admittitur, nec labor succedit, non sensus modò, sed recta quoque ratio persequitur: ita quæ præter naturam dulcia sibi mortales vanissima conspiratione confingunt (tanquam in ipsis esset perinde res ac vocabula commutare) ea omnia statuunt, adeò nihil ad felicitatem facere, ut plurimum officiant etiam, vel eo quòd quibus semel infederunt, ne veris ac genuinis oblectamentis usquam vacet locus, totum prorsus animum falsa voluptatis opinione præoccupant. Sunt enim perquam multa, quæ quum suapte natura nihil contineant suavitatis, imò bona pars amaritudinis etiam plurimum perversa, tum improbarum cupiditatum illecebra, non pro summis tantum voluptatibus habeantur, verum etiam inter præcipuas vitæ causas numerentur. In hoc adulterinæ voluptatis genere eos collocant, quos antè memoravi, qui quo meliorem togam habent, eo sibi meliores ipsi videntur: qua una in re bis errant. Neque enim minus falsi sunt, quòd meliorem putant togam suam, quàm quòd se. Cur enim si vestis usum spectes, tenuioris fili lana præstat crassiori? At illi tamen tanquam natura non errore præcellerent, attollunt cristas, & sibimet quoque pretii credunt inde non nihil accedere: eoque honorè, quem vilis vestiti sperare non essent ausi, elegantiori togæ velut suo jure exigunt, & prætermisisti negligentius indignantur. At hoc ipsum quoque, vanis & nihil profuturis honoribus affici, an non ejusdem inscitiz est? Nam quid naturalis & veræ voluptatis affert nudatus alterius vertex, aut curvati poplites? Hoc cene tuorum popliti doli medebitur? aut tui capitis phrenesin levabit? In hac fucata voluptatis imagine, mirum quàm suaviter insaniunt ii, qui nobilitatis opinione sibi blandiuntur ac plaudunt, quòd ejusmodi majoribus nasci contigerit, quorù longa series dives (neque enim nunc aliud est nobilitas) (habita sit, præsertim in prædiis: nec pilo quidem minus sibi nobiles videntur, etiam si majores nihil inde reliquerint, aut relictum ipsi obliguerint. His adnumerant eos, qui gemmis ac lapillis (ut dixi) capiuntur, ac diu quodammodo sibi videntur facti, si quando eximium aliquem consequantur, ejus præsertim generis, quod sua tempestate maximo apud suos æstimetur: neque enim apud omnes, neque omni tempore, eadem genera sunt in pretio. Sed nec nisi exemptum auro, ac nudum comparant: imò ne sic quidem, nisi adjurato venditore, & præstanti cautionem, veram gemmam, ac lapidem verum esse; tam solliciti sunt, ne oculis eorum veri loco adulterinus imponat. At spectaturo tibi cur minus præbeat oblectamenti factitius, quem tuus

oculus non discernit à vero? uterque ex æquo valere debet, tibi non minus hercle, quàm cæco. Quid hi qui superfluas opes adservant, ut nullo acervi usu, sed sola contemplatione delectentur, num veram percipiunt, an falsa potius voluptate luduntur? aut hi qui diverso vitio aurum, quo nunquam sint usuri, fortasse nec visuri amplius, abscondunt, & soliti ne perdant, perdunt, Quid enim aliud est usibus demprum tuis, & omnium fortasse mortalium teluri reddere? & tu tamen abstruso thesauro, velut animi jam securus lætitia gestis: quem si quis furto sustulerit, cujus tu ignarus furti, decem post annis obieris, toto illo decennio, quo subtractæ pecuniæ superfuisti, quid tua retulit, surreptum an salvum fuisse? utroque certè modo tantundem usus ad te pervenit. Ad has tam ineptas læticias, aleatores (quorum insaniam auditu, non usu cognovere) venatores præterea, atque aucupes adjungunt. Nam quid habet, inquit, voluptatis, talos in alveum projicere, quod toties fecisti, ut si quid voluptatis inesset, oriri tamen potuisset ex frequenti usu fatietas? aut quæ suavitas esse potest, ac non fastidium potius, in audiendo latratu atque ululatu canum? aut qui major voluptatis sensus est, cum leporem canis insequitur, quàm quum canis canem? nempe idem utrobique agitur: accurritur enim, si te cursus oblectet. At si te cædis spes, laniat? expectatio sub oculis peragendi retinet; misericordiam potius movere debet, spectare lepuseculum à cane, imbecillum à validiore, fugacem ac timidum à feroce, innoxium denique à crudeli discerptum. Itaq; Utopienfes totum hoc venandi exercitiù, ut rem libetis indignam, in lanios (quam artem per servos obire eos supra diximus) rejecerunt. Infamam enim ejus partem esse venationem statuunt, reliquas ejus partes & utiliores & honestiores, ut quæ & multo magis conferant, & animalia necessitatis duntaxat gratia perimant: quum venator ab miseri animalculi cæde ac laniatu nihil nisi voluptatem petat. Quam spectandæ necis libidinem in ipsis etiam bestiis, aut ab animi crudelis affectu censent exoriri, aut in crudelitatem denique assiduo tam effere voluptatis usu defluere. Hæc igitur & quicquid est ejusmodi (sunt enim innumera) quanquam pro voluptatibus mortalium vulgus habeat, illi tamen, quum natura nihil insit suave, planè statuunt, cum vera voluptate nihil habere commercii. Nam quod vulgò sensum jucunditate perfundunt (quod voluptatis opus videtur) nihil de sententia decedunt: non enim ipsius rei natura, sed ipsorum perversa consuetudo in causa est, cujus vitio fit, ut amara pro dulcibus amplectantur: non aliter ac mulieres gravidæ picem & sebum corrupto gustu, melle mellitius arbitrantur. Nec cuiusquam tamen aut morbo aut consuetudine depravatum judicium mutare naturam, ut non aliarum rerum, ita nec voluptatis potest. Voluptatum, quas veras fatentur, species diversas faciunt. Siquidem alias animo, corpori alias tribuunt. Animo dant intellectum, eamq; dulce-

dulcedinem, quam veri contemplatio pepere-
rit. Ad hæc suavis additur bene actæ vitæ me-
moria, & spes non dubia futuri boni. Corporis
voluptatem in duas partiuntur formas, qua-
rum prima sit ea, quæ sensum perspicua suavitae
perfundit: quod aliàs earum instauratione
partium fit, quas insitus nobis calor exhausterit:
nam hæc cibo potuque redduntur: aliàs dum
egeruntur illa, quorum copia corpus exuberat.
Hæc suggeritur, dum excrementis intestina
purgamus, aut opera liberis datur, aut ullius
prurigo partis frictu scalpæ lenitur. Inter-
dum verò voluptas oritur, nec redditura quic-
quam quod membra nostra desiderant, nec
ademptura quo laborent, cæterum quæ sensus
nostros tamen vi quadam occulta, sed illustri
motu titillet afficiatque, & in se convertat,
qualis ex Musica nascitur. Alteram corporeæ
voluptatis formam eam volunt esse, quæ in
quieto atque æquabili corporis statu consistat:
id est nimirum sua cujusque nullo interpellata:
malo sanitas. Hæc si liquidem si nihil eam dolo-
ris oppugnet, per se ipsa delectat, etiam si nulla
extrinsecus adhibita voluptate moveatur.
Quamquam enim sese minus effert, minusque
offert sensui, quam tumida illa edendi bibendi-
que libido, nihilo tamen secius multi eam sta-
tuunt voluptatum maximam, omnes ferè Uto-
pientes magnam & velut fundamentum omni-
um ac basin fatentur; ut quæ vel sola placidam
& optabilem vitæ conditionem reddat, & qua
sublata nullus usquam reliquus sit cuiquam vo-
luptati locus. Nam dolore prorsus vacare, nisi
adsit sanitas, stuporem certè, non voluptatem
vocant. Jamdudum explosum est apud eos de-
cretum illorum, qui stabilem ac tranquillam
sanitatem (nam hæc quoque quæstio graviter
apud eos agitata est) ideo non habendam pro
voluptate censebant, quòd præsentem non pos-
se dicerent, nisi motu quoque extraneo sentiri.
Verum contra nunc in hoc propè universi
conspirant, sanitatem vel inprimis voluptati
esse. Etenim quum in morbo, inquiunt, dolor
sit, qui voluptati implacabilis hostis est, non a-
liiter ac sanitati morbus: quidni vicissim insit sa-
nitatis tranquillitati voluptas? nihil enim ad
hanc rem referre putant, seu morbus dolor es-
se, seu morbo dolori inesse dicatur, tantumdem
enim utroque modo effici. Quippe si sanitas aut
voluptas ipsa sit, aut necessariò voluptatem pa-
riat, velut calor igni gignitur: nimirum utrobi-
que efficitur, ut quibus immota sanitas adeat,
his voluptas abesse non possit. Præterea dum
vescitur, inquiunt, quid aliud quàm sanitas,
quæ labefactari cœperat, adversus esurientem
(cibo commilitone) depugnat, in qua dum
paulatim invalescit, ille ipse profectus ad soli-
tum vigorem, suggerit illam, qua sic rescitur,
voluptatem. Sanitas ergo, quæ in conflictu læ-
ratur, eadem non gaudebit adepta victoriam?
sed pristinum robur, quod solum toto confli-
ctu petiverat, tandem feliciter assecuta, protin-
us obtuscescet? nec bona sua cognoscet atque
amplexabitur? Nam quòd non sentiri, sanitas

dicta est, id verò perquam procul à vero pu-
tant. Quis enim vigilans, inquiunt, sanum esse se
non sentit, nisi qui non est? quem ne tantus aut
stupor, aut lethargus adstringit, ut sanitatem
non jucundam sibi fateatur, ac delectabilem?
At delectatio quid aliud, quàm alio nomine
voluptas est? Amplectuntur ergo inprimis a-
nimi voluptates (eas enim primas omnium
principesque ducunt) quarum potissimam
partem censent ab exercitio virtutum bonæque
vitæ conscientia proficisci. Earum voluptatum
quas corpus suggerit, palmas sanitati deferunt.
Nam edendi bibendique suavitatem, & quic-
quid eandem oblectamenti rationem habet,
appetenda quidem, sed non nisi sanitatis gratia
statuunt. Neque enim per se jucunda esse talia,
sed quatenus adversæ valetudini clanculum
surreptenti resistunt: ideoque sapienti, sicuti
magis deprecandos morbos, quàm optan-
dam medicinam, & dolores profligandos po-
tius, quàm adsciscenda solatia: ita hoc quo-
que voluptatis genere non egere, quàm deliniri
præstiterit. Quo voluptatis genere si quisquam
se beatum putet, is necesse est fateatur se tum
demum fore felicissimum, si ea vita contigerit,
quæ in perpetua fame, siti, pruritu, esu, potatione,
scalptu, frictuque traducatur: quæ quàm
non fæda solùm, sed misera etiam sit, quis non
videt? Infimæ profectò omnium hæc volupta-
tes sunt, ut minimè sinceræ. Neque enim un-
quam tubeunt, nisi contrariis conjunctæ dolo-
ribus: nempe cum edendi voluptate copula-
tur esuries, idque non satis æqua lege. Nam
ut vehementior, ita longior quoque dolor est:
quippe & ante voluptatem nascitur, & nisi vo-
luptate unà commovente non exstinguitur.
Hujusmodi ergo voluptates, nisi quatenus ex-
pedit necessitas, haud magni habendas putant.
Gaudent tamen etiam his, gratique agnoscunt
naturæ parentis indulgentiam, quæ foetus suos
ad id, quod necessitatis causa tam assidue faci-
undum erat, etiam blandissima suavitate pelli-
ceat. Quando enim in tædio vivendum erat,
si ut cæteræ ægri tudines quæ nos infestant ra-
rius, ita hi quoque quotidiani famis ac sitis
morbi, venenis ac pharmacis amaris essent ab-
ingendi? At formam, vires, agilitatem, hæc ut
propria jucundaque naturæ dona libenter fo-
vent. Quin eas quoque voluptates, quæ per
aures, oculos ac nares admittuntur, quas natu-
ra proprias ac peculiaries esse homini voluit
(neque enim aliud animantium genus, aut mun-
di formam pulchritudinemque suscipit, aut odo-
rum, nisi ad cibi discrimen, ulla commoveatur
gratia, neque consonas inter se, discordes-
que sonorum distantias inter noscit) & has
inquam, ut jucunda quædam vitæ condi-
menta persequuntur. In omnibus autem
hunc habent modum, ne majorem minor im-
pediat, neque dolorem aliquando voluptas pari-
at: quod necessariò sequi censent, si inhonesta
sit. At certè formæ decus contemnere, vires de-
derere, agilitatē in pigritiā vertere, corpus ex-
haurire jejuniis, sanitati injuriam facere, & cæ-

tera naturæ blandimenta respicere, nisi quis hæc sua commoda negligat, dum aliorum publicamve ardentius procurat, cujus laboris vice maiorem à Deo voluptatem expectet: alioquin ob inanem virtutis umbram, nullius bono semet affligere, vel quo adversa ferre minus molestè possit, nunquam fortasse ventura: hoc verò putant esse dementissimum, animique & in se crudelis, & erga naturam ingratisimi, cui, tanquam debere quicquam dedignetur, omnibus ejus beneficiis renuntiat. Hæc est eorum de virtute ac voluptate sententia, qua nisi sanctius aliquid inspiret homini cœlitus immissa religio, nullam investigari credunt humana ratione veriorē: quia in re recte an secus sentiant, excutere nos neque tempus patitur, neque necesse est: quippe qui narranda eorum instituta, non etiam tuenda suscepimus. Ceterum hoc mihi certè persuadeo, ut ut sese habeant hæc decreta, nusquam neque præstantiorem populum, neque feliciorē esse Rempubicam. Corpore sunt agili vegetoque, virium amplius quàm statura promittat, nec ea tamen improcera. Et quum neque solo sint usquequaque fertili, nec admodum salubri cœlo, adversus aërem ita sese temperantia victus muniunt, terræ sic medentur industria, ut nusquam gentium sit frugis pecorisque proventus uberior, aut hominum vivaciora corpora, paucioribusque morbis obnoxia. Itaque non ea modò, quæ vulgò faciunt agricolæ, diligenter ibi administrata conspicias, ut terram naturâ maligniorem arte atque opera juvent, sed populi manibus alibi radicibus evulsam sylvam; alibi consitam videas. Quam in re habita est non ubertatis, sed vecturæ ratio, ut essent ligna aut mati, aut fluviiis, aut urbibus ipsis viciniore: minore enim cum labore terrestri itinere fruges, quàm ligna longius afferuntur. Gens facilis ac faceta, solers, otio gaudens, corporis laborum (quum est usus) satis patiens, ceterum alias haudquaquam sanè appetens, animi studiis infatigata. Qui quum à nobis accepissent de literis & disciplina Græcorum (nam in Latinis præter historias ac Poëtas, nihil erat quod videbantur magnopere probaturi) mirum quanto studio contenderunt, ut eas liceret ipsis nostra interpretatione perdiscere. Cœpimus ergo legere, magis ad eò primùm, ne recusare laborem videremur, quàm quòd fructum ejus aliquem speraremus. At ubi paulum processimus, ipsorum diligentia fecit, ut nostram haud frustra impendendam animo statim perciperemus. Siquidem literarum formas tam faciliè imitari, verba tam expedite pronuntiare, tam celeriter mandare memoriæ, & tanta cum fide reddere cœperunt, ut nobis miraculi esset loco: nisi quòd pleraque pars eorum, qui non sua solum sponte accensi, verùm Senatus quoque decreto jussi, ista sibi discenda sumpserunt, è numero Scholasticorum selectissimis ingeniis, & matura ætate fuerunt. Itaque minùs quàm triennio nihil erat in lingua, quod requirerent, bonos autores, nisi

obstet libri menda, inoffensè perlegerent. Eas literas, ut equidem conjicio, ob id quoque facilius arripuerunt, quòd nonnihil illis essent cognatæ. Suspicio enim eam gentem à Græcis originem duxisse, propterea quòd sermo illorum cæterâ ferè Persicus, nonnulla Græci sermonis vestigia servet in urbium ac magistratum vocabulis. Habent ex me (nam librorum sarcinam mediocrem loco mercium quartò navigaturus in navem conjeci, quòd mecum planè decreveram, nunquam potius redire, quàm citò) Platonis Opera pleraque, Aristotelis plura, Theophrastum item de plantis, sed pluribus, quod doleo, in locis mutilum. In librum enim, dum navigabamus, negligentius habitum, cercopithecus inciderat, quila sciens ac ludibundus paginas aliquot hinc atque inde evulsas laceravit. Ex his qui scripsere Grammaticam Lascarem habent tantum: Theodorum enim non advexi mecum, nec Dictionarium aliquem præter Hesychium, ac Dioscoridem. Plutarchi libellos habent carissimos, & Luciani quoque facetiis ac lepore capiuntur. Ex Poëtis habent Aristophanem, Homerum, atque Euripidem, tum Sophoclem minusculis Aldi formulis. Ex Historicis Thucydidem atque Herodotum, nec non Herodianum. Quin in re medica quoque sodalis meus Triclus Apinatus advexerat secum parva quædam Hippocratis opuscula, ac Microrethnem Galeni, quos libros magno in pretio habent: siquidem etsi omnium ferè gentium re medica minimè egent, nusquam tamen in majore honore est, vel eo ipso, quòd ejus cognitionem numerant inter pulcherrimas atque utilissimas partes Philosophiæ: cujus ope Philosophiæ dum Naturæ secreta scrutantur, videntur sibi non solum admirabilem inde voluptatem percipere, sed apud autorem quoque ejus atque opificem summam inire gratiam: quem ceterorum more artificum, arbitrantur, mundi hujus visendam machinam homini (quem solum tantæ rei capacem fecit) exposuisse spectandam, eoque cariorē habere curiosum ac sollicitum inspectorem, operisque sui admiratorem, quàm eum, qui velut animal expers mentis, tantum ac tam mirabile spectaculum stupidus immotusque neglexerit. Utopiensium itaque exercitata literis ingenia mirè valent ad inventiones artium, quæ faciant aliquid ad commodæ vitæ compendia: sed duas tamen debent nobis, Chalcographorum, & faciendæ chartæ: nec solis tamen nobis, sed sibi quoque bonam ejus partem. Nam quum ostenderemus eis libris chartaceis impressas ab Aldo literas, & de chartæ faciendæ materia, ac literas imprimendi facultate loqueremur aliquid magis, quàm explicaremus (neque enim quisquam erat nostrum qui alterutram calleret) ipsa statim acutissimè conjecerunt rem, & quum antè pelliibus, corticibus, ac papyro tantum scriberent, jam chartam illicò facere, & literas imprimere tentarunt: quæ cum primò non satis procederent, eadem sæpius experiendo, brevi sunt utrum-

utrumque consecuti, tantumque effecerunt, ut si essent Græcorum exemplaria librorum, codices deesse non possent. At nunc nihil habent amplius, quàm à me commemoratum est: id verò quod habent impressis jam libris, in multa exemplatorum millia propagavêre. Quisquis eò spectandi gratia venerit, quem insignis aliqua dos ingenii, aut longa peregrinatione usum, multarum cognitio terrarum commendat (quo nomine gratus fuit noster appulsus) pronis animis excipitur: quippe libenter audiunt, quid ubique terrarum geratur. Cæterum mercandi gratia non admodum frequenter appellitur. Quid enim ferrent, nisi aut ferrum, aut quod quisque referre mallet, aurum argentumve? Tum quæ ex ipsis exportanda sint, ea consultius putant ab se efferri, quàm ab aliis illinc peti, quo & exteras undique gentes exploratiores habeant, neque maritimarum rerum usum ac peritiam oblitum eant.

DE SERVIS.

Pro servis neque bello captos habent nisi ab ipsis gesto, neque servorum filios, neque denique quenquam, quem apud alias gentes servientem possent comparare: sed aut si cujus apud se flagitium in servitium vertitur, aut quos apud exteras urbes (quod genus multo frequentius est) admissum facinus destinavit supplicio. Eorum enim multos, interdum æstimatos vili, sæpius etiam gratis impetratos auferunt. Hæc servorum genera non in opere solum perpetuo, verum etiam in vinculis habent, sed suos durius: quos eo deploratiores, ac deteriores meritis exempla censent, quòd tam præclara educatione ad virtutem egregiè instructi, contineri tamen ab scelere non potuerint. Aliud servorum genus est, quum alterius populi mediastinus quispiam laboriosus ac pauper elegerit apud eos sua sponte servire. Hæc honestè transeunt, ac nisi quòd laboris, utpote consuetis, imponitur plusculum, non multo minus clementer ac cives habent, volentem discedere (quod non sæpe fit) neque retinent invitum, neque inanem dimittunt. Ægrotantes, ut dixi, magno cum affectu curant, nihilque prorsus omittunt, quo sanitati eos vel medicinæ, vel victus observatione restituant. Quin insanabili morbo laborantes, assidendo, colloquendo, adhibendo demum quæ possunt levamenta, solantur. Cæterum si non immedicabilis modò morbus sit, verum etiam perpetuò vexet atque discruciet, tum sacerdotes ac magistratus hortantur hominè: quandoquidem omnibus vitæ muniis impar, aliis molestus ac sibi gravis morti jam suæ supervivat, ne secum statuat pestem diutius ac luem alere, neve quum tormentum ei vita sit, mori dubitet, quin bona sperneret, acerba illa vita velut carcere atque euleo, vel ipse semet eximat, vel ab aliis eripi se sua voluntate patiatur: hoc illum, quum non commodum sed supplicium abrupturus morte sit, prudenter facturum: quoniam verò Sacerdotum in ea re consiliis, id est,

interpretum Dei, sit obsecuturus, etiam piè sancteque facturum. Hæc quibus persuaserint, aut inedia sponte vitam finiunt, aut sopiti sine mortis sensu solvuntur: invitum verò neminem tollunt, nec officii erga eum quicquam imminuunt, persuasi hoc pacto defungi honorificum. Alioqui qui mortem sibi consciverit, causam non probata Sacerdotibus & Senatui, hunc neque terra neque igne dignantur, sed in paludem aliquam turpiter insepultus abjicitur. Fœmina non ante annum duodevicesimum nubit: mas non nisi expletis quatuor etiam amplius. Ante conjugium mas aut fœmina si convincatur furtivæ libidinis, graviter in eum eamve animadvertitur, conjugioque illis in totum interdicitur, nisi venia principis noxam remiserit: sed & pater materque familias, cujus in domo admissum flagitium est, tanquam suas partes parum diligenter tutati, magnæ objacent infamiae. Id facinus ideo tam severè vindicant, quòd futurum prospiciunt, ut rari in conjugalem amorem coalescerent, in quo ætatem omnem cum uno videant exigendam, & perferendas intuper, quas ea res affert, molestias, nisi à vago concubitu diligenter arceantur. Porro in deligendis conjugibus ineptissimum ritum (uti nobis visum est) adprimeque ridiculum, illi seriò ac severè observant. Mulierem enim, seu virgo seu vidua sit, gravis & honesta matrona proco nudam exhibet, ac probus aliquis vir vicissim nudum puellæ procum sistit. Hunc morem quum velut ineptum ridentes improbaremus, illi contrà cæterarum omnium gentium insignem demirari stultitiam, qui cum in equuleo comparando, ubi de paucis agitur nummis, tam cauti sint, ut quamvis ferè nudum, nisi detracta sella tamen, omnibusque revulsis ephippiis reculent emere, ne sub illis operculis ulcus aliquod delitesceret: in deligenda conjuge, quæ ex re aut voluptas, aut nausea sit totam per vitam comitatura, tam negligenter agant, ut reliquo corpore vestibus obvoluto, totam mulierem vix ab unius palmæ spatio (nihil enim præter vultum visitur) æstiment, adjungantque sibi non absque magno (si quid offendar postea) malè cohærendi periculo. Nam neque omnestam sapientes sunt, ut solos mores respiciant, & in ipsorum quoque sapientum conjugis, ad animi virtutes non nihil additamenti corporis etiam dotes adjiciunt: certè tam fæda deformitas latere sub illis potest involuctis, ut alienare proisus animum ab uxore queat, cum corpore jam sejungi non liceat: qualis deformitas, si quo casu contingat post contractas nuptias, suam quisque sortem necesse ferat. Antè verò ne quis capiat in insidiis, legibus caveri debet: idque tanto majore studio fuit curandum, quod & soli illarum orbis plagarum singulis sunt contenti conjugibus, & matrimonium ibi haud sæpe aliter quàm morte solvitur, nisi adulterium in causa fuerit, aut morum

non ferenda molestia. Nempe alterutri sic offenso, facta ab senatu conjugis mutandi venia, alter infamem simul ac cœlibem perpetuò vitam ducit. Alioquin invitam conjugem cuius nulla sit noxa, repudiare, quòd corporis obtigerit calamitas, id verò nullo pacto ferunt: nam & crudele iudicant, tum quenquam deferri, cum maximè eget solatio: & senectuti, quum & morbos afferat, & morbus ipsa sit, incertam atque infirmam fidem fore. Cæterum accidit interdum, ut quum non satis inter se conjugum conveniant mores, repertis utrique aliis, quibuscum sperent se suavius esse victuros, amborum sponte separati, nova matrimonia contrahant, haud absque senatus autoritate tamen, qui nisi causa per se atque uxores suas diligenter cognita, divortia non admittit. Imò ne sic quidem facile, quòd rem minimè utilem sciunt firmandæ conjugum caritati, facilem novarum nuptiarum spem esse propositam. Temeratores conjugii gravissima servitute plectuntur, & si neuter erat cœlebs, injuriam passi (velint modò) repudiatis adulteris, conjugio inter se ipsi junguntur alioquin quibus videbitur. At si laxiorum alteruter erga tam malè merentem conjugem in amore persistat, tamen uti conjugii lege non prohibetur, si velit in opera damnatum sequi: acciditque interdum, ut alterius pœnitentia alterius officiosa sedulitas miserationem commovens principi, libertatem rursus impetret. Cæterum ad scelus jam relapsus nex infligitur. Cæteris facinoribus nullam certam pœnam lex ulla præstituit, sed ut quodque atrox, aut contrà visum est, ita supplicium Senatus decernit. Uxores mariti castigant, & parentes liberos: nisi quid tam ingens admiserint, ut id publicè puniri morum intersit. Sed ferè gravissima quæque scelera servitutis incommodo puniuntur: id si quidem & sceleratis non minus triste, & Reipublicæ magis commodum arbitrantur, quàm si mactare noxios & protinus amoliri festinent. Nam & labore quàm nece magis profunt, & exemplo diutius alios ab simili flagitio deterrent. Quòd si sic habiti rebellent atque recalcent, tum demum velut indomitæ belluæ, quas coercere carcer & carena non potest, trucidantur. At patientibus non adimitur omnis omnino spes: quippe longis domiti malis, si eam pœnitentiam præ se ferant, quæ peccatum restetur magis eis displicere, quàm pœnam, principis interdum prærogativa, interdum suffragiis populi, aut mitigatur servitus, aut remittitur. Solicitasse ad stuprum, nihilo minus quàm stuprasse periculi est. In omni siquidem flagitio certum destinatumque conatum æquant facto. Neque enim id quod defuit ei putant prodesse debere, per quem non stetit, quo minus nihil defuerit. Moriones in deliciis habentur, quos ut affecisse contumelia magno in probro est, ita voluptatem ab stultitia capere non verant. Siquidem id morionibus ipsis maximo esse bono censent, cuius qui tam severus ac tristis est, ut nullum neque factum ne-

que dictum rideat, ei tutandum non credunt, veriti ne non satis indulgenter curetur ab eo, cui non modò nulli usus, sed ne oblectamento quidem (qua sola dote valent) futurus esset. Irridere deformem aut murilum, turpe ac deformem non ei qui ridetur, habetur, sed irritori, qui cuiquam quod in ejus potestate non erat, ut fugeret, id vitii loco stultè exprobrat. Ut enim fortunam naturalem non tueri, segnis atque inertis ducunt, sic adjumentum ab fucis quærere, infamis apud illos insolentia est. Ufu enim ipso sentiunt, quàm non ullum formæ decus uxores æquè ac morum probitas & reverentia commendet maritis. Nam ut forma nonnulli sola capiuntur, ita nemo nisi virtute atque obsequio retinetur. Non pœnis tantum deterrent à flagitiis, sed propositis quoque honoribus ad virtutes invitant, ideoque statuas viris insignibus, & de Republica præclare meritis, in foro collocant, in rerum bene gestarum memoriam, simul ut ipsorum posteris, majorum suorum gloria calcar & incitamentum ad virtutem sit. Qui magistratum ullum ambierit, expers omnium redditur. Convivunt amabiliter, quippe nec magistratus ullus insolens aut terribilis est. Patres appellantur, & exhibent, iisdem deferunt, ut debet, ab volentibus honor, non ab invitis exigitur. Ne principem quidem ipsum, vestis aut diadema, sed gestatus frumenti manipulus discernit: ut Pontificis insigne est, prælatus cæreus. Leges habent per quàm paucas: sufficiunt enim sic institutis paucissimæ. Quin hoc inprimis apud alios improbant populos, quòd legum interpretumque volumina infinita non sufficiunt. Ipsi verò censent iniquissimum, ullos homines his obligari legibus, quæ aut numerosiores sint, quàm ut perlegi queant, aut obscuriores, quàm ut à quovis possint intelligi. Porro causidicos, qui causas tractent calidè, ac leges vafre disputent, prorsus omnes excludunt: censent enim ex usu esse, ut suam quisque causam agat, eademque referat iudici, quæ narraturus patrono fuerat. Sic & minus ambagum fore, & facilius elici veritatem, dum eo dicente, quem nullus patronus fucum docuit, iudex soletter expendit singula, & contra versutorum calumnias simplicioribus ingeniis opitulatur. Hæc apud alias gentes in tanto perplexissimarum acervo legum difficile est observari. Cæterum apud eos unusquisque est legis peritus: nam & sunt (ut dixi) paucissimæ, & interpretationum præterea ut quæque est maximè crassa, ita maximè æquam censent. Nempe quum omnes leges (inquiunt) ea tantum causa promulgentur, ut ab his quisque sui commonefiat officii, subtilior interpretatio paucissimos admonet (pauci enim sunt qui assequantur) quum interim simplicior ac magis obviis legum sensus omnibus in aperto sit: alioquin quod ad vulgus attinet, cuius & maximus est numerus, & maximè eget admonitu, quid referat, utrum legem omnino non condas, an conditam in talem interpretes sententiam,

tiam, quam nisi magno ingenio & longa disputatione nemo possit eruere, ad quam investigandam neque crassum vulgi iudicium queat attingere, neque vita in comparando victu occupata sufficere? His eorum virtutibus incitati finitimi, qui quidem liberi sunt & suæ spontis, (multos enim ipsi jam olim tyrannide liberaverunt) magistratus sibi, ab illis alii quottannis, alii in lustrum impetrant, quos defunctos imperio, cum honore ac laude reducunt, novosque secum rursus in patriam revehunt. Atque hi quidem populi optimè profectò ac saluberrimè reipublicæ suæ consulunt, cujus & salus & perniciēs quum ab moribus magistratuum pendeat, quosnam potuissent elegisse prudentius, quàm qui neque ullo pretio queant ab honesto deduci, (utpote quòd brevi sit remigaturis inutile) aut ignoti civibus pravo cuiusquam studio aut similitate flecti? Quæ duo mala, affectus atque avaritiæ, sicubi incubuere judiciis, illicò iustitiam omnem, fortissimum reipublicæ nevum, dissolvunt. Hos Utopiani populos, quibus qui imperent ab ipsis petuntur, appellant socios: cæterum quos beneficiis auxerunt, amicos vocant. Fœdera quæ reliquæ inter se gentes toties incunt, frangunt, ac renovant, ipsi nulla cum gente feriunt, quorum enim fœdus iniquiunt, quasi non hominem homini satis natura conciliet: quam qui contemserit, hunc verba scilicet putes curaturum? in hanc sententiam eò vel maxime trahuntur, quòd in illis terrarum plagis, fœdera pactaque principum solent parum bona fide servari. Etenim in Europa, idque his potissimum partibus, quas Christi fides & religio possidet, sancta est & inviolabilis ubique Majestas fœderum, partim ipsa iustitia & bonitate principum, partim summorum reverentia metuque Pontificum: qui ut nihil in se recipiunt ipsi, quod non religiosissimè præstant, ita cæteros omnes principes jubent, ut pollicitis omnibus modis imòrentur, tergiversantes verò pastoralis censura & severitate compellunt. Meritò sanè censent turpissimam rem videri, si illorum fœderibus absit fides, qui peculiari nomine fideles appellantur. At in illo novo orbe terrarum, quem circulus æquator vix tam longè ab hoc nostro orbe semoveret, quàm vita moresque diffident, fœderum nulla fiducia est: quorum ut quodque plurimis ac sanctissimis ceremoniis innodatum fuerit, ita citissimè solvitur, inventa facile in verbis calumnia, quæ sic interim de industria distant callidè, ut nunquam tam firmis adstringi vinculis queant, quin elabantur aliqua fœdusque & fidem pariter eludant. Quam vafriiciem, imò quam fraudem dolumque, si privatorum deprehenderent intervenisse contractui, magno supercilio rem sacrilegam & furca dignam clamarent, hi nimirum ipsi, qui ejus consilii principibus dati semel gloriantur auctores. Quo fit ut iustitia tota videatur, aut non nisi plebeja virtus & humilis, quæque longo intervallo subsidat infra regale fastigium, aut uti saltem duæ

sint, quarum altera vulgus deceat, pedestris & humiliter, nève usquam septa transilire queat, multis undique restricta vinculis: altera principum virtus, quæ sicuti sit quàm illa popularis augustior, sic est etiam logo intervallo liberior, ut cui nihil non liceat, nisi quod non libeat. Hos mores ut dixi principum, illic fœdera tam malè servantium puto in causa esse, ne ulla feriant Utopienses, mutaturi fortasse sententiam si hic viverent. Quanquam illis videtur, ut optimè servantur, malè tamen inolevisse fœderis omnino sciendi consuetudinem, qua sit, ut (perinde ac si populum populo, quos exiguo spatio collis tantum aut rivus discriminat, nulla naturæ societas copularet) hostes atque inimicos invicem sese natos putent, meritoque in mutuam grassari perniciem, nisi fœdera prohibeant: quin his ipsis quoque initis, non amicitiam coalescere, sed manere prædandi licentiam, quatenus per imprudentiam distandi fœderis, nihil quod prohibeat satis cautè comprehensum in pactis est. At illi contrà censent, neminem pro inimico habendum, à quo nihil injuriæ profectum est: naturæ consortium, fœderis vice esse, & satius valentiusque homines invicem benevolentia quàm pactis, animo quàm verbis connecti.

DE RE MILITARI.

Bellum, utpote rem planè belluinam, (nec ulli tamen belluarum formæ in tam assiduo atque homini est usu) summopere abominantur, contraque morem gloriæ ferme omnium nihil æquè ducunt inglorium, atque petitam è bello gloriam: eoque licet assidue militari sese disciplina exerceant, neque id viri modò, sed fœminæ quoque statim diebus, ne ad bellum sint, quum exigit usus, inhabiles: non temerè capessunt tamen, nisi quo aut suos fines tueantur, aut amicorum terris infusos hostes propulsent, aut populum quempiam tyrannide pressum miserari (quod humanitatis gratia faciunt, suis viribus tyranni iugo & servitute liberent. Quanquam auxilium gratificantur amicis, non semper quidem quo se defendant, sed interdum quoque illatas retalient atque ulciscantur injurias. Verum id ita demum faciunt, si re adhuc integra consulantur ipsi, & probata causa, repetitis ac non redditis rebus, belli auctores inferendi sint: quod non tunc solùm decernunt, quoties hostili incursum abacta est præda, verum tum quoque multo infestius, quum eorum negotiatores usquam gentium vel iniquarum prætextu legum, vel sinistra derivatione bonarum, injustam subeunt, iustitiæ colore, calumpniam. Nec alia fuit ejus origo belli, quod pro Nephelotetis adversus Alaopolitas, paulo ante nostram memoriam, Utopienses gessere, quàm apud Alaopolitas Nephelotetarum mercatoribus illata prætextu juris (ut visum est ipsis) injuria. Certè, si illud jus, si ea injuria fuit, bello tam atroci est vindicata, quum ad proprias utriusque partis vires odiaque, circumjectarum etiam

gentium studia atque opes adjungerentur, ut florentissimis populorum aliis concussis, aliis vehementer afflictis, orientia ex malis mala Alaopolitarum servitus demum ac deditio finierit, quæ in Nephelogetarum (neque enim sibi certabant Utopienses) potestatem concessere, gentis, florentibus Alaopolitarum rebus, haudquaquam cum illis conferendæ. Tam acriter Utopienses amicorum, etiam in pecuniis, injuriam persequuntur, suas ipsorum non item: qui sicubi circumscripti bonis excidant, modò corporibus absit vis, hæcenus irascuntur, uti quoad satisfactio fiat, ejus commercio gentis abstineant. Non quod minoris sibi curæ cives, quàm socii sint, sed horum tamen pecuniam intercipi, ægrius quàm suam ferunt, propterea quòd amicorum negotiatores, quoniam de suo perdunt privato, grave vulnus ex jactura sentiunt; at ipsorum civibus nihil nisi de publica petit: præterea quod abundabat domi, ac veluti supererat, alioqui non emittendum foras: quo fit, uti interimentum citra cujusquam sensum accidat. Quocirca nimis crudele censent, id damnum multorum ulcisci mortibus, cujus damni incommodum nemo ipsorum aut vita, aut victu persentiscat. Cæterum si quis suorum usquam per injuriam debilitetur aut occidat, sive id publico factum consilio, sive privato sit, per Legatos re comperta, nisi deditis noxiis placari non possunt, quin illicò bellum denuncient. Nexæ deditos, aut morte, aut servitio puniunt. Cruentæ victoriæ non piget modò eos, sed pudet quoque, reputantes, inscitiam esse quamlibet pretiosas merces nimio emisse: arte doloque victos, & oppressos hostes impendio gloriantur, triumphumque ob eam rem publicitus agunt, & velut re strenuè gesta tropæum erigunt. Tunc enim demum viriliter sese jactant, & cum virtute gessisse, quoties ita vicerint, quomodo nullum animal præter hominem potuit, id est, ingeniiviribus. Nam corporis inquirunt, ut si, leones, apri, lupi, canes, cæteræque bellæ dimicant: quatum ut pleræque nos robore ac ferocia vincunt, ita cunctæ ingenio & ratione superantur. Hoc unum illi in bello spectant, uti id obtineant: quod si fuissent antè consecuti, bellum non fuerant illaturi: aut si id res veret, tam severam ab his vindictam expetunt, quibus factum imputant, ut idem ausuros in posterum terror absterreat. Hos propoliti sui scopos destinant, quos maturè petunt: at ita tamen, uti prior vitandi periculi cura, quàm laudis aut famæ consequendæ sit. Itaque protinus indicto bello, schedulas ipsorum publico signo roboratas, locis maximè conspicuis hosticæ terræ, clam uno tempore multas appendi procurant, quibus ingentia pollicentur præmia, si quis principem adversarium sustulerit: deinde minora, quanquam illa quoque egregia, decernunt, pro singulis eorum capitibus, quorum nomina in usdem literis proscribunt: hi sunt, quos secundum principem

ipsum, autores initii adversus se consilii ducunt. Quicquid percussori præfiniunt, hoc geminantei, qui vivum è proscriptis aliquem ad se perduxerit, quum ipsos quoque proscriptos, præmiis iisdem, addita etiam impunitate, contra socios invitant. Itaque fit celeriter, ut & cæteros mortales suspectos habeant, & sibi invicem ipsi neque fidentes satis, neque fidi sint, maximoque in metu & non minore periculo versentur. Nam sæpenumero constat evenisse, uti bona pars eorum, & princeps in primis ipse, ab his proderentur, in quibus maximam spem reposuerunt. Tam facile quodvis in facinus impellunt munera, quibus illi nullum exhibent modum. Sed memores in quantum discrimen hortantur, operam dant, uti periculi magnitudo beneficiorum mole compensetur: eoque non immensam modò auri vim, sed prædia quoque magni reditus in locis apud amicos tutissimis, propria ac perpetua pollicitantur, & summa cum fide præstant. Hunc licitandi mercandique hostis morem, apud alios improbatum, velut animi degeneris crudele facinus, illi magnæ sibi laudi ducunt tanquam prudentes, qui maximis hoc pacto bellis, sine ullo prorsus prælio defungantur, humanique ac misericordes etiam, qui paucorum nece noxiorum numerosas innocentium vitas redimant, qui pugnando fuerint occubituri, partim è suis, partim ex hostibus, quorum turbam vulgusque non minus ferè quam suos miserantur, gnari non sua sponte eos bellum capeffere, sed principum ad id furis agi. Si res hoc pacto non procedat, dissidiorum semina jaciunt aluntque, fratre principis, aut aliquo è nobilibus in spem potiundi regni perducto. Si factiones internæ languerint, finitimas hostibus gentes excitant, committuntque, eruto vetusto quopiam titulo, quales nunquam regibus defunt: suas ad bellum opes polliciti, pecuniam affluenter suggerunt, cives parcissimè, quos tam unicè habent charos, tantique sese mutuò faciunt, ut neminem sint è suis cum adverso principe libenter commutaturi. At aurum argentumque, quoniam unum hunc in usum omne servant, haud gravatim erogant, utpote non minus commodè victuri, etiam si universum impenderent. Quin præter domesticas divitias est illis foris quoque infinitus thesaurus, quo plurimæ gentes, uti antè dixi, in ipsorum ære sunt, ita milites undique conductos ad bellum mittunt, præsertim ex Zapoleris. Hic populus quingentis passuum millibus ab Utopia distat, orientem solem versus, horridus, ægestis, ferox, sylvas montesque asperos, quibus sunt innutriti, præferunt: dura gens, æstus, frigoris & laboris patiens, deliciarum experta omnium, neque agriculturæ student, & cum ædificiorum, tum vestitus indiligens, pecorum duntaxat curam habent: magna ex parte venatu & raptu vivunt: ad solum bellum nati, cujus gerendi facultatem studiosè quærant, repertam cupidè amplectun-

plectuntur, & magno numero egressi, cuiusvis
 requirenti milites vili semet offerunt. Hanc
 unam vitæ artem noverunt, qua mors quaeritur.
 Sub quibus merent, acriter pro his &
 incorrupta fide dimicant, verum in nullum
 certum diem sese obstringunt, sed ea lege in
 partes veniunt, ut posteriore die vel ab hosti-
 bus oblato maiore stipendio sint staturi, iidem
 perendie, rursus invitati plusculo, remigrant.
 Rarum oritur bellum, in quo non bona pars
 illorum in utroque sint exercitu. Itaque acci-
 dit quotidie, ut sanguinis necessitudine con-
 juncti, & qui iidem in partibus conducti,
 familiarissimè semet invicem utebantur, paulo
 post in contrarias distracti copias, hostiliter
 concurrant, & infestis animis, oblitæ generis,
 immemores amicitiae, mutuo sese confodiant,
 nulla alia causa in mutuam incitati perniciem,
 quam quod à diversis principibus exigua pe-
 cuniola conducti: cuius tam exactam habent
 rationem, ut ad diurnum stipendium unius ac-
 cessione assis facile ad commutandas partes
 impellantur. Ita celeriter imbiberunt avari-
 tiam, quæ tamen nulli est eis usui. Nam quæ
 sanguine quaerunt, protinus per luxum, &
 eum tamen miserum, consumunt. Hic popu-
 lus Utopienſis adversus quosvis mortales mi-
 litat, quod tanti ab his eorum conducatur o-
 peræ, quanti nusquam alibi. Utopienſes si-
 quidem ut bonos quaerunt, quibus utantur,
 ita hos quoque homines pessimos, quibus
 abutantur: quos, quum ulus postulat, ma-
 gnis impulsos pollicitationibus, maximis ob-
 jiciunt periculis, unde plerumque magna pars
 nunquam ad exigenda promissa revertitur:
 superstitionibus, quæ sunt polliciti, bona fide
 perfolvunt, quo ad similes ausus incenduntur.
 Neque enim penſi quicquam habent, quam
 multos ex eis perdant, rati de genere humano
 maximam merituſ gratiam ſe, ſi tota illa col-
 luvie populi tam tetræ ac nefarii, orbem terra-
 rum purgare poſſent. Secundum hoſeorum
 copiis utuntur, pro quibus arma capiunt: de-
 inde auxiliariſibus cæterorum amicorum tur-
 mis: poſtremò ſuos cives adiungunt, è qui-
 bus aliquem virtutis probatæ virum, totius ex-
 ercitus ſummæ præficiunt. Huic duos ita
 ſubſtituunt, uti eo incolumi, ambo privati
 ſint: capto aut interempto, alter è duobus
 velut hæreditate ſuccedat, eique ex eventu ter-
 tius: ne (ut ſunt bellorum ſortes variz) pe-
 riclitante duce, totus perturbetur exercitus.
 E quaque civitate delectus exercetur ex his, qui
 ſponte nomen profitentur. Neque enim in-
 vitus quiſquam foràs in militiam truditur,
 quod perſuaſum habeant, ſi quis ſit natura ti-
 midior, non ipſum modò nihil facturum ſtre-
 nue, ſed metum etiam comitibus incuſſurum.
 Cæterum ſi quod bellum ingruat in patriam,
 ignavos huiusmodi, modò valeant corpore,
 in naves mixtos melioribus collocant: aut in
 mœnibus ſparſim diſponunt, unde non ſit
 refugiendi locus: ita ſuorum pudor, hoſtis in
 manibus, atque adempta fugæ ſpes, timo-

re obtrunt, & ſæpe extrema neceſſitas in
 virtutem vertitur. At ſicuti ad extremum
 bellum ex ipſis nemo protrahitur nolens, ita
 fœminas volentes in militiam comitari mari-
 tos, adedò non prohibent, ut exhortentur
 etiam, & laudibus incitent: profeſtas cum
 ſuo quamque viro pariter in acie conſtituunt:
 tum ſui quemque liberi, affines, cognati cir-
 cumſiſtunt, ut hi de proximo ſint mutuo ſibi
 ſubſidio, quos maximè ad ferendas invicem
 ſuppetias natura ſtimulat. In maximo pro-
 bro eſt conjunx abſque conjuge redux, aut
 amiſſo parente reverſus filius. Quo ſit, uti,
 ſi ad ipſorum manus ventum ſit, modò per-
 ſtent hoſtes, longo & lugubri prælio ad inter-
 necionem uſque decernatur. Nempe ut om-
 nibus curant modis, ne ipſis dimicare ne-
 ceſſe ſit, modò bello poſſint vicaria condu-
 ctiorum manu deſungi: ita quum vitari non
 poteſt, quin ipſi ineant pugnam, tam intrepide
 capeſſunt, quam quoad licuit, prudenter
 detrectabant. Nec tam primo ferociunt im-
 petu, quam mora ſenſim & duratione invale-
 ſcunt, tam obfirmatis animis, ut interimi ci-
 tius, quam averti queant. Quippe victus illa
 ſecuritas, quæ cuique domi eſt, ademptaque
 de poſteris anxia cogitandi cura (nam hæc ſo-
 licitudo generoſos ubique ſpiritus frangit)
 ſublimem & vinci dedignantem facit: at hæc
 militaris diſciplinæ peritiæ fiduciam præbet:
 poſtremò rectæ opinionones (quibus & doctri-
 na, & bonis rei publicæ inſtitutis imbuti à pue-
 ris ſunt) virtutem addunt: qua neque tam
 vilem habent vitam, ut temerè prodigant, ne-
 que tam improbè caram, ut quum honeſtas
 ponendam ſuadeat, avarè turpiterque retine-
 ant. Dum ubique pugna maxime ſerver, le-
 tiſſimi juvenes conjurati devotique ducem
 ſibi depoſcunt adverſum: hunc apertè inva-
 dunt, hunc ex inſidiis adoriuntur, idem emi-
 nus, idem cominus peritur, longoque ac per-
 petuo cuneo, ſubmiſſis aſſidue in fatigatorum
 locum recentibus, oppugnantur: raroque ac-
 cidit (ni ſibi fuga proſpiciat) ut non intreat,
 aut vivus in hoſtium poteſtatem veniat. Si ab
 ipſis victoria ſit, haudquaquam cæde graſſan-
 tur: fugatos enim comprehendunt, quam oc-
 cidunt libentius: neque unquam ita perſe-
 quuntur fugientes, ut non unam interim ſub
 ſignis inſtructam aciem retineant: adedò ut,
 niſi cæteris ſuperatis partibus, poſtrema acie
 ſua victoriam adepti ſint, elabi potius hoſtes
 univerſos ſinant, quam inſequi fugientes, per-
 turbatis ſuorum ordinibus, inſueſcant: me-
 mores ſibi met haud ſemel uſu veniſſe, ut mole
 totius exercitus victa proſtigataque, quum
 hoſtes victoria geſtientes, hac atque illac abe-
 untes perſequerentur, pauci ipſorum in ſub-
 ſidiis collocati, ad occaſiones intenti, diſper-
 ſos ac palantes illos, & præſumpta ſecuritate
 negligentes derepentè adorti, totius eventum
 prælii mutaverint: extortaque è manibus
 tam certa & indubitata victoria, victi victo-
 res invicem vicerint. Haud facile dictu eſt,

astutiores in fruendis insidiis, an cautiores ad vitandas sint. Fugam parare credas, quum nihil minus in animo habent: contrà quum id consilii capiunt, nihil minus cogitare putes. Nam si nimium sese sentiunt aut numero, aut loco premi, tunc aut noctu, agmine silente, castra movent, aut aliquo stratagemate eludunt, aut interdum ita sensim sese referunt, tali servato ordine, ut non minus periculi sit cedentes quàm instantes adoriri. Castra diligentissimè communiunt fossa præalta. Itaque, terra quæ egeritur introitum rejecta: nec in eam rem opera mediastinorum utuntur: ipsorum manibus militum res agitur, totusque exercitus in opere est, exceptis qui pro vallo in armis ad subitos casus excubant: Itaque tam multis adnitentibus, magnà multumque amplexa loci munimenta, omni fide citius perficiunt. Armis utuntur ad excipiendo ictus firmis, nec ad motum gestumve quemlibet ineptis, adeò ut nenatando quidem molesta sentiant: nam armati natate inter militaris disciplinæ rudimenta consuecunt. Tela sunt eminens sagittæ, quas acerrimè simul & certissimè jaculantur, non pedites modò, sed ex equis etiam: cominus verò non gladii, sed secures vel acie leihales, vel pondere, seu cæsim seu punctum feriant. Machinas excogitant solertissime, factas accuratissimè celant, ne antè proditæ quàm res postuler, ludibrio magis quàm ului sint: in quibus fabricandis hoc imprimis respiciunt, uti vectu faciles & habiles circumactu sint. Initas cum hostibus inducias tam sanctè observant, ut ne lacessiti quidem violent. Hostilem terram non depopulantur, neque segetes exurunt: imò ne hominum equorumve pedibus conterantur, quantum fieri potest, provident, rati in ipsorum usus crescere. Inermem neminem lædunt, nisi idem speculator sit. Deditas urbes tuentur: at nec expugnatas diripiunt, sed per quos deditio est impedita, eos enecant, cæteris defensoribus in servitutem addictis. Imbellem turbam omnem relinquunt intactam. Si quos deditioem suavisse compererint, his è damnatorum bonis aliquam partem impertiunt, reliqua sectione auxiliares donant: nam ipsorum nemo quicquam de præda capit. Cæterum confecto bello, non amicis impensas in quos insumpser, sed victis imputant, exiguntque eo nomine partim pecuniam, quam in similes bellorum usus reservant, partim prædia quæ sint ipsis apud eos perpetua non exigui census. Hujusmodi redditus nunc apud multas gentes habent, qui variis ex causis paulatim nati, supra septingenta ducatorum millia in singulos annos excrevere: in quos è suis civibus aliquos emittunt, quæstorum nomine, qui magnificè vivant, personamque magnatum illic præ se ferant: at multum tamen superest quod inferatur ærario, nisi malint eidem genti credere: quod sæpe tantisper faciunt, quoad uti necesse sit, vixque accidit unquam ut totam repolcant. Ex his prædiis par-

tem assignant illis, qui ipsorum hortatu tale discrimen adeunt, quale antè monstravi. Si quis princeps armis adversus eos sumptis, eorum ditionem parer invadere, magnis illicò viribus extra suos fines occurrunt. Nam neque temerè in suis terris bellum gerunt, neque ulla necessitas tanta est, ut eos cogat aliena auxilia in insulam suam admittere.

DE RELIGIONIBUS

Utopiensium.

Religiones sunt non per insulam modò, verum singulas etiam urbes variæ: aliis Solem, Lunam aliis, aliis aliud errantium siderum, Dei vice venerantibus. Sunt quibus homo quispiam, cujus olim aut virtus aut gloria enituit, non pro Deo tantum, sed pro summo etiam Deo suspicitur. At multo maxima pars, eademque longè prudentior, nihil horum, sed unum quoddam Numen putant incognitum, æternum, immensum, inexplicabile, quod supra mentis humanæ capium sit, per mundum hunc universum virtute, non mole diffusum: hunc parentem vocant, origines, auctus, progressus, vices finesque rerum omnium huic acceptos uni referunt, nec divinos honores ali præterea ulli applicant. Quin cæteris quoque omnibus, quanquam diversa credentibus, hoc tamen cum istis convenit, quòd esse quidem unum censent summum, cui & universitatis opificium & providentia debeat, eumque communiter omnes patria lingua Mithram appellant: sed eo dissentiant, quòd idem alius apud alios habetur: aut nantes quoque, quicquid id sit, quod ipse summum ducit, eandem illam prorsus esse naturam, cujus unius Numini ac Majestati, rerum omnium summa, omnium consensu gentium tribuitur. Cæterum paulatim omnes ab ea superstitionum varietate desciscunt, atque in unam illam coalescunt religionem, quæ reliquas ratione videtur antecellere. Neque dubium est, quin cæteræ jam pridem evanuisent, nisi quicquid improspere cuiquam inter mutandæ religionis consilia fors objecisset, non id accidisse casu, sed cœlitus immisum interpretaretur timor, tanquam Numine, cujus relinquebatur culus, impium contra se propositum vindicante. At posteaquam acceperunt à nobis Christi nomen, doctrinam, mores, miracula, nec minus mirandam tot Martyrum constantiam, quorum sponte fusus sanguis tam numerosas gentes in suam sectam longè lateque traduxit: non credas quàm pronis in eam affectibus etiam ipsi concesserint, sive hoc secretius inspirante Deo, sive quòd eadem ei visa est hæresi proxima, quæ est apud ipsos potissima: Quanquam hoc quoque fuisse non paulum momenti crediderim, quòd Christo communem suorum victum audierant placuisse, & apud germanissimos Christianorum conventus adhuc in usu esse. Cerrè quoquo id momento accidit, haud pauci nostram in religionem coierunt, lymphaque sacra sunt

sunt abluti. Verum quoniam in nobis quatuor (totidem enim duntaxat supereramus: nam duo fati concesserant) nemo, id quod doleo, Sacerdos erat, cæteris initiati, ea tamen adhuc Sacramenta desiderant, quæ apud nos non nisi Sacerdotes conferunt, intelligunt tamen, optantque ita, ut nihil vehementius: quin hoc quoque sedulo jam inter se disputant, an sine Christiani Pontificis missu quisquam è suo numero delectus Sacerdotii consequatur characterem: & electuri sanè videbantur: verum quum ego discederem, nondum elegerant. Quin hi quoque religioni Christianæ, qui non assentiunt, neminem tamen absterrent, nullum oppugnant imbutum, nisi quod unus è nostro cœtu me præsentem coercitus est. Is quum recens ablutus, nobis contra suadentibus, de Christi cultu publicè majore studio quàm prudentia differeret, usque adeò cœpit incallescere, ut jam nostra modò sacra cæteris anteferrer, sed reliqua protinus universa damnaret, profana ipsa, cultores impios ac sacrilegos æterno plectendos igni, vociferaretur. Talia diu Concionantem comprehendunt, ac rem non præter religionis, sed excitati in populo tumultus agunt, peraguntque, damnatum exilio mulctant: siquidem hoc inter antiquissima instituta numerant, ne sua cuiquam religio fraudi sit. Utopus enim jam inde ab initio, cum accepisset, incolas ante suum adventum de religionibus inter se assidue dimicasse, atque animadvertisset eam rem, quod in commune dissidentes singulæ pro patria sectæ pugnabant, occasionem præstitisse sibi vincendarum omnium: adeptus victoriam in primis sanxit, uti quam cuique religionem libeat, sequi liceat: ut verò alios quoque in suam traducat, hætenus niri possit, uti placidè ac modestè suam rationibus astruat, non ut acerbè cæteras destruat, si suadendo non persuadeat, neque vim ullam adhibeat, & conviciis temperet: petulantius hac de re contententem exilio aut servitute mulctant. Hæc Utopus instituit, non respectu pacis modò, quam assiduo certamine atque inexpiabili odio funditus vidit everti, sed quod arbitratus est, uti sic decerneretur ipsius etiam religionis interesse: de qua nihil est ausus temerè definire, velut incertum habens, an varium ac multiplicem expetens cultum Deus, aliud inspiret alii. Certè vi ac minis exigere, ut quod tu verum credis, idem omnibus videatur, hoc verò & insolens & ineptum censuit: tum si maxime una vera sit, cæteræ omnes vanæ, facile tamen prævidit (modò cum ratione ac modestia res agatur) futurum denique, ut ipsa per se veri vis emergat aliquando atque emineat: sin armis & tumultu cerretur, ut sint pessimi quique maxime pervicaces, optimam ac sanctissimam religionem ob vanissimas inter se superstitiones, ut segetes inter spinas ac frutices obrutum iri. Itaque hanc totam rem in medio posuit, & quid credendum putaret, liberum cuique reliquit, nisi quod sanctè & se-

verè veruit, ne quis usque adeò ab humanæ naturæ dignitate degeneret, ut animas quoque interire cum corpore, aut mundum temere ferri, sub lata providentia putet. Atque ideo post hanc vitam supplicia vitiiis decreta, virtuti præmia constituta credunt. Contrà sentientem, ne in hominum quidem ducunt numero, ut qui sublimem animæ suæ naturam ad pecuini corpusculi vilitatem dejecerit: tantum abest, ut inter cives ponant, quorum instituta moresque (si per metum liceat) omnes floccifactor sit. Cui enim dubium esse potest, quin is publicas patriæ leges aut arte clam eludere, aut vi nitatur infringere, dum suæ privatim cupiditati serviat, cui nullus ultra leges metus, nihil ultra corpus spei superest amplius. Quamobrem sic animato nullus communicatur honos, nullus magistratus committitur, nulli publico muneri præficitur, ita passim velut inertis ac jacentis naturæ despicitur. Cæterum nullo afficiunt supplicio, quod persuasum habeant, nulli hoc in manu esse, ut quicquid libet, sentiat, sed nec minis adigunt ullis, animum ut dissimulet suum: nec fucos admittunt & mendacia, quæ velut proxima fraudi, mirum quàm habent invisa. Verum ne pro sua disputet sententia, prohibent, atque id duntaxat apud vulgus: nam alioquin apud Sacerdotes gravesque viros seorsum non sinunt modò, sed hortantur quoque, consili fore, ut ea tandem vesania rationi cedat. Sunt & alii, nec hi sanè pauci, nempe improhibiti, veluti neque ratione penitus pro se carentes, neque mali, qui vitio longè diverso, brutorum quoque æternas esse animas opinantur: at nostris tamen neque dignitate comparandas, neque ad æquam natas felicitatem. Hominum enim cuncti ferè tam immensam fore beatitudinem pro certo atque explorato habent, ut morbum lamententur omnium, mortem verò nullius, nisi quem vident anxie è vita invitumque divelli. Nempe hoc pro pessimo habent augurio, tanquam anima exspes ac malè conscia, occulto quopiam imminentis pœnæ prælagio reformidet exitum. Ad hoc, haudquaquam gratum Deo ejus putant adventum fore, qui quum sit accersitus, non accurrit libens, sed invitus ac detrectans pertrahitur. Hoc igitur mortis genus qui intuentur, horrent: itaque defunctos mortui ac silentes efferunt, precatique propitium manibus Deum, uti eorum clementer infirmitatibus ignoscat, terra cadaver obruunt. Contra, quicumque alacriter ac pleni bona spe decesserint, hos nemo luget, sed cantu profecti funus, animas Deo magno commendantes affectu, corpora tandem rev renter magis quàm dolenter concremant, columnamque loco in sculptis defuncti titulis erigunt. Domum reversi mores actaque ejus recensent, nec ulla vitæ pars aut sapius, aut libentius, quàm latus tractatur interitus. Hanc probitatis memoriam & vivis efficacissima rentur incitamenta virtutum, & gratissimum Defunctis cul-

tum putant, quos interesse quoque de se sermonibus opinantur, quanquam (ut est hebes mortalium acies) invisibiles. Nam neque feliciū sorti conveniat, libertate catere migrandi quod velint, & ingratorum fuerit prorsus abieciſſe deſiderium amicos inviſendi ſuos, quibus eos, dum viverent, mutuus amor caritasque devinxerat: quanquam bonis viris, ut cætera bona, auctam poſt fata potius, quàm imminutam conjectant. Mortuos ergo verſari inter viuentes credunt, dictorum factorumque ſpectatores, eoque res agendas fidentius aggrediuntur, talibus velut freti præſidiis, & ab inhoneſto ſecreto deterret eos credita maiorum præſentia. Auguria, cæterasque ſuperſtitionis vanæ divinationes, quarum apud alias gentes magna eſt obſervatio, negligunt prorsus atque irritident. Miracula verò, quæ nullo naturæ proveniunt adminiculo, vel præſentis opera teſtesque numinis venerantur: qualia & ibi frequenter extare ferunt, & magnis interdum ac dubiis in rebus publica ſupplicatione, certa cum fiducia procurant, impetrantque. Gratum Deo cultum putant naturæ contemplationem, laudemque ab ea. Sunt tamen, hique haud fanè pauci, qui religione ducti, literas negligunt, nulli rerum cognitioni ſtudent, neque otio prorsus ulli vacant; negotiis tantum, bonisque cæteris officiis ſtatuunt futuram poſt fata felicitatem promereri. Itaque alii ægrotis inſerviunt, alii vias reſciunt, purgant ſoſſas, pontes reparant, ceſpites, arenam, lapides effodiunt, arbores demoliuntur ac diſſecant, bigisque ligna, fruges, item alia in urbes important, nec in publicum modò, ſed privatim quoque miniſtros ac plus quàm ſervos agunt. Nam quicquid uſquam operis eſt aſperum, difficile, ſordidum, à quo pleroſque labor, faſtidium, deſperatio deterreat, hoc illi ſibi totum libentes hilaresque deſumunt: cæteris otium procurant, ipſi pertuo in opere ac labore verſantur: Nec imputant tamen, nec aliorum ſugillant vitam, nec ſuam efferunt. Hi quo magis ſeſe ſervos exhibent, eo maiore apud omnes in honore ſunt. Eorum tamen hæteſes duæ ſunt: altera cœlibum, qui non Venere modò in totum abſtinent, ſed carniū eſu quoque; quidam animalium etiam omnium, rejeſtisque penitus tanquam noxiis vitæ præſentis voluptatibus, futuræ duntaxat per vigiliis ac ſudores inhiant, ejus propediem obtinendæ ſpe: alacres interim, vegetique. Altera laboris haud minus appetens, conjugium præfert, ut cujus nec aſpernante ſolatio & opus, naturæ debere ſe & patriæ liberos putant. Nullam voluptatem reſugiunt, quæ nihil eos ab labore demoretur. Carnes quadrupedum vel eo nomine diligunt, quòd tali cibo ſe validiores ad opus quodque cenſeant. Hos Utopiani prudentiores, at illos ſanctiores reputant. Quos quòd cœlibatū anteferunt matrimonio, aſperamque vitam placidæ an-

teponunt, ſi rationibus niterentur, irriderent: nunc verò quum ſe fateantur religione duci, ſuſpiciunt ac reverentur. Nihil enim ſollicitius obſervant, quàm ne temerè quicquam ulla de religione pronuntient. Huiusmodi ergo ſunt, quos illi peculiari nomine, ſua lingua Buthreſcas vocant, quod verbum Latine Religioſos licet interpretari. Sacerdotes habent eximia ſanctitate, eoque admodum paucos. Neque enim plus quàm tredecim in ſingulis habent urbibus, pari templorum numero, niſi quum itur ad bellum: tunc enim ſeptem ex illis cum exercitu proſectis, totidem ſufficiuntur interim, ſed illi reverſi, ſuum quiſque locum recuperat, qui ſuperſunt: hi quoad decedentibus illis ordine ſuccedant, comites interea ſunt Pontificis: Nam unus reliquis præſcitur. Eliguntur à populo, idque cæterorum ritu magiſtratum, occultis ad ſtudia vitanda ſuffragiis: Electi à ſuo collegio conſecrantur. Hi rebus divinis præſunt, religiones curant, ac morum veluti cenſores ſunt: magnoque pudori ducitur, ab his quenquam tanquam vitæ parum probatæ accerſi, compellarivè. Cæterum ut hortari atque admonere illorum eſt, ita coërcere atque in facinorofos animadvertere, principis atque aliorum eſt magiſtratum: niſi quòd ſacris interdicunt, quos improbè malos comperiunt. Nec ullum ferè ſupplicium eſt quod horreant magis: nam & ſumma percelluntur infamia, & occulto religionis metu lacerantur, ne corporibus quidem diu futuris in tuto. Quippe ni properam penitentiam Sacerdotibus approbent, comprehenſi impietatis pœnam Senatui perſolvunt. Pueritia juventusque ab illis eruditur, nec prior literarum cura, quàm morum ac virtutis habetur: namque ſummam adhibent induſtriam, ut bonas protinus opiniones, & conſervandæ ipſorum rei publicæ utiles, teneris adhuc & ſequacibus puerorum animis inſtillant: quæ ubi pueris penitus inſederint, viros per totam vitam comitantur, magnamque ad tuendum publicæ rei ſtatum (qui non niſi vitiiſ dilabitur, quæ ex perverſis naſcuntur opinionibus) afferunt utilitatem. Sacerdotibus (ni ſceminæ ſint: nam neque ille ſexuſ excluditur: ſed rarius, & non niſi vidua natuque grandis eligitur) uxores ſunt popularium ſelectiſſimæ. Neque enim ulli apud Utopienſes magiſtratu major habetur honos, uſque aded, ut ſi quid etiam flagitii admiſerint, nulli publico iudicio ſubſint, Deo tantum ac ſibi relinquuntur. Neque enim fas putant, illum, quantumvis ſceleſtū, mortali manu contingere, qui Deo tam ſingulari modo velut anathe-ma dedicatus eſt. Qui moſ illis faciliſ eſt obſervatu, quòd Sacerdotes & tam pauci, & tanta cura deliguntur. Nam neq; temerè accidit ut qui ex bonis optimus ad tantam dignitatem, ſolius reſpectu virtutis, evehitur, in corruptellam & vitium degeneret, & ſi jam maximè contingeret, ut eſt mortalium natura mutabilis:

bilis: tamen qua sunt paucitate, nec ulla præter honorem potestate prædiri: ad publicam certè perniciem nihil magni ab his momenti peritimescendum sit. Quos ideo tam raros atque infrequentes habent, ne dignitas ordinis, quem nunc tanta veneratione prosequuntur, communicato cum multis honore vilesceret, præsertim quum difficile putent frequentes invenire tam bonos, ut ei sint dignitati pares, ad quam gerendam non sufficit mediocribus esse virtutibus. Nec eorum æstimatio apud suos magis, quàm apud exteras etiam gentes habetur: quod inde facile pater, unde etiam natum puto. Nempe decernentibus prælio copiis, seorsum illi non admodum procul confidunt in genibus, sacras induit vestes, reulis ad cælum palmis, primum omnium pacem, proximè suis victoriam, sed neutri cruentam partem comprecantur. Vincens suis decurrunt in aciem, sævientesque in profligatos inhihent: vidisset autem atque appellasse præsentem ad vitam satis, diffuentium contactus vestium, reliquas quoque fortunas ab omni bellorum injuria defendit. Quæ ex re apud omnes undique gentes tanta illis veneratio, tantum veræ Majestatis accessit, ut sæpe ab hostibus non minus salutis ad cives reportarint, quam ab ipsis ad hostes attulissent. Siquidem aliquando constat, inclinata suorum acie, desperatis rebus, quum ipsi in fugam verterentur, hostes in cædem ac prædā ruerent, interventu Sacerdotum interpellatam stragem, ac diremptis invicem copiis, pacem æquis conditionibus esse compositam atque constitutam. Neque enim unquam fuit ulla gens tam fera, crudelis, ac barbara, apud quos ipsorum corpus non sacrosanctum atque inviolabile sit habitum. Festos celebrant initialem atque ultimum cujusque mensis diem, & anni item, quem in menses parviunt, circuli lunæ finitos, ut solis ambitus annum circinat. Primos quosque dies Cynemernos, postremos ipsorum lingua Trapemernos appellant: quæ vocabula perinde sonant, ac si primifesti & finifesti vocentur. Delubra visitant egregia, utpote non operosa modò, sed, quod erat in tanta ipsorum paucitate necessarium, immensi etiam populi capacia. Sunt tamen omnia subobscura: nec id ædificandi inscitia factum, sed consilio Sacerdotum ferunt, quòd immodicam lucem cogitationes dispergere, parcior ac velut dubia colligi animos, & intendere religionem putant. Quæ quoniam non est ibi apud omnes eadem, & universæ tamen ejus formæ, quanquam variæ ac multiplices, in divinæ naturæ cultum velut in unum finem diversæ via commigrant: idcirco nihil in templis visitur auditurve, quod non quadrare ad cunctas in commune videatur. Si quod proprium sit cuiusquam sectæ sacrum, id intra domesticos quisque parietes curat. Publica tali peragunt ordine, qui nulli prorsus ex privatis deroget. Itaque nulla deorum effigies in templo conspicitur, quo liberum cuique

sit, qua forma Deum velut summa religione concipere. Nullum peculiare Dei nomen invocant, sed Michræ duntaxat, quo vocabulo cuncti in unam divinæ Majestatis naturam, quæcunque sit illa, conspirant. Nullæ concipiuntur preces, quas non pronunciare quisvis inoffensa sua secta possit. Ad templum ergo in finifestis diebus vespere conveniunt, adhuc jejuni, acturi Deo de anno menseve, cujus id festum postremus dies est, prosperè actò, gratias. Postero die (nam is primifestus est) mane ad templa confluitur, ut insequentis anni mensisve, quem ab illo auspicaturi festo sint, faustum felicemque successum comprecantur. At in finifestis antea quàm templum petunt uxores, domi ad virorum pedes, liberi ad parentum provoluti, peccasse fatentur sese aut admissò aliquo, aut officio indiligenter obito, veniamque errati precantur. Ita si qua se nubecula domesticæ similitudinis offuderat, tali satisfactione discutitur, uti animo puro ac sereno sacrificiis intersint, nam interesse turbido, religio est, eoque odii iræve in quenquam sibi conscii, nisi reconciliati, ac defæcatis affectibus, ad sacrificia non ingerunt sese, vindictæ sceleris, magnæque metu. Eò quum veniunt, viri in dextram delubri partem, fœminæ seorsum in sinistram commeant. Tum ita se collocant, ut cujusque domus masculi ante patrem familiās consideant, fœminarum mater familiās agmen claudat. Ita prospicitur, uti omnes omnium gestus foris ab his observentur, quorum autoritate domi ac disciplina reguntur. Quin hoc quoque sedulò cavent, uti junior ibi passim cum seniore copuletur, ne pueri pueris crediti, id temporis puerilibus transigant ineptiis, in quo deberent maxime religiosum erga Superos metum, maximum ac propè unicum virtutibus incitamentum concipere. Nullum animal in sacrificiis maculat, nec sanguine rentur ac cædibus divinam gaudere clementiam, qui vitam animantibus ideo est elargitus ut viverent. Thus incendunt, & alia item adorationem, ad hæc cereos numerosos præferunt, non quòd hæc nesciant nihil ad divinam conferre naturam, quippe ut nec ipsas hominum preces: sed & innoxium colendi genus placet, & his odoribus luminibusque, ac cæteris etiam ceremoniis, nescio quomodo sese sentiunt homines erigi, atque in Dei cultum animo alacriore consurgere. Candidis in templo vestibus amictur populus, Sacerdos versicolore induitur, & opere & forma mirabiles, materia non perinde pretiosa. Neque enim auro intextæ, aut raris coagmentatæ lapidibus, sed diversis avium plumis tam scitè, tantoque artificio laboratæ sunt, ut operis pretium nullius æstimatio materiæ fuerit æquatura. Ad hoc in illis volucrum pennis plumisque, & certis earum ordinibus, quibus in Sacerdotis veste discriminantur, arcana quædam dicunt contineri mysteria, quorum interpretatione co-

gnita (quæ per sacrificios diligenter traditur) divinorum in se beneficiorum, suarumque vicissim pietatis in Deum, ac mutui quoque inter se officii admoneantur. Quum primum Sacerdos ita ornatus adyto sese offert, cuncti protinus in terram venerabundi procumbunt, tam alto ab omni parte silentio, ut ipsa rei facies terrorem quandam velut præsentis cussipiam numinis incutiat. Tellure paulum morari, dato ab Sacerdote signo, erigunt sese. Tum laudes Deo canunt, quas Musicis instrumentis interstinguunt, aliis magna ex parte formis, quàm quæ nostro visantur orbe. Ex illis pleraque sicuti quæ nobis in usu sunt, multum suavitate vincunt, ita quædam nostris ne conferenda quidem sint. Verùm una in re haud dubiè longo nos intervallo præcellunt, quòd omnis eorum Musica, sive quæ personatur organis, sive quàm voce modulatur humana, ita naturales affectus imitatur & exprimit, ita sonus accommodatur ad rem, seu deprecantis oratio sit, seu læta, placabilis, turbida, lugubris, irata, ita rei sensum quandam melodix forma repræsentat, ut animos auditorum mirum in modum afficiat, penetret, incendat. Solennes ad ultimum conceptis verbis preces Sacerdos pariter populusque percensent, ita compositas, ut quæ simul cuncti recitant, privatim quisque ad semet referat. In his Deum & creationis, & gubernationis, & cæterorum præterea bonorum omnium, quilibet recognoscit autorem, tot ob recepta beneficia gratias agit: nominatim verò quòd Deo propitio in eam rempublicam inciderit, quæ sit felicissima, eam religionem fortitus sit, quàm speret esse verissimam. Quia in re si quid erret, aut si quid alterutra melius, & quod Deus magis approbet, orare se, ejus bonitas efficiat, hoc ut ipse cognoscat. Paratum enim sequi se quaqua versus ab eo ducatur: sin & hæc reipublicæ forma sit optima, & sua religio rectissima, tum uti & ipsi constantiam tribuat, & cæteros mortales omnes ad eadem instituta vivendi, in eandem de Deo opinionem perducat, nisi per inscrutabilem ejus voluntatem etiam sit, quod in hac religionum varietate delectet. Denique precatur, ut facilè defunctum exitu ad se recipiat: quàm citò serove, præfinire quidem non audere se: quanquam, quod inoffensa ejus Majestate fiat, multo magis ipsi futurum cordi sit, difficillima morte obita ad Deum pervadere, quàm ab eo diutius prospero vitam cursu distineri. Hac prece dicta, rursus in terram prona, pauloque post erecti, discedunt pransum, & quod superest diei, ludis & exercitio militaris disciplinæ percurrunt.

Descripsi vobis quàm potui verissimè ejus formam Reipublicæ quam ego certè non optimam tantum, sed solam etiam censeo, quæ sibi suo jure possit reipublicæ vendicare vocabulum. Siquidem alibi de publico loquentes ubique commodo, privatum curant: hi ubi nihil privati est, feridò publicum negotium agunt, certè utrobique meritò.

Nam alibi quotus quisque est qui nesciat, nisi quid seorsum prospiciat sibi, quantumvis florente republica semet tamen fame periturum; eoque necessitas urget, ut sui potius, quàm populi, id est, aliorum, habendam sibi rationem censeat. Contra hic, ubi omnia omnium sunt, nemo dubitat (curètur modò ut plena sint horrea publica, nihil quicquam privati cuiquam defuturum. Neque enim maligna rerum distributio est, neque inops, neque mendicus ibi quisquam: & quum nemo quicquam habeat, omnes tamen divites sunt. Nam quid ditius esse potest, quàm adempta prorsus omni solitudine læto ac tranquillo animo vivere? non de suo victu trepidum, non uxoris querula flagitatione vexatum, non paupertatem filio metuentem, non de filix dote anxium, sed de suo, suorumque omnium, uxoris, filiorum, nepotum, pronepotum, abnepotum, & quàm longam posterorum seriei suorum generosi præsumunt, victu esse ac felicitate securum? Quid quòd nihilo minus his prospicitur, qui nunc impotes, olim laboraverunt, quàm his qui nunc laborant. Hic aliquis velim cum hac æquitate audeat aliarum justitiam gentium comparare, apud quas dispeream, si ullum prorsus comperio justitiæ æquitatisque vestigium. Nam quæ hæc justitia est, ut nobilis quispiam, aut aurifex, aut scænerator, aut denique alius quisquam eorum, qui aut omnino nihil agunt, aut id quod agunt, ejus generis est, ut non sit reipublicæ magnopere necessarium, lautam ac splendidam vitam, vel ex otio, vel supervacuo negotio consequatur: quum interim mediastinus, auriga, faber, agricola, tanto tamque assiduo labore, quem vix jumenta sustineant, tam necessario, ut sine eo ne unum quidem annum possit ulla durare respublica, victum tamen adeò malignum parant, vitam adeò miseram ducunt, ut longè potior videri possit conditio jumentorum, quibus nec tam perpetuus labor, nec victus multo deterior est, & ipsis etiam suavior, nec ullus interim de futuro timor. At hos & labor sterilis atque infructuosus in præsentis stimulat, & inopis recordatio senectutis occidit: quippe quibus parcius est diurna merces, quàm ut eidem possit dici sufficere, tantum abest ut excreseat, & supersit aliquid, quod quotidie queat in senectutis usum reponi. An non hæc iniqua est & ingrata respublica, quæ generosis, ut vocant, & aurificibus, & id genus reliquis, aut otiosis, aut tantum adulatoribus, & inanum voluptatum artificibus, tanta munera prodigit: agricolis contra, carbonariis, mediastinis, aurigis & fabris, sine quibus nulla omnino respublica esset, nihil benignè prospicit? sed eorum florentis ætatis abusa laboribus, annis tandem ac morbo graves, omnium rerum indigos, tot vigiliarum immemor, tot ac tantorum oblita beneficiorum, miserissima morte repensat ingratisima? Quid quod ex diurno pauperum dimenso divites quotidie aliquid non modò

modò privata fraude, sed publicis etiam legibus abradunt: ita quod antè videbatur injustum, optime de Republica meritis pessimam referre gratiam, hoc isti depravatam etiam fecerunt, tum provulgata lege iustitiam. Itaque omnes has, quæ hodie usquam florent, Respublicas animo intuenti ac versanti mihi, nihil, sic me amet Deus, occurrit aliud, quam quædam conspiratio divitum, de suis commodis Reipublicæ nomine tituloque tractantium: comminiscunturque & excogitant omnes modos atque artes, quibus, quæ malis artibus ipsi congesterunt, ea primùm ut absque perdendi metu retineant, post hoc ut pauperum omnium opera ac laboribus quàm minimo sibi redimant, eisque abutantur. Hæc machinamenta ubi semel divites publico nomine, hoc est etiam pauperum, decreverunt observari, jam leges fiunt. At homines deterrimi, cum inexplebili cupiditate, quæ fuerat omnibus suffectura, ea omnia inter se partiverint, quàm longè tamen ab Utopiensium Reipublicæ felicitate absunt? è qua cum ipso usu sublata penitus omni aviditate pecuniæ, quanta moles molestiarum recisa, quanta scelerum seges radicibus evulsa est? Quis enim nescit, fraudes, furta, rapinas, rixas, tumultus, jurgia, seditiones, cædes, prodiciones, veneficia, quotidianis vindicata potius quàm refræcata suppliciis, interempta pecunia commori? ad hæc metum, sollicitudinem, curas, labores, vigilias, eodem momento quo pecunia periturus? quin paupertas ipsa, quæ sola pecuniis visa est indigere, pecunia prorsus undique sublata, protinus etiam ipsa decreverit. Id quo fiat illustrius, revolve in animo tecum annum aliquem sterilem atque infœcundum, in quo multa hominum millia fames abstulerit: contendo planè in fine illius penuriæ, excussis divitum horreis, tantum frugum potuisse reperiri, quantum si fuisset inter eos distributum, quos macies ac tabes absorpsit, illam cœli solique parvitatem nemo omnino sensisset. Tam facilè victus parari posset, nisi beata illa pecunia, quæ præclare scilicet inventa est, ut aditus ad victum per eam pateceret, sola nobis ad victum viam intercluderet. Sentiant ista, non dubito, etiam divites, nec ignorant, quanto potior esset illa conditio, nulla re necessaria carere, quàm multis abundare superfluis, tam numerosis eripi malis, quàm magnis obsideri divitiis. Neque mihi quidem dubitare subit, quin vel sui cuiusque commodi ratio, vel Christi Servatoris autoritas (qui neque pro tanta sapientia potuit ignorare, quid optimum esset, neque quæ erat bonitate, id consulere quod non optimum sciret) totum orbem facile in hujus Reipublicæ leges jamdudum traxisset, nisi una tantum bellua, omnium Princeps parensque pestium, superbia, reluctaretur. Hæc non suis commodis prosperitatem, sed ex alienis meretur incommodis: hæc ne dea quidem fieri vellet, nullis relictis miseris, quibus imperare atque insultare possit: quorum miseris præfulgeat ipse comparata felicitas, quorum suis explicatis opibus,

angat atque incendat inopiam. Hæc averni serpens mortalium pererrans pectora, ne meliorem vitæ capebant viam, velut remora retrahit ac remoratur. Quæ quoniam pressius hominibus infixæ est, quàm ut facile possit evelli, hanc Reipublicæ formam, quam omnibus libenter optarim, Utopiensibus saltem contigisse gaudeo, quia ea vitæ sunt instituta securi, quibus Reipublicæ fundamenta jecerunt, non modò felicissimè, verùm etiam, quantum humana prælagiti conjectura contigit, æternum duratura. Extirpatis enim domi cum cæteris vitiis ambitionis, & factionum radicibus, nihil impendit periculi, ne domestico diffidio laboretur: quæ una multarum urbium egregiè munitas opes perfundedit. At salva domi concordia, & salubribus institutis, non omnium finitimorum invidia Principum (quæ sæpius id jam olim, semper reverberata tentavit) concutere illud imperium, aut commovere queat.

Hæc ubi Raphaël recensuit, quanquam haud pauca mihi succurrebant, quæ in ejus populi moribus legibusque perquam absurdè videbantur instituta, non solum de belli gerendi ratione, & rebus divinis, ac religione, aliisque insuper eorum institutis: sed in eo quoque ipso maximè, quod maximum totius institutionis fundamentum est, vita scilicet victuque communi, sine ullo pecuniæ commercio, qua una re funditus evertitur omnis nobilitas, magnificentia, splendor, majestas, vera, ut publica est opinio, decora atque ornamenta Reipublicæ: tamen quoniam defessum narrando sciebam, neque mihi satis exploratum erat, possetne ferre, ut contra suam sententiam sentiretur, præsertim quòd recordabar, eo nomine quosdam ab illo reprehensos, quasi vererentur, ne non satis putarentur sapere, nisi aliquid invenirent, in quo vellicare aliorum inventa possent: idcirco & illorum institutione, & ipsius oratione laudata, manu apprehendens, intrò cœnatum duco, præfatus tamen aliud nobis tempus, iisdem de rebus altius cogitandi, atque uberius cum eo conferendi fore: quod utinam aliquando contingeret. Interea quemadmodum haud possum omnibus assentiri quæ dicta sunt, alioqui ab homine citra controversiam eruditissimo, simul & rerum humanarum peritissimo: ita facile confiteor, per multa esse in Utopiensium Republica, quæ in nostris civitatibus optarim verius, quàm sperarim.

HIERONYMUS BULSIDIVS THOMÆ MORO S. D.

NON sat fuit, Ornatissime More, olim omnem curam, operam, studium intulisse in rem & commodum singulorum, nisi vel ea (quæ tua pietas & liberalitas est) conferres in universum, ratus hoc tuum, qualecunque foret, beneficium, eo majorem hinc mereri favorem, venari gratiam, aucupari gloriam, quanto illud & latius propagatum, & in plures distributum, plurib⁹ esset profuturum. Quod & si aliàs sem-

per præstare contenderis, tamen id maximè es nuper mira felicitate adsecutus, scilicet pomeridiano illo sermone abs te in literas relato, quem de rectè & bene constituta, ab omnibus experenda, Utopiensium Republica edidisti. In cujus pulcherrimi instituti felici descriptione nihil est, in quo vel summa eruditio, vel absoluta rerum humanarum peritia desiderari possit. Quando ea quidem ambo in illo tanta paritate & æquabili congressu concurrunt, ut neutro alteri herbam porrigente, utrumque æquo Marte de gloria contendat. Tam siquidem multifaria polles doctrina, rursus tam multa, eaque certa rerum peritia, ut prorsus expertus affirmes, quicquid scripseris, doctissimè scribas, quicquid affirmandum destinaveris. Mira profectò raraque felicitas, ac planè eo rarior, quo magis ipsa sese invidens plurimis non præbet nisi raris, maximè iis, qui sicut candore velint, ita eruditione sciant, fide queant, auctoritate possint, tam piè, rectè, providè in commune consulere, sicut tu jam facis probè: qui quòd non solum tibi, verum etiam toti te genitum orbi existimas, operæ pretium duxeris, hoc tuo pulcherrimo merito, vel totum ipsum orbem demereri: quod præstare alia ratione neque rectius neque melius potuisses, quàm ipsis mortalibus ratione pollentibus, eam Reipublicæ ideam, eam morum formulam, absolutissimumque simulacrum præscribere, quo nullo unquam in orbe visum sit vel salubrius institutum, vel magis absolutum, vel quod magis experendum videatur, utpote multo quidem præstante, atque longo post se intervallo relinquente, tot celebratissimas, tantopere decantatas Lacedæmoniorum, Atheniensium, Romanorum Reipublicas: quæ si iisdem essent auspiciis auspicate, iisdem, quibus hæc tua Reipublica instituitur, legibus, decretis, moribus moderata, profectò hæc nondum labefacta & solo æquata, jam pro dolor citra spem omnem instaurationis extinctæ jacerent; sed contrà, incolumes adhuc, beatæ, felices, fortunatissime agerent: interim rerum dominæ, suum latè imperium terra marique fortitæ. Quarum quidem Rerumpublicarum tu miserandam miseratus sortem, ne aliæ itidem, quæ hodie rerum potitæ summum tenent, parem sustinerent vicem, prospicere voluisti, scilicet hac tua absolutissima Republica, quæ non tam in condendis legibus, quàm vel pro beatissimis Magistratibus formandis maximè elaboravit. Nec id quidem abs re, quando alioqui sine illis omnes, vel optimæ leges, si Platoni credimus, mortuæ censerentur: præsertim ad quorum Magistratuum simulacrum, probitatis speciem, exemplar morum, justitiæ imaginem, totus status, & rectus tenor cujusvis absolutæ Reipublicæ sit effingendus. In quo imprimis concurrant, prudentia in optimatibus, fortitudo in mi-

litis, temperantia in singulis, justitia in omnibus. Quibus, quum tua, quam tantopere celebras, Respublica sit tam pulcherrimè, ut liquet, composita, non mirum si hinc veniat, non solum multis timenda, sed & cunctis gentibus veneranda, simul omnibus seculis prædicanda. Idque eo magis, quòd in ea omnis proprietatis contentione sublata, nulli sit quippiam proprii. Cæterum in rem ipsam commune, communia sunt omnibus omnia, adeò ut omnis res, quævis actio, seu publica, seu privata, non ad multorum cupiditatem, non ad paucorum libidinem spectet, sed ad unam justitiæ, æquabilitatem, communionem sustinendam (quantulacunque sit) tota referatur. Quò illa integrè relata, omnis materies, fax & fomes, ambitus, luxus, invidentiæ, injuriæ facessant necesse est: in quæ nonnunquam aut privata rerum possessio, aut ardens habendi sitis, omniumque miserima rerum ambitio, mortales vel reluctantes protrudit, maximo suo, idque incomparabili malo: quando hinc sæpenumero dissensiones animorum, motus armorum, & bella plus quàm civilia derepentè oriantur: quibus non solum florentissimus status beatissimarum Rerumpublicarum funditus pessundatur, verum illarum olim parva gloria, acti triumphi, clara tropæa, totiesque opima spolia de victis hostibus relata, penitus obliterantur. Quòd si in his hæc nostra pagina minorem forè, ac velim, fidem fecerit, certè in promptu aderunt testes, ad quos te relegem, locupleissimi; videlicet tot & tantæ olim vastatæ urbes, dirutæ civitates, prostratæ Respublicæ, incensi & consumpti vicis: quorum uti hodie vix ullæ tantæ calamitatis reliquæ, aut vestigia visuntur, ita nec nomina illorum ulla, quantumvis vetus & longè deducta historia, sat probè tener. Quas quidem insignes clades, vastationes, everisiones, cæterasque belli calamitates, nostræ, si quæ sint, Respublicæ facile evaserint, modò ad unam Utopiensium Reipublicæ normam sese ad amissum componentes, ab ea ne transversum quidem, ut ajunt, unguem recedant. Quod sic demum præstantes, tandem re ipsa cumulativè agnoscent, quantum hoc tuum in se collarum beneficium profuerit, maximè quo accedente didicerint, suam Rempublicam salvam, incolumem, triumphantem servare. Proinde tantum tibi suo præsentissimo servatori debeturæ, quantum is haud injuria promeretur, qui non tantum aliquem è Republica civem, sed vel ipsam totam Rempublicam servavit. Interea vale, ac feliciter perge nonnihil usque meditari, agere, elaborare, quod in Rempublicam collarum illi perpetuitatem, tibi immortalitatem addat. Vale doctissime, & idem humanissime More, tuæ Britannia, ac nostri hujus orbis decus. Ex ædibus nostris Mechliniæ, Anno

M. D. XVI.

HIERONYMO BUSLIDIO

Præposito Arienſi,

Catholici Regis à conſiliis,

PETRVS ÆGIDIVS

Antverpienſis

S. D.

Superioribus hiſce diebus ornatiffime Buſ-
ſlidi, miſit ad me THOMAS ille MORUS,
re quoque teſte, cui notiffimus eſt, eximium hu-
jus ætatis noſtræ decus, Utopiam inſulam, pau-
cis adhuc mortalibus cognitam, ſed dignam in-
primis, quam ut plus quam Platoniam omnes
velint cognoscere, præſertim ab homine facun-
diſſimo ſic expreſſam, ſic depiſtam, ſic oculis
ſubjectam, ut quoties lego, aliquanto plus mihi
videre videar, quam cum ipſum Raphaëlem
Hythlodæum (nam ei ſermoni æquè interfui ac
MORUS ipſe) ſua verba ſonantem audirem.
Etiamſi vir ille haud vulgari præditus eloquen-
tia ſic rem exponeret, ut facile apparetet, eum
non ea referre, quæ narrantibus aliis didiciſſet,
ſed quæ cominus hauſiſſet oculis, & in quibus
non exiguum tempus eſſet verſatus, homo mea
quidem ſententia, regionum, hominum, & re-
rum experientia vel ipſo Ulyſſe ſuperior, &
qualem octingentis hiſce annis nuſquam arbi-
tror natum, ad quem collatus Velpucius nihil
vidiſſe putetur. Jam præterquam quod viſa
quam audita narramus efficacius, aderat homi-
ni peculiaris quædam ad explicandas res dexte-
ritas. Attamen eadem hæc quoties MORI
penicillo depiſta contemplo, ſic afficio, ut
mihi videar nonnunquam in ipſa verſari Uto-
pia. Et hercule crediderim, Raphaëlem ipſum
minus in ea inſula vidiffi per omne quinquen-
nium quod illic egit, quam in Mori deſcriptio-
ne videri liceat. Tantum hic occurrit undi-
que miraculorum, ut ambigam, quid primum
aut potiſſimum admire, feliciffimæ memoriæ
fidem, quæ tot res auditas duntaxat penè ad
verbum reddere potuerit: an prudentiam, qua
vulgo ignotiſſimos fontes, unde omnia Reipub-
licæ vel oriuntur mala, vel oriri poſſent bona,
ſic animadvertit: an orationis vim ac faculta-
tem, qua tanta ſermonis Latini puritate, tantis
dicendi nervis, totres complexus eſt, præſertim
unus in tot publica ſimul & domeſtica negotia
diſtractus. Verùm hæc omnia tu minus admi-
raris, doctiſſime Buſlidi, qui familiari etiam
conſuetudine penitus habes cognitum, homine
majus ac propè divinum hominis ingenium. In
cæteris igitur nihil eſt, quod illius ſcriptis
queam adjicere: tantum tetraſtichum vernacu-
la Utopienſium lingua ſcriptum, quod à Mori
diſceſſu fortè mihi oſtendit Hythlodæus, ap-
ponendum curavi, præfixo ejusdem gentis al-
phabeto, tum adjectis ad margines aliquot an-
notationum culis. Nam quod de inſulæ ſitu labo-
rat MORUS, ne id quidem omnino tacuit

Raphael, quanquam paucis admodum, ac velut
obiter attigit, velut hoc alii ſervans loco. Atque
id ſanè, neſcio quo modo, caſus quidam malus
utrique noſtrum invidit: ſiquidem cum ea lo-
queretur Raphael, adierat Morum è ſamulis
quiſpiam, qui illi neſcio quid diceret in aurem.
Ac mihi quidem tanto attentius auſcultanti,
comitum quiſpiam clarius, ob frigus opinor
navigatione collectum, ruſſiens, dicentis voces
aliquot intercèpit. Verùm non conquieſcam,
donec hanc quoque partem ad plenum cogno-
vero, adeò ut non ſolum ſitum inſulæ, ſed ipſam
etiam poli ſublationem ſim tibi ad unguem
redditurus, ſi modò incolumis eſt noſter Hyth-
lodæus. Nam varius de homine rumor ad-
fertur; alii affirmant petiſſe in itinere, ruſſum
alii reverſum in patriam, ſed partim ſuorum
mores non ferentem, partim Utopiæ deſiderio
ſollicitatum, eo remiſſe. Nam quòd hujus
inſulæ nomen nuſquam apud Coſmographos
reperiatur, pulchrè diſſolvit Hythlodæus ipſe.
Siquidem fieri potuit, inquit, ut nomen quo
Veteres ſunt uſi, poſtea ſit commutatum: aut
etiam illos hæc fugerit inſula, quando & hodie
complures oriuntur terræ præſcis illis Geogra-
phis intactæ. Quanquam quorſum attiner hic
argumentis adſtruere fidem, quum MORUS
ille ſit Autor? Cæterum quod is ambigit de
editione, equidem laudo, & agnoſco viri mo-
deſtiam. At mihi viſum eſt opus modis omni-
bus indignum, quod diu premeretur, & cum-
primis dignum, quod exeat in manus homi-
num, idque tuo potiſſimum nomine commen-
datum orbi: vel quod MORI dotes præci-
pue tibi ſint perſpectæ, vel quod nemo magis
idoneus, qui rectis conſiliis juvet Rempubli-
cam, in qua jam annis compluribus ſumma
cum laude verſaris, tum prudentiæ, tum inte-
gritatis. Bene vale, ſtudioſum Mæcenæ, &
hujus ſæculi decus. Antverpiæ Anno MDXVI.
Cal. Novembr.

GVILIELMVS BVDÆVS
THOMÆ LUPSETO,

Anglo S.

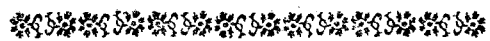
Gratiam ſanè ingentem à nobis iniſti,
Lupſete adoleſcentum Doctiſſime, qui
me porrecta mihi UTOPIA THOMÆ MO-
RI, ad jucundiſſimæ ſimul & uſui futuræ le-
ctionis intentionem avertiſti. Nam cum à me
dudum precibus id contendiſſes, id quod me-
apre ipſe ſponte magnopere exoptatur, eram, ut

THOMÆ LINACRI, Medici utraque lingua præstantissimi, Abbotis de Lanitarc tuenda legerem, quos ille ex Galeni monumentis Latinitate nuper ita donavit, vel quibus ipse potius Latinitatem, ut si omnia ejus Autoris opera (quæ ego instar omnis medicinz esse puto) Latina tandem fiant, non magnopetentium medicorum schola Græcæ linguæ cognitionem desideratura videatur: eum librum ex schedis LINACRI tumultuaria lectione ita percurri (quarum mihi usum tantisper à te indulgenti summi loco beneficii duco) ut ea lectione multum me profecisse existimem; sed ex libri editione, quæ nunc à te sedulo procuratur in officinis hujus urbis, ego majorem etiam profectum mihi spondeam. Hoc nomine cum me tibi obstrictum esse satis crederem, ecce tu mihi velut prioris beneficii vel appendicem vel auctarium UTOPIAM illam MORI donasti, hominis inprimis acris, ingenioque amœno, & in rerum humanarum æstimatione veteratoris. Eum librum cum ruri in manibus cursitando, fragendo, operis imperitandò haberem (partim enim nosti, partim audisti, villaticis me negotiis alterum jam hunc annum multum operæ impendisse) usque adeo ejus lectione affectus sum, cognitis & perpenlis Utopianorum moribus & institutis, ut penè rei familiaris procuracionem intermiserim, atque etiam abjecerim, cum nugæ esse viderem artem omnem industriamque economicam, omnino curam census ampliatrix: qua tamē ipsa omne genus mortalium velut æstro quodam intestino & congenito exagitari, nemo est qui non videat & intelligat, ut legitimarum, propè dixerim & civilium, artium ac disciplinarum eum esse scopum fateri necesse sit, ut tam livida quam accurata solertia alter ab altero, qui cum civilitatis jus ei & interdum gentilitatis intercedit, quippiam semper abducatur, abstrahatur, abradatur, abjucetur, exprimat, extundatur, exculpat, extorqueatur, excutiat, excudatur, subducatur, suffuretur, suppletur, involet, legibusque partim conniventibus, partim autoribus, aufertur & intervertatur. Id adeo magis in iis gentibus, apud quas jura quæ civilia & pontificia vocantur, amplius in utroque foro valent: quorum moribus & institutis eam invaluisse opinionem, nemo non videt, ut homines cautionum prudentes, vel captionum potius, & inconsultorum civium aucupes, & formularum, id est, excipularum opifices, ac pacilis juris callentissimi, & litium concinnatores, jurisque controversi, perversi, inversi, consulti, antistites esse justitiæ æquitatisque existimentur, solique digni qui de æquo bonoque responsitent, atque etiam (quod majus est multo) qui cum imperio ac potestate statuunt, quid unumquemque habere, quid non habere, quatenus quamdiuque liceat. Hallucinantis id utique sensus communis iudicio. Quippe cum plerique hominum crassis ignorantia levis cecutientes, tam æquissimam ferè causam unumquemque putemus habere, quam maximè jus postulat, aut jure

subnixus est: cum si ad veritatis normam, & ad simplicitatis Evangelicæ præscriptum exigere jura velimus, nemo sit tam stupidus, quin intelligat, nemo tam vācor, quin fateatur si urgeas, tam ipsæ & fas hodie ac jamdiu in sanctionibus Pontificiis, & jus atque æquum in legibus civilibus, & Principum placitis dissidere, quam Christi rerum humanarum conditoris instituta, ejusque Discipulorum ritus, ab eorum decretis & placitis, qui Cræsi & Midæ acervos honorum finem esse putant, & felicitatis cumulum: adeo si justitiam finire nunc velis, quomodo priscis Autoribus placuit, quæ jus suum unicuique tribuat, vel nullibi eam in publico invenias, vel (si dicere id mihi permittam) culinariam quandam dispensatricem esse, ut fateamur necesse sit, si nunc imperitantium mores spectes, siue civium inter se & popularium affectus. Nisi verò à germana mundi quæ æquali justitia (quod jus naturale vocant) manasse jus id contenderint, ut quo quisque plus polleat, eo etiam plus habeat: quo autem plus habeat, eo plus eminere inter cives debeat: quo sit ut jam jure gentium receptum esse videamus, ut qui nec arte nec industria memorabili juvare cives suos & populares possunt, si modò paciles illos nexus & contractiles nodos teneant, quæis hominum patrimoniaz obstringuntur, quosque vulgus ignarum, hominesque literis humanioribus dediti, ac procul toto, animi causa aut veritatis indaganda ergo agentes, partim Gordii vincula esse ducunt, partim circulatoria, nec magnopetere miranda, si millenorum civium censum, & sæpe singularum civitatum, aut etiam ampliozem habeant, iidemque tum locupletes, tum frugi homines, tum magnifici conquisitores honorificè vocitentur. Quippe iis seculis, iis institutis, iis moribus, in iis gentibus, quæ id jus esse statuerunt, ut tam summa fide atque autoritate quisque sit, quam maximis opibus penates suos architectatus est ipse hæredesque ejus. Idque eo magis atque magis, quo eorum ad nepotes, horumque rursus ab nepotes, patrimoniaz à majoribus parta luculentis certatim accessionibus cumulaverint: id est, quo longius latiusque confines, affines, cognatos, consanguineosque summovent. At verò Christus possessionum conditor & moderator, Pythagoricam communionem & caritatem inter affectas suos relictam, luculento sanxit exemplo, damnato capitis Anania ob temeratam communionis legem. Quo certè instituto Christus omne juris istius civilis Pontificique adeo recentioris argumentosa volumina, inter suos quidem abrogasse mihi videretur: quod ipsum jus hodie arcem tenere prudentiæ videmus, ac fata nostra regere. UTOPIA verò insula, quam etiam UDEPOTIAM appellari audio, mitifica utique sorte (si credimus) Christianos ritus ac germanam ipsam sapientiam publicè privatinque hausisse perhibetur, intermeratamque ad hunc usque diem servasse: utpote quæ tria divina instituta, hoc est, bonorum malorumque inter cives æqualitatem, seu malis

malis civilitatem, numeris omnibus suis abolutam, & pacis ac tranquillitatis amorem constantem ac pertinacem, & auri argentique contemptum, confertis (ut ajunt) manibus retinet, tria (ut ita loquar) everticula omnium fraudum, impossurarum, circumscriptio num, versutiarum, & planicarum improbitatum. Superi suo nomine facerent, ut hæc tria UTOPIANÆ legis capita trabalibus clavis firmæ ac statæ persuasionis in sensibus omnium mortalium figerentur; protinus superbiam, cupiditatem, contentionem vesanam, atque alia penè omnia vulnifica Stygiæ adversarii tela concidere languereque videres, jurisque illam voluminum vim immensam, tot eximia solidaque ingenia ad libitinam usque detinentia, ut cassa & vacantia, teredinibus permitti, aut involucris officinarum dicari. Proh divi immortales, quænam Utopianorum sanctitas eam divinitus beatitudinem emeriti potuit, ut avaritia & cupiditas in eam unam insulam itumpere, aut itrepere tot seculis non potuerint? nec inde justitiam cum pudore protervitate sua impudentiaque explodere & exigere? Deus nunc optimus maximus tam benigne cum his provinciis egisset, quæ ab ejus sacratissimo nomine cognomentum retinent & amplectuntur: certè avaritia tot mentes alioquin egregias arduasque depravans & pessundans, semel hinc facesseret, & aureum seculum Saturniumque rediret. Hic enim verò periculum esse quispiam autumarit, ne fortè Aratus & Poëtæ præci opinione falsi fuerint, qui justitiam è terris decedentem in signifero citulo collocaverunt. Restituisse enim eam in Utopia insula necesse est, si Hythlodæo credimus, necdum in cælum pervenisse. Verum ego Utopiam extra mundi cogniti fines sitam esse percunctando comperi, insulam nimirum fortunatam, Elysiis fortasse campis proximam, (nam Hythlodæus nondum situm ejus finibus certis tradidit, ut Morus ipse testatur) multas quidem ipsam in urbes distractam, sed unam in civitatem coeuntes aut conspirantes, nomine Hagnopolin, suis utique ritibus bonisque acquiescentem, innocentia beatam, cœlestem quodammodo vitam agentem, ut infra cælum, sic supra mundi hujus cogniti colluvionem: quæ in tot mortalium studiis, ut acerbis & incitatis, sic inanibus & irritis, tumbidè & æstuosè in præcipitium rapitur. Ejus igitur insulæ cognitionem THOMÆ MORO debemus, qui beatæ vitæ exemplar, ac vivendi præscriptū ætate nostra promulgavit, ab Hythlodæo, ut ipse tradit, inventum, cui omnia fert accepta. Qui ut Utopianis civitatem architectatus sit, ritusque illis & instituta condiderit, id est, beatæ vitæ argumentum nobis inde mutuatus sit, & importarit: MORUS certè insulam & sancta instituta stylo orationeque illustravit, ac civitatem ipsam Hagnopolitanorum ad normam regulamque expolivit, omniaque ea addidit, unde operi magnifico decor venustasque accedit, & autoritas, etiam si in ea opera navanda sibi tantum partes structoris vendicavit.

Videlicet religio fuit majores sibi partes in eo opere sumere, ne Hythlodæus jure queri posset, gloriam sibi à Moro præceptam, præfloratamque relinqui, si quando suos ipse labores literis mandare constituisset. *Εὐλαβεμένη δὴ δὲν αὐτὴ, μὴ ὑβρίδας αὐτὸς ὁ τῇ εὐδὲ ποτίσῃ τῆσιν ἐμφιλοχοῶν ἐπιφανείας ποτε δυσχερᾶν δὲ ἐκαρῶσι τοῖς ἰαύτῳ ἀνωμοσυνῶν αὐτῷ ἢ ἢ ἐγκαταλίποντος αὐτῷ προαπλυσμένον τὸ ἡλῆος ἢ εὐρέματος τέτε. οὕτω γὰρ πεπεῖσθαι, πρὸς ἀνδρῶν ἐστὶν ἀγαθὸν τε & σφοδρὸν.* MORO autem homini per se gravi, & auctoritate magna subnixo, fidem planè ut habeam, efficit Petri Ægidii Antverpiensis testimonium. Quem virum nunquam coram à me cognitum (mitto nunc doctrinæ morumque commendationem) eo nomine amo, quod Erasmi clarissimi viri, ac deliteris sacris, profanis, omneque genus meritiissimi, amicus est juratissimus, qui cum etiam ipse jamdiu societatem amicorum contraxi, literis ultrò citroque obstrictis. Vale, Lupsete mi dilectissime, & Linacrum Britannici nominis columen (quod quidem ad literas bonas attinet) non magis jam vestrum (ut spero) quam nostrum, verbis meis saluta, vel coram, vel epistola inter nuncia, idque primo quoque tempore. Is enim unus est paucorum, quibus me perlubens approbarim, si possim: cum & ipse coram hic agens mihi se summe, Johanni- que Ruellio amico meo, studiorumque consocio, probaverit, & ejus excellentem doctrinam, exactamque diligentiam in primis suspiciam, æmularique contendam. Velim etiam, ut MORO salutem unam & alteram mandato meo vel mittas, ut dixi, vel dicas: quem virum, in Minervæ sacratius album jamdiu opinione mea sermoneque meo relatum, de Utopia novi orbis insula summe & amo, venerationis. Ejus enim historiam ætas nostra, posteræque ætates, habebunt velut elegantium utiliumque institutorum seminarium, unde translaticios mores in suam quisque civitatem importent & accommodent. Vale. Parisiis pridie Calend. August. M D XVII.

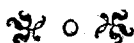
JOHANNES PALUDANUS

Castiletensis.

M. PETRO ÆGIDIO S.D.

Utopiam Mori tui, simulque Epigrammata legi; nec satis scio, majore ne cum voluptate, an admiratione. Felicem Britanniam, quæ nunc ejusmodi florebat ingenii, ut cum ipsa possint antiquitate certare. Nos stupidos ac plus quam plumbeos, si ne tam vicinis quidem exemplis ad eam laudem capellendam ex- pergefieri possumus. *Αἰσχρὸς* inquit Aristoteles, loquente Isocrate. At nobis turpe sit lucris tantum ac voluptatibus vacare, cum apud ultimos orbis Britannos, favore & benignitate Principum, sic vigeat eruditio. Quanquam hæc laus Græcorum & Italorum penè fuit propria, tamen habet & Hispania Veterum ali-

quot splendida nomina, quibus se jactat: habet Anacharides suos effera Scythia: habet suum Dania Saxonem: habet suum Gallia Budæum: tot habet Germania celebres viros: tam multos insignesque habet Anglia. Nam quid decæretis conjectandum est, si tantum præstat Morus, privum juvenis, deinde publicis ac domesticis negotiis adeo distractus, postremo quidvis proficiens citius quam literas? Et soli nobis lat beati videmur, si probe prospectum sit cuticulæ & arcæ. Quin ipsi quoque excusso veterno ad hoc pulcherrimum certamen accingimur, in quo nec vinci turpe sit, & vincere pulcherrimum? Provocant huc tot undique exempla, provocat huc optimus Princeps Carolus, penes quem nulli rei amplius est præmium quam eruditæ virtuti. Provocat huc unicus ille rerum omnium bonarum Mæcenas, Joannes Sylvagus, Burgundiæ Cancellarius. Majorem in modum terogo, doctissime Petre Ægidi, ut, cum primum licebit, Utopiam evulgandam cures, quod quicquid ad Rem publicam bene instituendam pertinet, in hac, velut in speculo, liceat cernere. Utinam fiat, ut quemadmodum illi nostram religionem accipere cœperunt, ita nos ab illis administrandæ Reipublicæ rationem mutuemur? Id fortasse facile fieret, si Theologorum aliquot insignes & invicti in eam insulam se conferant, Christi fidem jam suppullulantem provecturi; simulque ejus gentis mores & instituta ad nos deportaturi. Multum debet Utopia Hythlodæo, per quem innovit indigna quæ nesciretur: plus eruditissimo Moro, cujus penicillo nobis tam scite depicta est. Porro quod utrique debetur gratiæ, ejus non in minima pars tibi expectanda est, qui & illius sermonem & hujus scriptum in lucem emiseris non mediocri delectamento futurum omnibus, majori fructui, si modo diligenter expenderint singula. Meum animum sic excitavit Utopia, ut jam olim à Musis desuetus denuo Musas laceffiverim: quam feliciter, tu judicabis. Bene vale, Petre Ægidi candidissime, bonorum studiorum & fautor & mysta. Lovanii ex ædibus nostris. Cal. Decembr. MDXVI.

EJUSDEM JO. PALUDANI

Rhetoris Lovanienfis

In novam insulam Utopianam

Epigramma.

Fortes Roma dedit, dedit & laudata disertos
Gracia, frugales inclita Sparta dedit:
Massilia integros dedit, at Germania duos,
Comes ac lepidos Attica terra dedit:
Gallia clara pios, quondam dedit Africa cautos,
Munificos olim terra Britannia dedit:
Virtutum ex aliis aliarum exempla petuntur,
Gentibus, & quod huic deficit, huic superat.
Una semel totam summam totius honesti
Insula terrigenis Utopiana dedit.

GERARDI NOVIOMAGI

Epigramma.

Dulcia, Lector, amas & sunt hic dulcissima quæq;
Utile si queris, nil legis utilius.
Sive utrumque voles, utroque hac insula abundat,
Quo linguam exornes, quo doceas animum.
Hic fontes aperit, recti praveque disertus,
Morus, Londini gloria prima sua.

CORN. GRAPHÆUS

ad Lectorem.

Vis nova monstra, novo dudum nunc orbe reperi
Vivendi varia vi ratione modos?
Vis qui virtutum fontes? vis unde malorum
Principia? & quantum in rebus inane lateat?
Hac lege, quæ vario Morus dedit ille colore,
Morus, Londine Nobilitatis honos.

Hexastichon

ANEMOLII POETÆ LAUREATI,

Hythlodæi ex sorore nepotis, in insulam

Utopianam.

Utopia prisca dicta, ob infrequentiam,
Nunc civitatis amula Platonica,
Fortasse viatrix, (nam quod illa litteris
Delineavit, hoc ego una præstiti
Viris & opibus, optimisque legibus)
Eutopia merito sum vocanda nomine.

EJUSDEM

Tetrastichon.

Utopus me dux ex non insula fecit insulam,
Una ego terrarum omnium absq; Philosophia,
Civitatem Philosophicam expressi mortalibus.
Libenter impertio mea, non gravatim accipio
meliora.

